

Korpus: Domovina

Dabo, Tanja

Doctoral thesis / Disertacija

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:186691>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Sveučilište u Zagrebu
Akademija likovnih umjetnosti

Red. prof. art. Tanja Dabo

„KORPUS: DOMOVINA“

DOKTORSKI RAD TEMELJEM
UMJETNIČKIH DOSTIGNUĆA

ZAGREB, 2022.

Sveučilište u Zagrebu

Sveučilište u Zagrebu
Akademija likovnih umjetnosti

Red. prof. art. Tanja Dabo

„KORPUS: DOMOVINA“

DOKTORSKI RAD TEMELJEM
UMJETNIČKIH DOSTIGNUĆA

ZAGREB, 2022.

Sveučilište u Zagrebu

University of Zagreb
Academy of Fine Arts

Prof. Tanja Dabo

„CORPUS: HOMELAND“:

DOCTORAL THESIS BASED ON
ARTISTIC ACHIEVEMENTS

Zagreb, 2022.

SAŽETAK

Doktorski rad donosi pregled i obrazloženje triju umjetničkih djela i jednog umjetničkog istraživanja koji pripadaju ciklusu djela pod nazivom „Korpus: Domovina“: „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“, „Kolekcija za pamćenje“, „Visoki kriteriji“, te „Usputno zlo“. Objedinjeni su zajedničkom temom propitivanja vlastitog nacionalnog identiteta i determiniranja, ali i (de)konstruiranja vlastitog odnosa spram domovine primjenjujući umjetničke postupke. Svako od navedenih djela nastalo je u različitom mediju, a u doktorskom radu obrazlaže se geneza ideje za svako djelo, opisuje se umjetničko istraživanje koje je poduzeto, navode se metode istraživanja prethodno osmišljene i provedene, te način izvedbe, odnosno prezentacije svakog djela.

„Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“ instalacija je koja se sastoji od teksta Ustava u kojeg sam intervenirala dopisivanjem ili križanjem izvornog teksta, uz dodatak komentara ispisanih na marginama stranica. „Kolekcija za pamćenje“ instalacija je koja se sastoji do 2 umjetničke knjige izvedene u drvorezu i ručno uvezene, a sadrži 40 slučajeva fizičkog nasilja ili govora mržnje, upućenih osobama temeljem njihove nacionalnosti ili boje kože, odnosno rodno uvjetovanog nasilja. „Visoki kriteriji“ su eksperimentalni film nastao kao videoperformans mog pokušaja da ispravno, slijedeći visoke kriterije, otpjevam hrvatsku himnu „Lijepa naša domovino“. „Usputno zlo“ opsežno je umjetničko istraživanje posvećeno detekciji govora mržnje i nacističkih/fašističkih/ustaških obilježja u javnom prostoru Republike Hrvatske. Neposredni rezultat bio je uklanjanje jednog dijela takvih poruka iz javnosti.

Sva su djela u ovom radu popraćena fotografijama koje ilustriraju proces nastanka, kao i onima koje prikazuju izvedeno djelo.

KLJUČNE RIJEČI: umjetničko istraživanje, umjetnička instalacija, umjetnička knjiga, drvorez, videoperformans, nacionalni identitet

SUMMARY

This doctoral thesis provides an overview and explanation of three works of art and one artistic research work belonging to the "Corpus: Homeland" cycle of works: "Repairing the Constitution of the Republic of Croatia", "Collection for Remembering", "High Criteria", and "Incidental Evil". They are unified under the common theme of questioning one's own national identity and determining, but also (de)constructing, one's own relationship with the homeland by applying artistic procedures. Each of these works was created in a different medium, and this doctoral thesis explains the genesis of the idea for each work, describes the artistic research undertaken, lists the methods of research previously conceived and carried out, and the manner of performance, or presentation, of each work.

"Repairing the Constitution of the Republic of Croatia" is an installation consisting of the text of the Constitution in which I intervened by inserting my own or by striking out the original text, with the addition of comments written on the page margins. "Collection for Remembering" is an installation consisting of up to 2 art books made in woodcut and manually bound, dealing with 40 cases of physical violence or hate speech addressed at persons based on their nationality or skin color, or gender-based violence. "High Criteria" is an experimental film created as a video-performance of my attempt to sing the Croatian national anthem, "Our Beautiful Homeland", correctly, following high criteria. "Incidental Evil" is an extensive artistic research dedicated to the detection of hate speech and Nazi/Fascist/Ustasha symbols in the public space of the Republic of Croatia. The immediate result was the removal of part of such messages from the public.

All works in this paper are accompanied by photographs illustrating the process of creation and depicting the performed work.

KEYWORDS: artistic research, artistic installation, art book, woodcut, video-performance, national identity

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
1.1. O GOVORU U PRVOM LICU JEDNINE	5
1.2. O UMJETNIČKOM ISTRAŽIVANJU	6
2. „KORPUS: DOMOVINA“	8
2.1. O IDENTITETU / O NACIONALNOM IDENTITETU	8
2.2. O „KORPUSU: DOMOVINA“	11
2.3. „POPRAVLJANJE USTAVA REPUBLIKE HRVATSKE“ (2019.)	13
2.3.1 O ideji djela	15
2.3.2 Umjetničko istraživanje	16
2.3.3 Izvedba	27
2.4. „KOLEKCIJA ZA PAMĆENJE“ (2019.)	35
2.4.1 O ideji djela	38
2.4.2 Umjetničko istraživanje	41
2.4.3 Izvedba	44
2.5. „VISOKI KRITERIJI“ (2022.)	62
2.5.1 O ideji djela	64
2.5.2 Umjetničko istraživanje	67
2.5.3 Izvedba	67
2.5.4 O odabiru medija	71
2.5.5 Videoperformans	71
2.5.6 Videoinstalacija	72
2.5.7 Tehnička izvedba filma	74
2.6. „USPUTNO ZLO“ (2020.)	75
2.6.1 O ideji djela	77
2.6.2 Provedba istraživanja	80
2.6.3 Rezultati umjetničkog istraživanja	93
2.6.4 Neki pojmovi u istraživanju	94
3. ZAKLJUČAK	107
4. POPIS LITERATURE	108
5. PRILOZI	109

5.1 – 5.11 Katalozi, objave o djelima, priznanje	111
5.12 – 5.13 Dokumenti	131
5.14 Ostalo	131
6. ŽIVOTOPIS AUTORICE	132

1. UVOD

Polazeći od sraza osobnih stavova o tome kako bi društvo koje me okružuje trebalo izgledati i stvarnosti koja opstruira svaki moj pokušaj identifikacije sa stanjem u kojem to društvo danas jest, stvorene su prve smjernice ciklusa umjetničkih djela „Korpus: Domovina“ koji nastaje od 2019. godine. Osobna motivacija, potaknuta, najčešće, dugotrajnim promatranjem nekog društvenog fenomena, uvijek je polazište za promišljanje teme za moja nova djela. Kada su u pitanju društvene teme, a ne samo one intimističkog tipa kakav dio mojih radova jest, u tim se idejama iščitava moje angažirano zauzimanje stava, a ne samo bavljenje društvenim fenomenom kao takvim.

Taj je stav primarno kritički, analitičan, nedvojben, pa i autorefleksivan, ali ne uvijek i direktan odnosno neposredan. Naime, moj primarni interes jest umjetničko djelovanje, a umjetnost komunicira kroz metaforu i imaginaciju koje otvaraju put ka emocionalnoj identifikaciji s djelom i s njegovom temom, za razliku od postupka posredovanja obične informacije koja uvijek ostaje samo informacija koja i ne treba biti doživljena na emocionalnoj osnovi. Upravo stoga sva moja umjetnička djela, pa tako i djela iz ciklusa „Korpus: Domovina“ ostavljaju mogućnost gledatelju da *dovrši* djelo kroz interakciju s njim, preuzimajući metaforičku sliku djela i upisujući ju u vlastita doživljajna iskustva svijeta. Intencija kod stvaranja svakog mog djela jest postizanje dostatne *objektivnosti*, tako da njegova tema može biti dio iskustva *svakoga*, odnosno može biti prepoznata kao društveni fenomen ili ponavljajući stereotip. Istovremeno, nužno je i da je ishodište djela nedvojbeno *subjektivno*, tako da se i s autorske i s promatračeve pozicije o temi može govoriti u prvom licu, iz vlastitog doživljajnog spektra. I subjektivno i objektivno gledište u tim djelima neprestano zamjenjuju svoje mjesto jer ono što je iz autorskog gledišta objektivno, u iskustvu drugoga je potencijalno subjektivno i obrnuto. Takva zamjena gledišta odnosno zamjena uloga objektivnog i subjektivnog autora/ice ili promatrača doprinosi participativnom potencijalu ovih angažiranih djela koja bez interakcije s aktivnim i zainteresiranim promatračem nisu potpuna.

“Iz svega navedenog postaje jasno da je društveno-angažirani umjetnički rad dinamična društvena struktura. Unutar nje uloge i pozicije su promjenjive i izmičuće.”¹

Uz participativni potencijal važan je i transformativni potencijal ovih djela, koji se ostvaruje kroz interakciju s gledateljem/icom, a koji proizlazi iz angažirane prirode ovih djela, iz nakane da djela prouzroče pozitivan učinak na gledatelje koji onda svojim djelovanjem mijenjaju sebe, svoju mikro i makro zajednicu, dakle, društvo u cjelini.

„Riječ je, naime, o umjetničkim praksama koje, sažeto rečeno, teže preoblikovanju društvenih odnosa ili stvaranju novih socijalnih situacija, a relacija pritom postaje ključan aspekt umjetničkog rada. Umjetnik više nije jedini akter u nastanku djela već ga, djelujući kao društveni agens, proizvodi u suradnji ili uz participaciju drugih ljudi koji postaju sudionici umjetničkoga procesa i sukreatori. Prošireno umjetničko polje, trasirano društvenim pitanjima, sada postaje javno.“²

U ovom je pisanom radu predstavljen ciklus umjetničkih djela „Korpus:Domovina“, s posebnim obrazloženjem djela „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“ (2019.), „Kolekcija za pamćenje“ (2019.), i „Visoki kriteriji“ (2022.), te kratkim prikazom umjetničkog istraživanja „Usputno zlo“ (2020.) koje također pripada u ciklus „Korpus: Domovina“. Opsežan pisani Zaključak tog istraživanja već je javno objavljen, pa je ovdje prenesen samo njegov uvodni dio.

Ova umjetnička djela i umjetničko istraživanje izvedeni su u različitim medijima, a njihova poveznica je tematska i sadržajna, naime, objedinjena su idejom propitivanja teme osobnog i

---

¹ Irena Bekić, *Rastvaranje privida, poticanje promjena* (Zagreb: Kulturpunkt, 14.09.2020), pristup ostvaren 01. IX. 2022., <https://www.kulturpunkt.hr/content/rastvaranje-privida-poticanje-promjena#fusnota-8>

² Irena Bekić, *Rastvaranje privida, poticanje promjena* (Zagreb: Kulturpunkt, 14.09.2020), pristup ostvaren 01. IX. 2022., <https://www.kulturpunkt.hr/content/rastvaranje-privida-poticanje-promjena#fusnota-8>

nacionalnog identiteta. Mogu se iščitavati kao zasebna djela s istim nazivnikom budući da su tako i nastajala, a zajedničkim izlaganjem se dopunjavaju na mnogo semantičkih razina. Ciklus će se nastaviti novim umjetničkim istraživanjima i umjetničkim djelima u narednim godinama.

Djela iz ciklusa „Korpus: Domovina“ izlagana su na više samostalnih i skupnih izložbi, a informacije o izlaganju navedene su kod svakog pojedinog djela.

„Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“ (digitalni ispis na papiru, intervencija crvenom tintom u tekstu) je umjetnička instalacija koja se izlaže na zidu, i sastoji se od 80 uokvirenih listova veličine 21×30 cm.

„Kolekcija za pamćenje“ (drvorez, 2 ručno uvezane knjige dimenzija 39×31 cm) instalacija je koja uključuje i izvedbu čitanja s/pred publikom.

„Visoki kriteriji“ je eksperimentalni film nastao kao videoperformans, a izlaže se kao videoinstalacija ili se prikazuje kao film.

„Usputno zlo“ je umjetnički istraživački projekt koji se sastoji od dokumentacije, fotografija i Zaključka istraživanja i javno je objavljen na društvenoj mreži.

Važan aspekt sva tri umjetnička djela, „Popravljanja Ustava Republike Hrvatske“, „Kolekcije za pamćenje“ i „Visokih kriterija“ jest da je njihovom nastanku prethodilo umjetničko istraživanje (dok je „Usputno zlo“ – istraživanje samo), te da su rezultati umjetničkog istraživanja inkorporirani u *tijela* tih djela. Svako je djelo potom osmišljeno i izvedeno u svom mediju, kroz više etapa. Važan aspekt ovih radova je i način prezentacije za publiku koji podrazumijeva aktivno uključivanje publike, odnosno sudjelovanjem publike djelo se *dovršava*.

Sva tri djela, kao i umjetničko istraživanje, imaju izražen angažirani aspekt, te svojim sadržajem i načinom prezentacije nastoje kod publike potaknuti promjenu, bilo promjenu u percepciji određenih tema, ili promjenu aktivnim djelovanjem u društvu.

Također, važno je naglasiti kako svako moje umjetničko djelo nastaje iz teksta. Nakon odluke kojom ću se temom u novom umjetničkom djelu baviti, prvi korak koji slijedi jest pisanje koncepta djela, u kojem razlažem širi kontekst djela, motivaciju pristupanja temi i zamisao o izvedbi djela. Prethodno napisani tekstovi o djelima „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“, „Kolekcija za pamćenje“, i „Visoki kriteriji“, te umjetničkog istraživanja „Usputno zlo“ koje ću u ovom pisanom radu obrazložiti, bit će sastavni dio ovog rada jer su i sastavni dio svakog mog umjetničkog djela. Često ih i izlažem uz samo djelo ako je potrebno publici dati širi (dublji) kontekst djela. Tekstovi su javno objavljeni stoga ću ih označiti kao autocitat, odnosno autoreferencu.

1.1. O GOVORU U PRVOM LICU JEDNINE

Premda uvriježeno da se obrazloženje doktorskog rada piše u impersonalnom perfektu srednjeg roda, što je i posve očekivano kod znanstvenih radova koji se bave *objektivnim* istraživanjem *objekt(iv)nog svijeta*, obrazloženje umjetničkog djela nužno zahtijeva govor u prvom licu. Umjetničko djelo nastaje kao rezultat niza umjetničkih odluka koje donosi umjetnik/ica, one nužno ne trebaju biti niti *objektivne* niti *istinite*, a u njihovoj je biti sadržana proizvoljnost, pristranost, subjektivnost i sloboda.

Sloboda umjetničke misli odnosi se i na izbor teme, oblikovanje ideje, odabir materijala i postupaka za izvedbu umjetničkog djela, odabir načina prezentacije djela, pa i njegovog tumačenja putem pisanih koncepata i obrazloženja djela. Subjektivan govor neodvojiv je od autorstva djela, on je njegov sastavni dio, i jedino se subjektivnim govorom mogu obrazložiti osobni odabiri autora/ice. Svaki drugi, objektivni govor ili govor u srednjem rodu mogao bi navesti na pogrešan zaključak da je umjetničko djelo činjenica koja postoji sama po sebi, objašnjiv/logičan, objektivni, samopodrazumijevajući fakt koji i bez umjetničkog čina postoji u predmetnom svijetu, i može biti ili jest predmetom tumačenja, istraživanja ili promatranja. Međutim, umjetničko djelo sasvim je nešto drugo, ono je *konstrukt* nastao nizom subjektivnih fascinacija, subjektivnih prioriteta, subjektivnih uvida, subjektivnih odabira, subjektivnih postupaka i posve jedinstvene autorske izvedbe koja je neponovljiva i čija je „istinitost“ i „objektivnost“ nedokaziva nekim opitom.

Stoga bi objektivizacija umjetničkog djela i svojstvenih postupaka bila netočna i pogrešna jer bi odmakla djelo od njegova autora/ice, a dala bi mu svojstva koja mu nisu imanentna. Govorom u prvom licu zadržavam pravo na potpunu identifikaciju s vlastitim djelima koja, ovakva kakva jesu, mogu biti samo moja. Teme kojima se bavim nisu „nove, ni originalne“ (Goran Trbuljak, *Ne želim pokazati ništa novo i originalno*, plakat, 1971.), prvi put upotrijebljene u kontekstu umjetnosti, ali su proizašle iz spektra znanja, iskustava i spoznaja koje, sklopljene u ovakvu konstelaciju, mogu imati samo ja. Ideja se nije sama oblikovala, djelo se nije samo izvelo uvjetovano nekim fizikalnim zadatostima. Umjetničko djelo u punom je smislu autorsko djelo, stoga mu je imanentan govor u prvom licu jednine.

1.2. O UMJETNIČKOM ISTRAŽIVANJU

Pojam umjetničkog istraživanja u nas je nedovoljno prisutan, jasan i shvatljiv, premda je već dugo u upotrebi. Samo umjetničko istraživanje kao postupak puno je, zapravo, prisutniji nego njegovo verbalno jezično definiranje. Ne postoji umjetničko djelo kojem nije prethodilo barem minimalno umjetničko istraživanje. U umjetnosti, gotovo svemu prethodi umjetničko istraživanje.

Da bi se nešto nazivalo umjetničkim istraživanjem treba ga provoditi umjetnik/umjetnica, treba imati početnu temu/premisu, treba osmisliti umjetničke metode, alate i postupke, i treba voditi ka novoj spoznaji – mogućem temelju za novo umjetničko djelo ukoliko istraživanje nije dostatno samo za sebe. Ako bismo istraživanje opisali kao sustavno kreativno djelovanje s ciljem povećanja znanja i stvaranja novih vrijednosti, u taj bi se opis uklopilo i umjetničko istraživanje koje to svakako jest.

No, za razliku od ostalih istraživača, umjetnikova privilegija jest da u svom umjetničkom istraživanju smije, pa i treba biti subjektivan jer polazi od subjektivnog doživljaja pojava oko nas, a ne od neke formalno utvrđene (znanstvene) činjenice.

Polazeći od društva kao teme, njegovih kompleksnih mehanizama i različitih društvenih pojava, nametnula mi se potreba za provođenjem opsežnijih umjetničkih istraživanja. Dok sam kod tema osobnog, intimističkog karaktera umjetničko istraživanje provodila u manjoj mjeri i to samo u području materijala, forme i izvedbe djela, kod društvenih tema bilo je potrebno najprije istražiti samu temu koja me zaintrigirala, prethodno osmišljavajući područje istraživanja, metode istraživanja, postupke te postavljajući ciljeve. Potom sam pristupala i istraživanju u području izvedbe i reprezentacije djela.

Dok je u djelima „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“ (2019.), „Kolekcija za pamćenje“ (2019.) i „Visoki kriteriji“ (2022.) umjetničko istraživanje samo jedan od elemenata djela, onaj koji je prethodio izvedbi, „Usputno zlo“ (2020.) je izvedeno kao opsežno umjetničko istraživanje koje se na taj način i prezentira kroz javno objavljenu

dokumentaciju i Zaključak istraživanja, te, za sada, nema svoju ekstenziju u djelu izvedenom u nekom od medija.

2. „KORPUS: DOMOVINA“

2.1. O IDENTITETU / O NACIONALNOM IDENTITETU

Pitanje identiteta jedno je od stalnih pitanja u svim mojim umjetničkim djelima. U svojim prvim multimedijalnim djelima „Ambijent s morskom vodom“ (*jednodnevna izložba, ambijentalna instalacija, Mali Salon, Rijeka, 1998.*) i "Ambijent s borovim iglicama", (*jednodnevna izložba, ambijentalna instalacija, Mali Salon, Rijeka, 1998.*), bavim se pitanjem svog podrijetla, elementima identiteta koje sam dobila rođenjem i koji će me formalno obilježiti kao osobu i umjetnicu, a same su izložbe objedinile ta dva identiteta. U zajedničkom radu s Igorom Grubićem „Odmor“ (1999.) bavim se pitanjem gradnje identiteta kroz propitivanje autonomnosti umjetničkog djelovanja, te legitimiziranja *odmora/nerada* kao *umjetnikova rada*, istodobno propitujući nesigurnu poziciju autora/ice i izvođača/ice umjetničkog djela. U djelu „Najranija sjećanja“ (*instalacija, 26. salon mladih, Zagreb, 2001.*) tema je propitivanje identiteta kroz obiteljske odnose i traume proizašle iz tih odnosa. U djelima koja slijede, od kojih su samo neka „Laštenje galerije Miroslav Kraljević“ (*cjelogodišnji projekt, 2001.*), „Točka susreta: ti i ja“ (*akcija, 2 videoinstalacije, 2003.*), „Dobrodošli“ (*eksperimentalni film, 2004.*), „Ti si prekrasna osoba“, (*eksperimentalni film, 2006.*), „Lanjski snijeg“ (*instalacija, 2009.*), „Nelagoda, tjeskoba“ (*performans, instalacija, umjetnička knjiga, MSU, Zagreb, 2016.*), „Knjiga razvoja“ (*rad u zajednici, knjiga umjetnice, Janjina, Pelješac, 2018.*) ili „Što umjetnica/umjetnik treba: Studija slučaja“, (*work in progress, umjetničko istraživanje, instalacija, Galerija Prozori, Zagreb, 2019.*) u svakom se djelu mijenja fokus s jednog aspekta identiteta na drugi, od osobnog i obiteljskog, preko umjetničkog, do šireg društvenog, te se pitanja često i prepliću i nadopunjavaju, kao što i naše identitete nije moguće jednostavno razgraničiti.

Dok su procesi identifikacije kroz obiteljske odnose ili kroz profesionalno umjetničko pozicioniranje svojstveni za moja ranija umjetnička djela, kasnijim djelima svojstveno je pitanje identifikacije s društvom u širem smislu. Pitanja koja su me počela zaokupljati u trenutku kada sam shvatila da sam i ja *društvena činjenica* (ili, *politička činjenica*), te da u društvu (su)djelujem, da ga promišljam i da mogu doprinijeti njegovoj dobrobiti na značajan način, pitanja su društvene identifikacije. Sagledavanje tog identiteta, identiteta kao članice

jednog društva s njegovim općim značajkama, dovelo je do nezaobilaznog pitanja nacionalnog identiteta.

„Kako je rečeno, unutar društva i društvenih odnosa, unutar određene sredine, postoje višestruki društveni identiteti i ujedno unutar određene moderne nacionalne zajednice postoji više oblika identiteta (etnički, jezični, kulturni, politički, državni, regionalni, vjerski itd.) koji svi zajedno mogu tvoriti jedinstvo nacionalnoga kolektivnog identiteta.“³

Nacionalni identitet shvaćam kao skup prevladavajućih značajki nacionalnog karaktera s kojima se velik dio pripadnika nacije u potpunosti identificira, a svi se pripadnici nacije identificiraju barem s jednom značajkom ukupnosti tog identiteta.

„U prvom slučaju, osnovu svake nacije traži se na području ljudske subjektivnosti i emotivnosti: nacionalne svijesti, posebnih osjećaja, različitih nacionalizama, duhovnosti, ideologija, mitova, tradicije, kulta predaka itd.“⁴

Nacionalni identitet, naravno, nije nešto što se ne mijenja, naprotiv u stalnoj je mijeni i utječe na to kako društvo poima sebe, ali i samo društvo utječe na njegovu promjenu.

Preispitivanje vlastitog nacionalnog identiteta otvorilo je za mene mnoge teme i pitanja, i navelo me na jasno određivanje spram utvrđenih činjenica. Kako je posljednjih desetljeća nacionalni identitet često prelazio granicu i postajao *nacionalizmom* tako se moje promišljanje o nacionalnom identitetu oblikovalo u potrebu da osmislim i izvedem djela čije se zamisli temelje na tim promišljanjima. Sveopći društveni *nacionalni (nacionalistički) zanos* u potpunoj je opreci s mojim *nacionalnim otrježnjenjem* koje u svojim umjetničkim djelima i umjetničkom istraživanju tematiziram i na koje se pozivam.

---

³ Petar Korunić, Nacija i nacionalni identitet, Revija za sociologiju, Vol XXXVI. (2005.), No 1-2: 87 – 105

⁴ Petar Korunić, Nacija i nacionalni identitet, Revija za sociologiju, Vol XXXVI. (2005.), No 1-2: 87 – 105

„ Nacionalizam je proizvod kolektivne imaginacije konstruirane posredstvom procesa ponovnog uspostavljanja sjećanja. Riječ je o komparativističkoj imaginaciji koja razgrađuje te posesivne čini. Imaginacija se mora vježbati kako bi se uživalo u toj neumornoj igri.“⁵

---

⁵ Gayatri Chakravorty Spivak, *Nacionalizam i imaginacija i drugi eseji* (Zaprešić: Fraktura, 2011.), 40.

2.2. O „KORPUSU: DOMOVINA“

Propitujući se o temama koje me u svakodnevnom životu zaokupljaju, a koje se tiču društveno-političkih odnosa u državi, ekonomskih i gospodarskih problema, stanja obrazovanja i zdravstva, sveopće korupcije, nepoštivanja ljudskih prava i drugih zabrinjavajućih stanja koja revno pratim i analiziram, odlučila sam započeti ciklus umjetničkih djela u kojima ću se tim temama baviti. Djela „Korpusa“ na prvom mjestu odražavaju spektar tema koje nas svakodnevno zapljuskuju s obala naše političke scene. Bez obzira bavimo li se dnevno-političkim temama ili ne, zanimamo li se za njih ili ne, drastično urušavanje dosad poznatih i uobičajenih vrijednosti utječe na živote sviju nas. Čak i ako nismo *žene* u reproduktivnom dobu tiču nas se nastojanja ukidanja slobode i prava žena da odlučuju o svom tijelu, tiče nas se što je Katolička crkva u sprezi s državom nametnula odvijanje katoličkog vjeronauka u školama, tiče nas se i kada sustav zakazuje ne kažnjavajući obiteljske nasilnike koji uporno i neometano ubijaju svoje supruge, djecu i majke, tiče nas se kada su naši sugrađani izloženi nasilju ako su drugačije seksualne orijentacije, nacionalnosti ili boje kože.

„Suvremena umjetnost, naime, u velikoj mjeri ovisi o kontekstu. Danas se umjetnici svagdje u svijetu koriste istim formama i postupcima, ali ih rabe u različitim kulturnim i političkim kontekstima. Umjetnička djela ne govore sama za sebe, ona govore i o kontekstu, te ih se od početka percipira kao znakove koji promatrača informiraju o stanju u dijelu svijeta iz kojeg potječu.“⁶

Pitanja koja su se nametala proizlazila su iz mojih jasnih i čvrstih stavova spram svih navedenih tema i potrebe da se kroz umjetnički rad razračunam s njima tako da rasvijetlim teme, ukažem na društvene anomalije, pokušam utjecati na osvještavanje i senzibiliziranje gledatelja.

---

⁶ Boris Groys, Učiniti stvari vidljivima. Strategije suvremene umjetnosti, ur. Nada Beroš (Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2006), 30.

„Postavljajući pred sebe težak zadatak da razotkriva nepravde, neravnoteže i privide hegemonijskih poredaka, pokušavajući destabilizirati neoliberalnu agendu kojoj i sama pripada, koristeći se pritom vrlo širokom metodologijom, preuzimajući strategije i taktike iz drugih oblasti ljudskoga djelovanja, društveno angažirana umjetnost istovremeno provocira vlastite granice, dovodeći se – kada se u krajnjoj konzekvenci razrješava u ne-umjetnosti – i sama u pitanje.”⁷

Početno pitanje ovog ciklusa umjetničkih djela bilo je pitanje identifikacije s domovinom. Što je to, uopće, domovina? Za razliku od države koja predstavlja jasno uređeni pravno-politički sustav, domovina obitava u sferi emocionalnog.

„Za domovinu je čovjek vezan osjećajem ljubavi, poštovanjem i odanošću.“⁸

S domovinom se poistovjećujemo, s njom smo povezani, ona je sveukupnost našeg identiteta. Svidalo se to nama ili ne. Domovinu, dakle, podrazumijevano volimo, premda ponekad s njom imamo problema. Naime, neki domovinu prisvajaju, smatraju da imaju više prava od ostalih na domovinu, ili da je njihovo poimanje i definiranje ove domovine – jedino ispravno. Razmatrajući pojam domovine, koju i ja želim voljeti, s kojom se želim identificirati, utvrdila sam da se sa svojom domovinom u mnogim načelima, stavovima i željama razilazim. Pristupila sam, stoga, umjetničkoj dekonstrukciji i rekonstrukciji pojma domovina, pokušavajući taj pojam ogoljeti od nepoželjnog i neprihvatljivog, i to ne samo vodeći se vlastitim načelima već i općeprihvaćenim civilizacijskim normama.

---

⁷ Irena Bekić, Rastvaranje privida, poticanje promjena (Zagreb: Kulturpunkt, 14.09.2020), pristup ostvaren 01. IX., 2022., <https://www.kulturpunkt.hr/content/rastvaranje-privida-poticanje-promjena#fusnota-8>

⁸ Tamara Kisovar Ivanda, Alena Letina i Zdenko Braičić, *Istražujemo NAŠ SVIJET 4, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2022.), 32.

2.3. „POPRAVLJANJE USTAVA REPUBLIKE HRVATSKE“ (2019.)

Slika 1. Ustav Republike Hrvatske (Izdanje: Narodne novine, 2010.)

Izvedba djela:

80 stranica digitalnog ispisa teksta na Conqueror Laid Oyster papiru.

Dimenzija svake stranice: 21 × 30 cm.

Boja ispisa teksta: crna i crvena.

Rukopisna intervencija crvenom tintom ispisana naličjem u tekstu i na marginama stranica.

Način izlaganja:

Djelo se izlaže kao instalacija koja se sastoji od 80 uokvirenih listova.

Dimenzija okvira: 25 × 34 cm

Boja okvira: bijela

Postav:

Okviri se izlažu u pravilnom nizu, sukcesivno od br. 1 do br. 80, tako da se mogu slijediti i da se sadržaj može neometano pratiti i čitati.

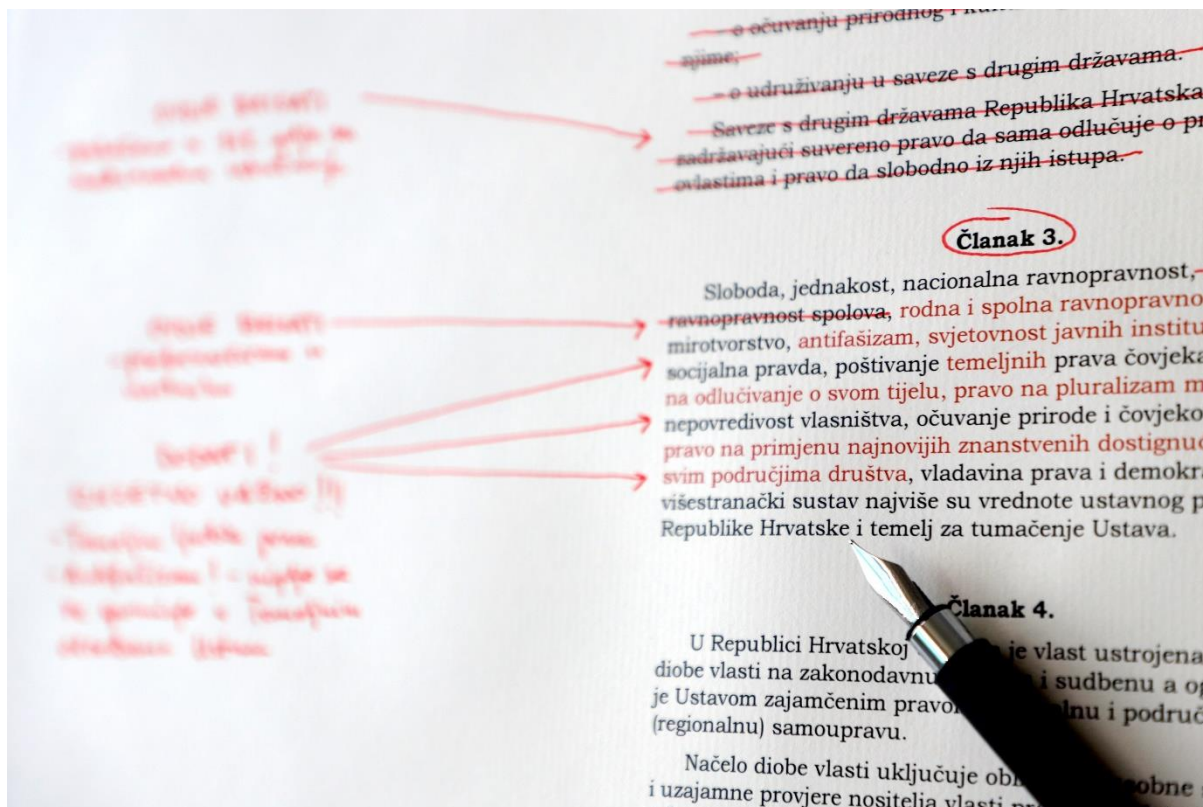
Dosadašnja mjesta izlaganja:

2019. 12. ht@msu, Muzej suvremene umjetnosti, Zagreb (*skupna izložba, natječajno*)

2019. Refreshing Memory, „Kad spomenici ožive“, Galerija Nova, Zagreb (*skupna izložba, pozivno, kustosica: Davorka Perić*)

2020., „Iz korpusa: Domovina“, Gradski muzej, Palača Sermage, Varaždin (*samostalna izložba, pozivno, kustos: Branko Franceschi*)

2020. „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“, Galerija umjetnina, Split (*samostalna izložba, pozivno, kustos: Branko Franceschi*)

Slika 2. „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“

2.3.1 O ideji djela

„Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“ umjetnički je projekt čiji je cilj simbolički izmijeniti dijelove hrvatskog Ustava tako da bude demokratičniji, da sačuva ljudska prava, da unaprijedi i osnaži politička, društvena i civilna prava, te da u određenim segmentima bude definiraniji, odnosno pravno jasniji.

Ustav Republike Hrvatske temeljni je dokument i zakon koji propisuje načine funkcioniranja države. Ustav snažno utječe na živote svakoga od nas.⁹ U hrvatskom Ustavu mnogo toga piše, ali u hrvatskoj praksi mnogo toga ne funkcionira. Posljednje desetljeće Ustav je postao i česta meta, nižu se zahtjevi za njegovo rigidno mijenjanje, propituju se civilizacijske norme koje Ustav propisuje. Država je preplavljena inicijativama za ograničavanje raznih ljudskih

⁹ Tanja Dabo, *Popravljanje Ustava Republike Hrvatske* (Split: Galerija umjetnina, 09.01.2020), pristup ostvaren 01. IX., 2022., <http://www.galum.hr/izlozbe/izlozba/1693/>

prava, vlast je tolerantna na rastuću netrpeljivost prema drugima i drugačijima, koruptivnost i gospodarski kriminal su na visokoj razini, radnička prava se urušavaju, mladi se iseljavaju, stanovništvo se ponižava i podcjenjuje, a jedino što je sigurno jest besperspektivnost države čija vlast, niti jedna, nije kompetentna brinuti o svojim građanima.

Ustav Republike Hrvatske jamči ostvarenje mnogih ljudskih prava, ali najčešće samo deklarativno, na papiru. U stvarnosti, Ustav je postao poprište ideoloških prijepora, i to najčešće s ciljem izmjene Ustava u svrhu smanjenja slobode građana, a „napadi na Ustav postali su refleksija negativnih promjena u hrvatskom društvu“.¹⁰ S druge strane, Ustav je, vidljivo je u kriznim situacijama važnima za demokratske procese izvršne vlasti, manjkav i nedorečen. „Iz svega proizlazi da ovakav Ustav, s nedovoljno snažno postavljenim temeljnim postulatima demokratičnosti i očuvanja ljudskih i socijalnih prava, u praksi ne funkcionira i nema značaja i utjecaja na cjelokupnu državnost. Ovakav hrvatski Ustav nije dovoljno čvrst temelj države. Treba ga, dakle, popraviti.“¹¹

2.3.2 Umjetničko istraživanje

Umjetničko istraživanje započinjem kupnjom knjižice „Ustav Republike Hrvatske“ (slika 3.), službenog izdanja objavljenog u Narodnim novinama (Zagreb, srpanj 2010.; sadrži umetnuti list s novijim izmjenama Ustava).

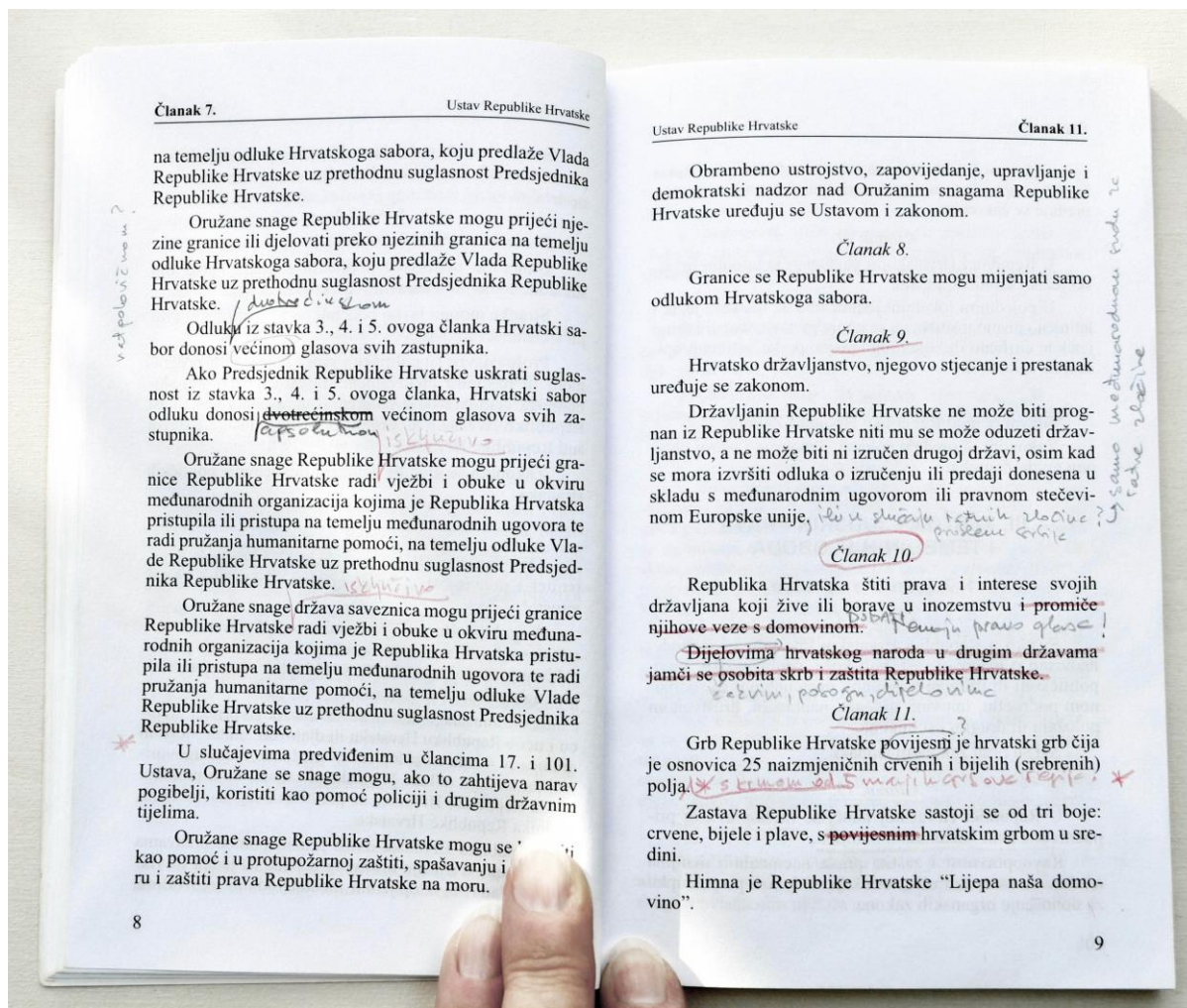

Slika 3. Ustav Republike Hrvatske (Izdanje: Narodne novine, 2010.)

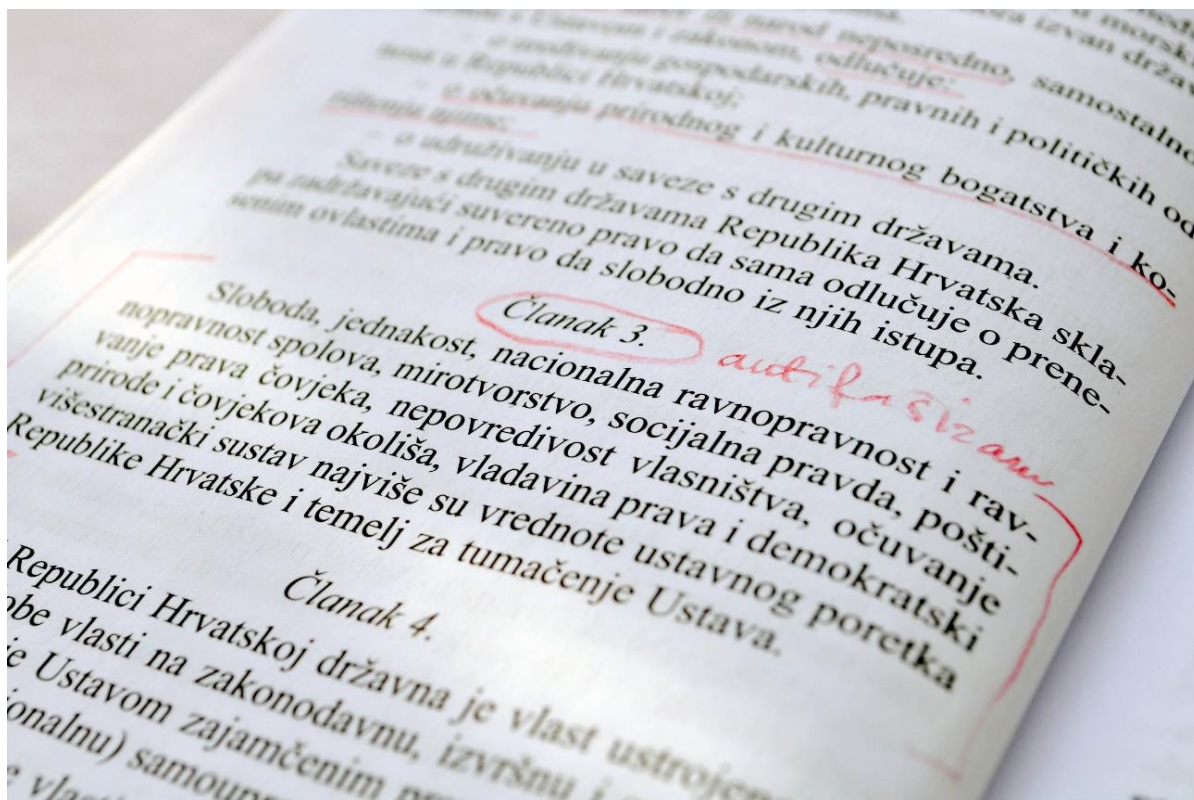
¹⁰ Tanja Dabo, *Popravljanje Ustava Republike Hrvatske* (Split: Galerija umjetnina, 09.01.2020), pristup ostvaren 01. IX., 2022., <http://www.galum.hr/izlozbe/izlozba/1693/>

¹¹ Isto

Ustav čitam višekratno, te bilježim članke pogodne za mijenjanje, bilo križanjem i izbacivanjem teksta, bilo dodavanjem (slika 4., 5., 6., 7., 8.).

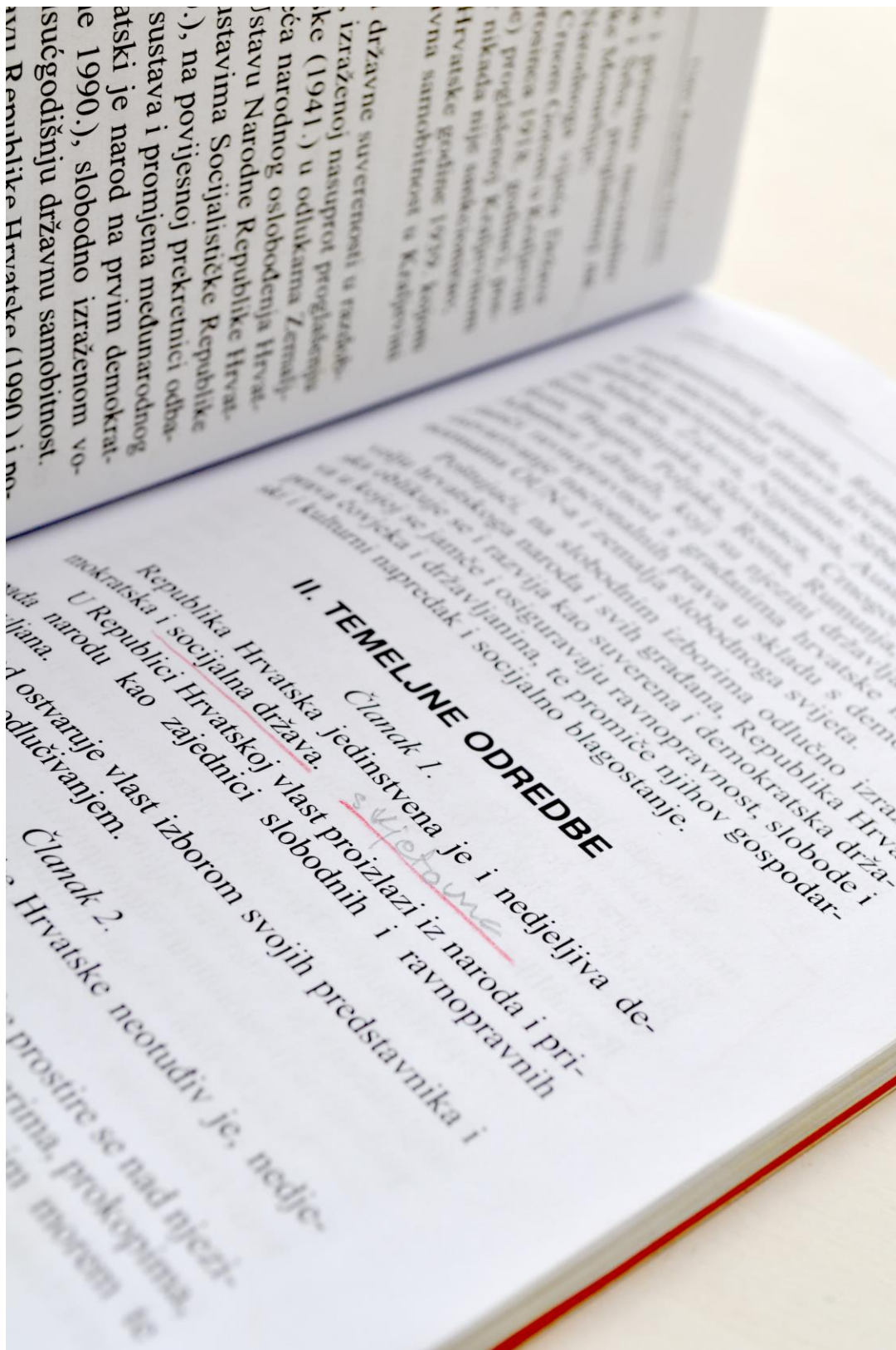

Slika 4. Ustav Republike Hrvatske (Izdanje: Narodne novine, 2010.), bilješke za intervencije u tekstu

Slika 5. Ustav Republike Hrvatske (Izdanje: Narodne novine, 2010.), bilješka za intervenciju u tekstu

Istodobno, pretražujem mrežni sadržaj koji se odnosi na izjave ustavnih stručnjaka o pojedinim spornim temama i člancima Ustava. Bilježim i pratim medijske istupe raznih inicijativa koje žele mijenjati Ustav, od kojih su neke nažalost bile uspješne. Nakon zadnjeg, 4. čitanja integralnog teksta Ustava određujem u kojim člancima ću intervenirati i na koji način će intervencija biti provedena. Odlučujem se da ću tekst kopirati u cijelosti, crvenom bojom ću dodati tekst koji smatram da trebam uvrstiti u tijelo teksta (istim fontom kao i tijelo teksta „božićnog Ustava“), dok ću crvenom tintom križati sve što smatram suvišnim, uz dodatne rukom ispisane komentare na marginama stranica.

Slika 6. Ustav Republike Hrvatske (Izdanje: Narodne novine, 2010.), bilješka za intervenciju u tekstu

Obrambeno ustrojstvo, zapovijedanje, upravljanje i demokratski nadzor nad Oružanim snagama Republike Hrvatske uređuju se Ustavom i zakonom.

Članak 8.

Granice se Republike Hrvatske mogu mijenjati samo odlukom Hrvatskoga sabora.

Članak 9.

Hrvatsko državljanstvo, njegovo stjecanje i prestanak uređuje se zakonom.

Državljanin Republike Hrvatske ne može biti proganjan iz Republike Hrvatske niti mu se može oduzeti državljanstvo, a ne može biti ni izručen drugoj državi, osim kad se mora izvršiti odluka o izručenju ili predaji donesena u skladu s međunarodnim ugovorom ili pravnom stečevinom Europske unije, *ili u slučaju ratnih zločina? samo međunarodni sudu se ratne zločine*

Članak 10.

Republika Hrvatska štiti prava i interese svojih državljanina koji žive ili borave u inozemstvu i ~~promiče njihove veze s domovinom.~~ *dobiti naučiti pravo glasa!*

~~Dijelovima hrvatskog naroda u drugim državama jamči se osobita skrb i zaštita Republike Hrvatske.~~ *cažvin, pokrogu, diplomatske*

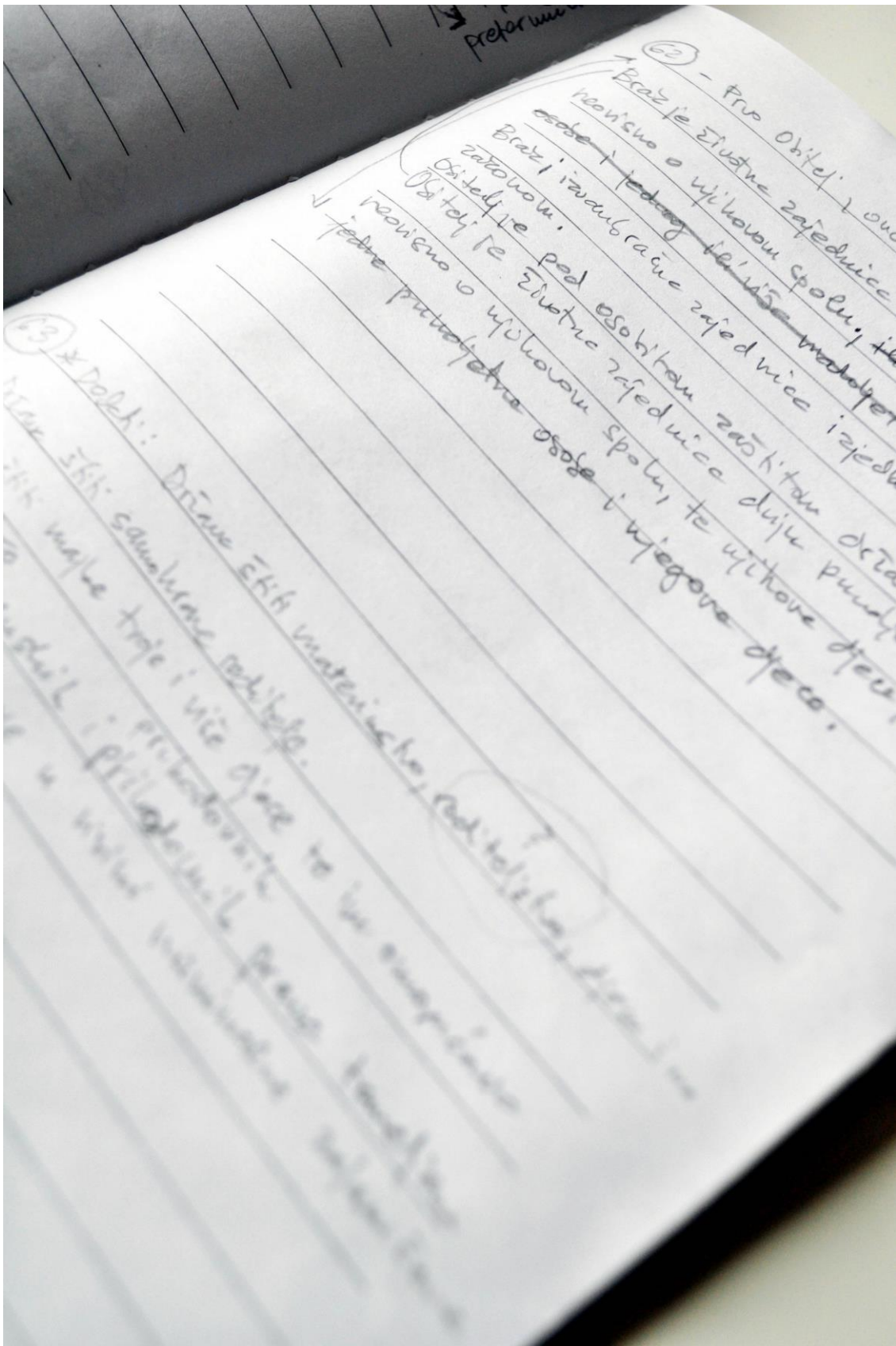
Članak 11.

Grb Republike Hrvatske povijesni je hrvatski grb čija je osnovica 25 naizmjeničnih crvenih i bijelih (srebrnih) polja. ** s krunom od 5 majki u crvenim repi. **

Zastava Republike Hrvatske sastoji se od tri boje: crvene, bijele i plave, s povijesnim hrvatskim grbom u sredini.

Himna je Republike Hrvatske "Lijepa naša domovino".

Slika 7. Ustav Republike Hrvatske (Izdanje: Narodne novine, 2010.), bilješke za intervenciju u tekstu

Slika 8. Bilježnica s nacrtom intervencija u tekst Ustava

Nakon definiranja intervencija u tekst Ustava bilo je potrebno donijeti umjetničku odluku kako će izmijenjeni, odnosno popravljeni Ustav biti prezentiran. Primarna dvojba odnosila se na prezentaciju Ustava kao knjige ili kao instalacije. Prezentacija Ustava kao knjige približila bi popravljeni Ustav originalu, no knjiga ne bi bila pogodna za detaljno čitanje od strane više ljudi u istom trenutku na izložbi. Knjiga bi prenijela *informaciju o djelu*, dok cjelovito djelo ne bi bilo moguće sagledati u okolnostima kakve su na izložbama. Osim toga, knjiga, kao umjetničko djelo, nakon nekog vremena upotrebe bi se pohabala i više ne bi bila pogodna za izlaganje. Prezentacija popravljenog Ustava kao niza stranica na zidu omogućila bi da više gledatelja istodobno može čitati i gledati djelo, i da ga mogu pratiti sukcesivno, vraćati se na neke dijelove teksta, ali i čitati ga svatko svojim ritmom. Takva bi prezentacija omogućila i detaljan, ali i cjeloviti pogled na tekst Ustava, a zbog intervencija crvenom tintom izmjene se mogu vidjeti i s određene udaljenosti i moguće je pristupiti djelu prateći samo izmjene, a ne čitajući cjeloviti tekst. Razmatrajući obje opcije, odlučila sam da ću ga prezentirati kao niz stranica na zidu, iz prethodno navedenih razloga. No, premda popravljeni Ustav neće biti knjiga, namjeravala sam u vizualnom smislu i u smislu formalnog oblikovanja stranica pratiti izgled knjige službenog Ustava. U tom sam trenutku znala da je Ustav kao knjiga luksuzno ukoričen i da držeći ruku na njemu prisegu polažu Predsjednici Republike Hrvatske. Istražujući, došla sam do podatka da se taj primjerak Ustava čuva na Ustavnom sudu Republike Hrvatske, a u hrvatskoj je javnosti ali i stručnim krugovima za taj primjerak ustaljen naziv „božićni Ustav“¹², čime se misli na prvo izdanje prvog Ustava od osnutka Republike Hrvatske. Poslala sam Ustavnom sudu zamolbu za fotografiranjem „božićnog Ustava“, te sam ga, nakon odobrenja, na Ustavnom sudu fotografirala i izmjerila i zabilježila njegove dimenzije (slika 9., 10., 11., 12.).

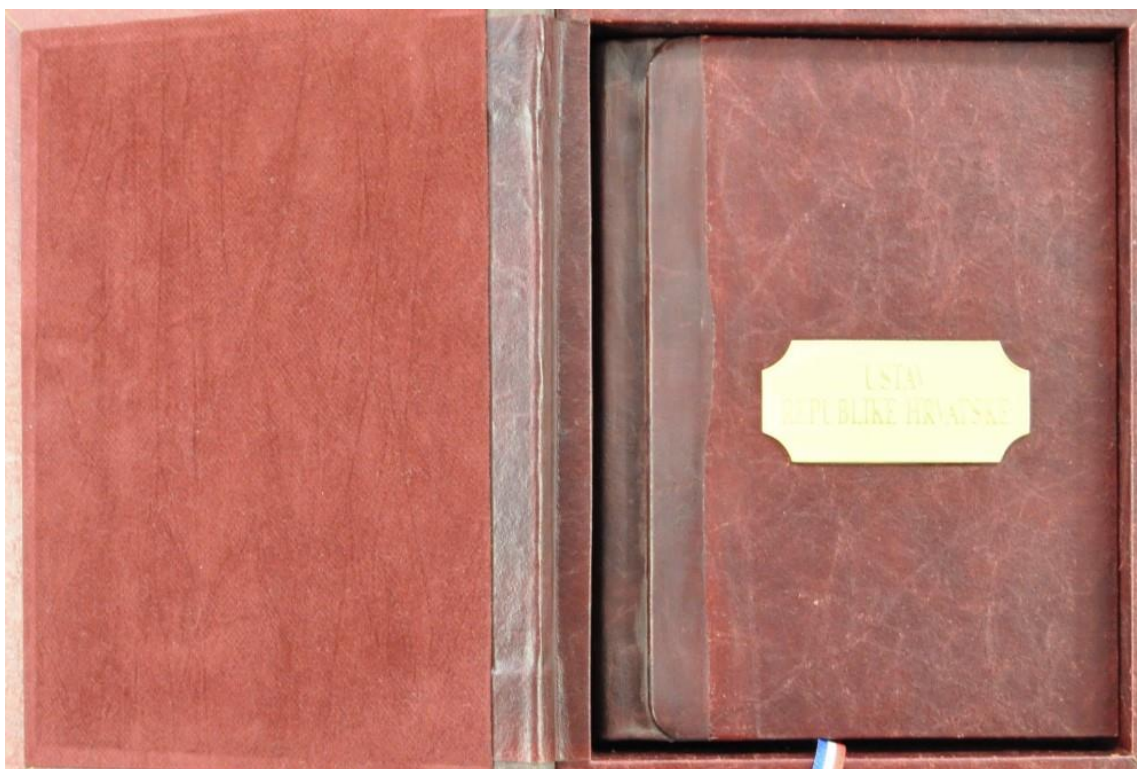
---

¹² „Temeljni pravni akti“, Ustavni sud, pristup ostvaren 01. IX. 2022.,

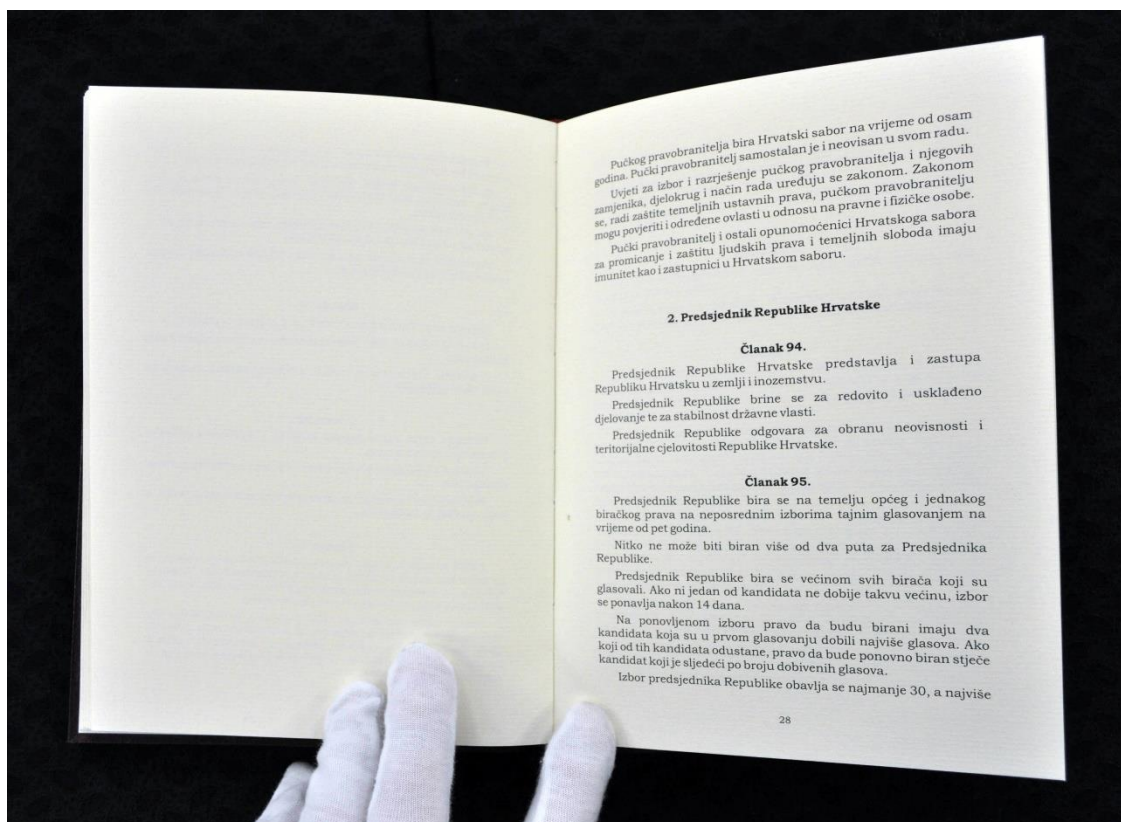
<https://www.usud.hr/hr/temeljni-pravni-akti>

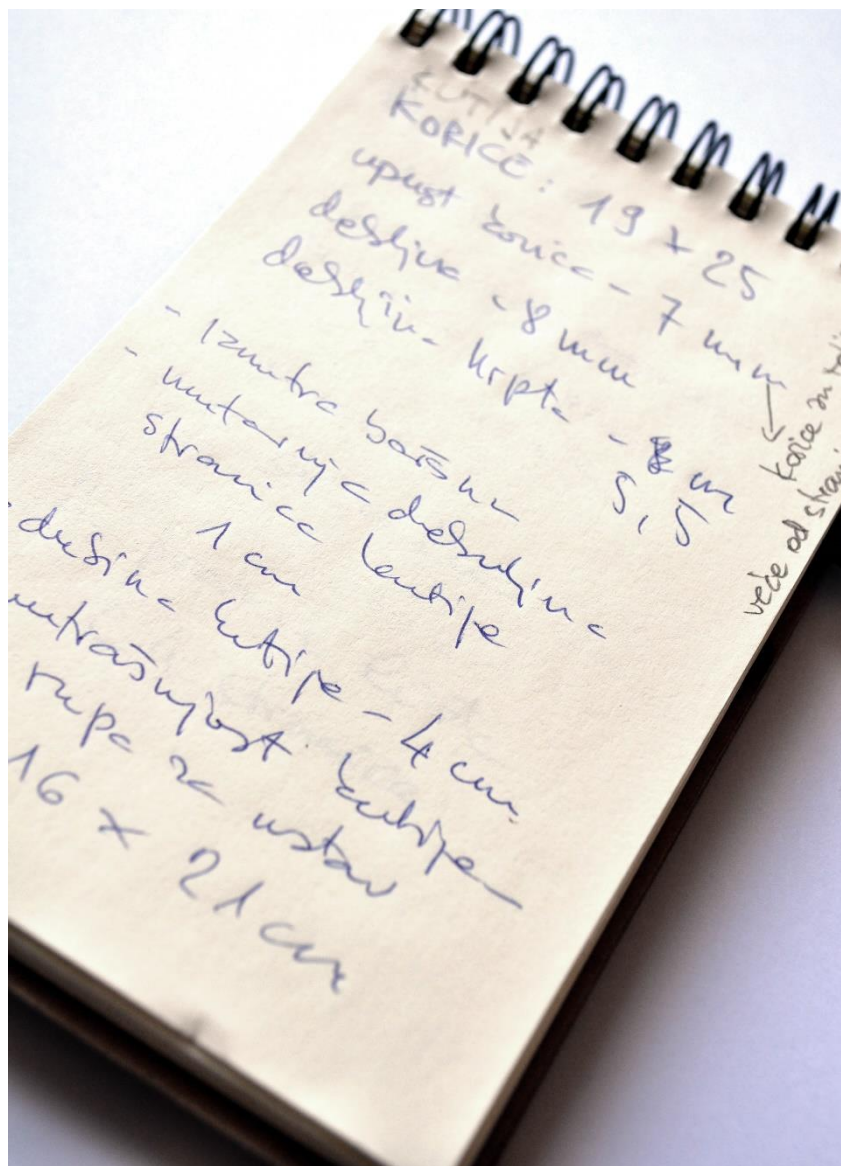
Slika 9. „božićni Ustav“ (Ustav Republike Hrvatske, Ustavni sud Republike Hrvatske)

Slika 10. „božićni Ustav“ (Ustav Republike Hrvatske, Ustavni sud Republike Hrvatske)

Slika 11. „božićni Ustav“ (Ustav Republike Hrvatske, Ustavni sud Republike Hrvatske)

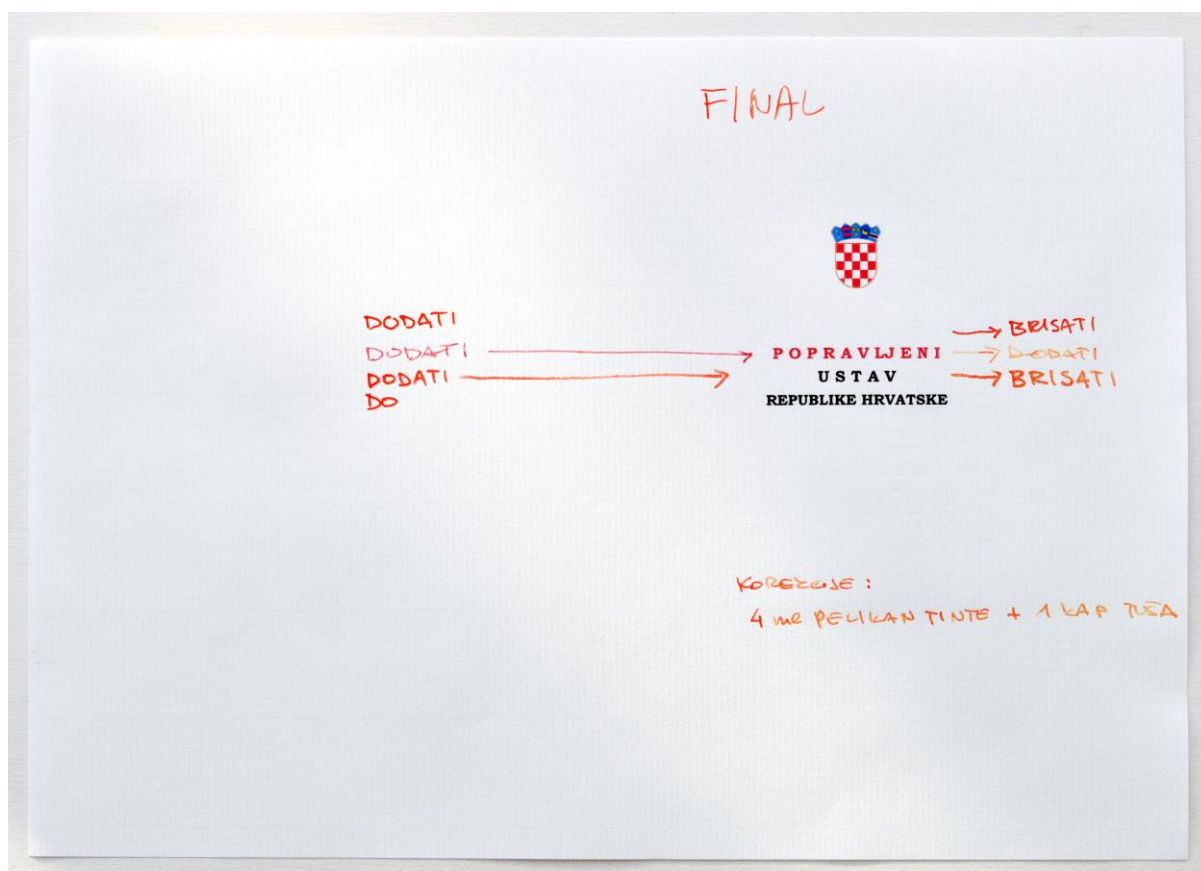

Slika 12. Bilješke o mjerama „božićnog Ustava“ i pripadajuće kutije

Prema fotografijama sam, istražujući, detektirala da je otisnut na papiru Conqueror Laid Oyster Paper. Papir ima prepoznatljivu teksturu, dolazi u više tonova a ton Oyster najviše odgovara izvorniku. Također, budući da papir na tržište dolazi u 100 gsm, 120 gsm i 160 gsm, zaključila sam da se, s obzirom da je debljina knjige „božićnog Ustava“ s koricama 28 mm, a da je sam tekst Ustava u naravi kratak, vrlo vjerojatno radi se o 160 gsm što je i odgovarajuće za ovakvo luksuzno izdanje.

Istraživanjem fonta kojim je otisnut „božićni Ustav“ ustanovila sam da se radi o fontu Bookman Old Style, čije karakteristike također odgovaraju takvom izdanju, a font sam potvrdila na način da sam jednu od fotografiranih stranica „božićnog Ustava“ usporedila s istom takvom stranicom koju sam sama probno izvela, podešavajući veličinu fonta. Budući da su stranice formalno izgledale identično time sam zaključila koju vrstu papira i koji font koristiti kod ispisa popraavljenog Ustava.

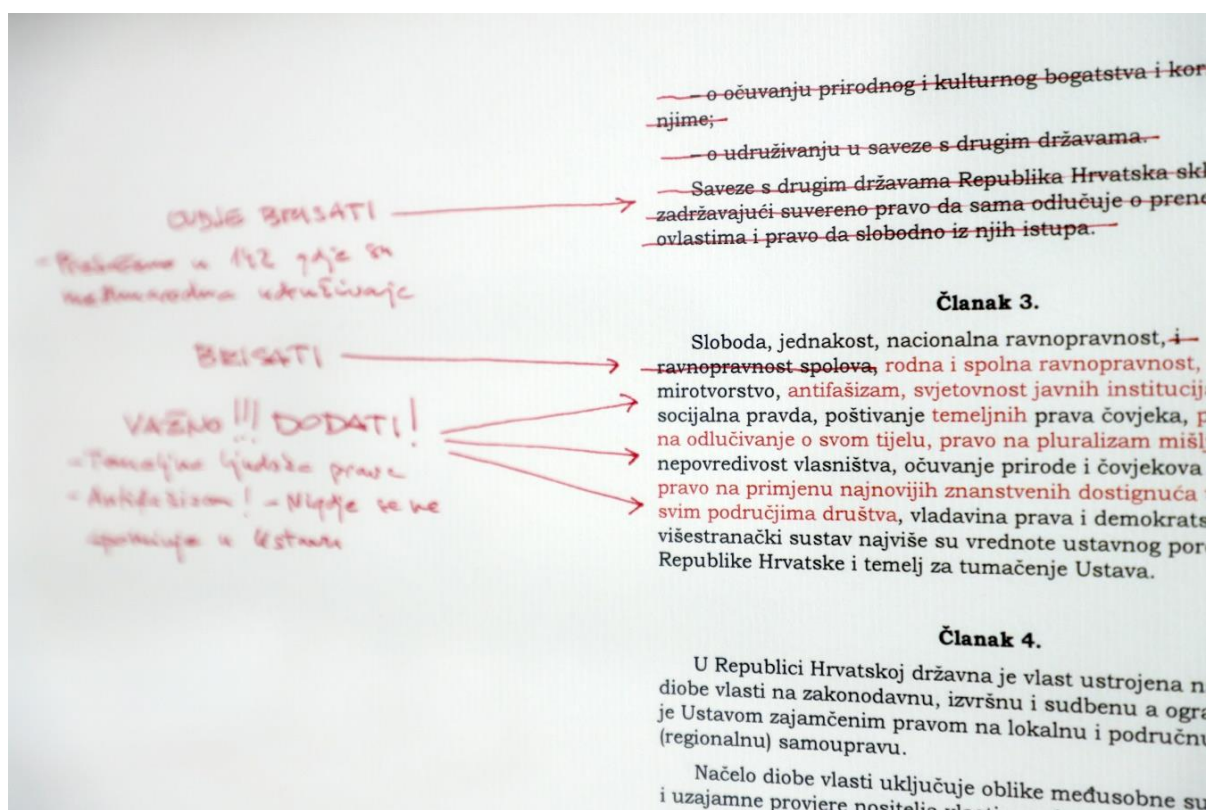
Rukopisne intervencije odlučila sam izvesti nalivperom, i za tu sam prigodu nabavila više vrsta nalivpera, te više vrsta crvene tinte. Namjera je bila da se rukopisne intervencije u tekstu dobro vide, stoga je bilo potrebno tintu za nalivpero dodatno obogatiti crvenim pigmentom jer je tinta u naravi transparentna, što nije odgovaralo zamisli intenzivno crvenih, uočljivih intervencija (slika 13.).

Slika 13. Definiranje vrste tinte, proba na Conqueror Laid Oyster, 160 gsm Paper

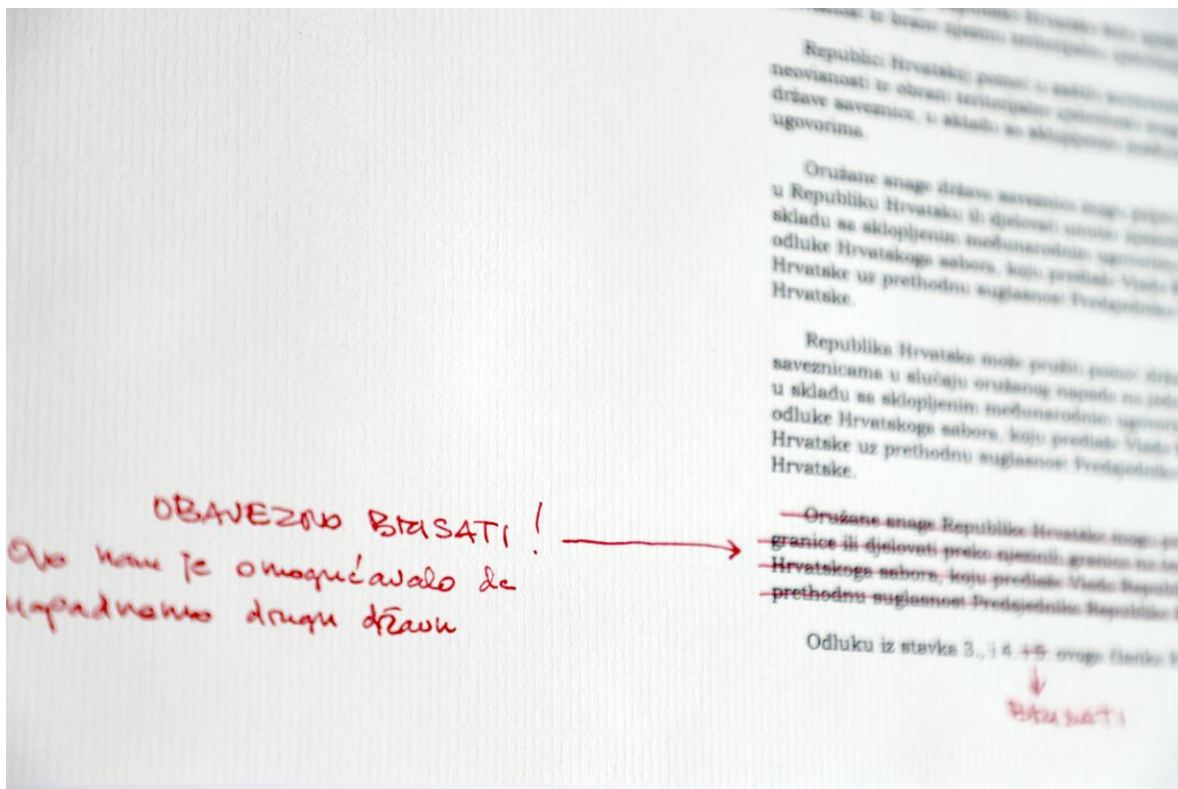
2.3.3 Izvedba

U djelu "Popravljanje Ustava Republike Hrvatske" mijenjam sve odredbe koje su se pokazale problematičnima u provedbi demokratskih postupaka, kao i one koje ograničavaju ljudska prava, napose rodna prava, slobodu, ravnopravnost i slično. Popravljam ga „tako da čuva ljudska prava i slobode, da bude demokratičniji, usklađen sa svim civilizacijskim dostignućima, ali i da ispravi mnoge nepravde i zastranjenja zbog kojih smo kao država danas u ovakvoj egzistencijalnoj, moralnoj, političkoj i društveno-ekonomskoj krizi. Prateći izvorne članke Ustava dodajem odredbe koje naglašeno i snažno podupiru ljudska prava, socijalnu državu, antifašizam, antikoruptivnost, etičnost“¹³ u javnom društvenom prostoru, i druge pozitivne odredbe koje će nam pomoći da budemo bolji ljudi i živimo u boljoj, pravednijoj, moralnijoj i civiliziranijoj državi (slika 14.).

Slika 14. „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“

¹³ Tanja Dabo, *Popravljanje Ustava Republike Hrvatske* (Split: Galerija umjetnina, 09.01.2020), pristup ostvaren 01. IX., 2022., <http://www.galum.hr/izlozbe/izlozba/1693/>

Slika 15. „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“

„Uvođenjem ovakvog, popravljenog Ustava, živjeli bismo u prosperitetnoj, socijalnoj i svjetovnoj državi koja počiva na antifašizmu, u kojoj bi cjelokupno školovanje bilo besplatno, saborskih zastupnika bi bilo dvostruko manje i bili bi trostruko manje plaćeni. Gospodarski kriminal ne bi zastarijevao, kao ni povreda ljudskih prava, a država bi bila dužna brinuti se o prosperitetu i socijalnim pravima njenih građana, očuvanju prirodnih bogatstava i prirodnih resursa, te o umjetnosti, znanosti i kulturi (slika 15.).“¹⁴

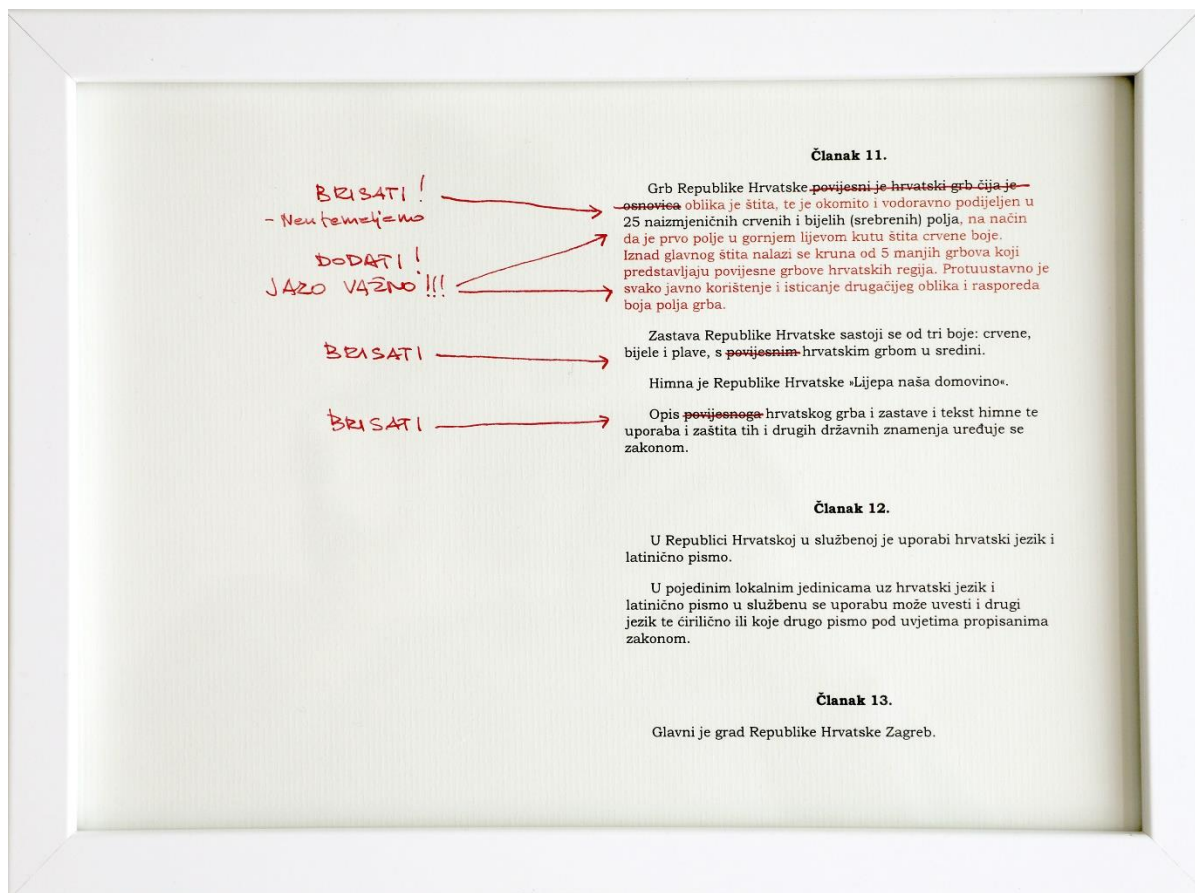
Prilikom koncipiranja izmjena Ustava vodim se time da su dopune nomotehnički korektne, tako da se popravljeni Ustav može promatrati, a po želji vlasti i usvojiti kao gotov pravni dokument.

¹⁴ Tanja Dabo, *Popravljanje Ustava Republike Hrvatske* (Split: Galerija umjetnina, 09.01.2020), pristup ostvaren 01. IX., 2022., <http://www.galum.hr/izlozbe/izlozba/1693/>

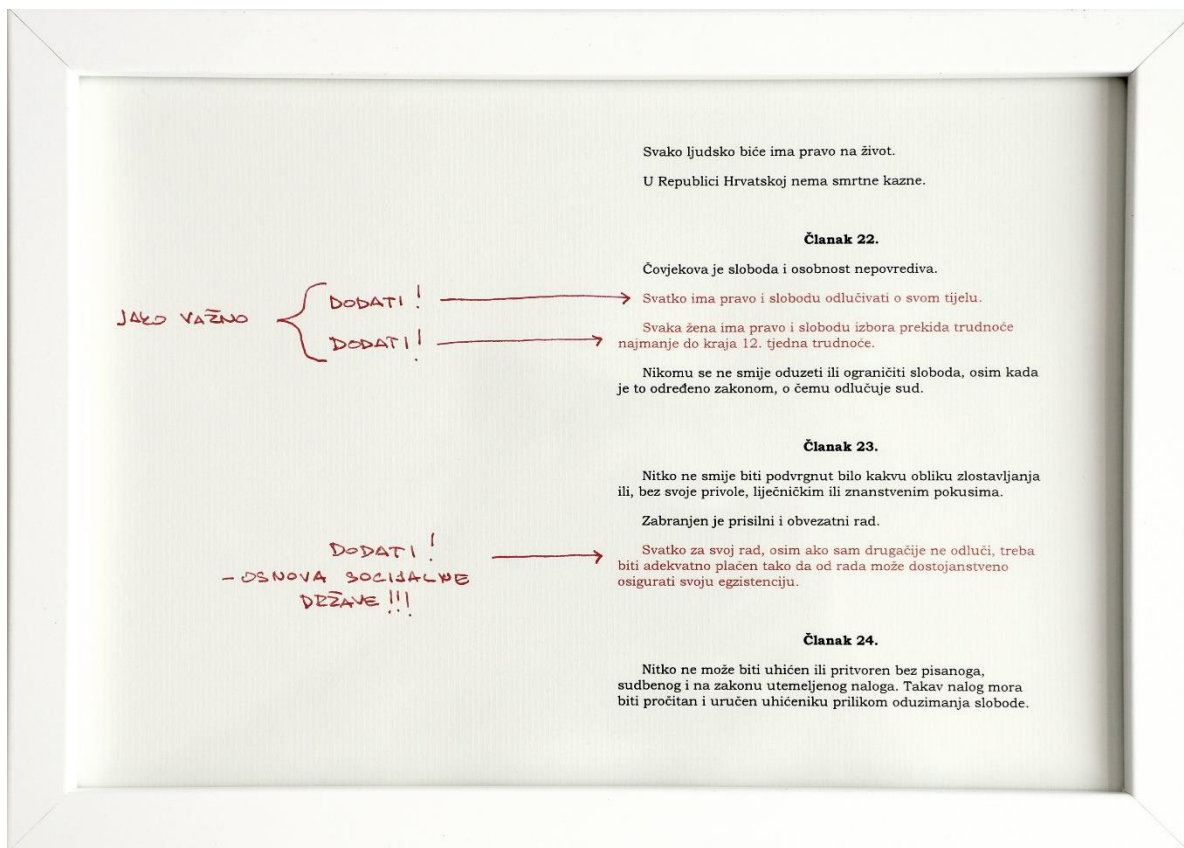

Slika 16. „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“

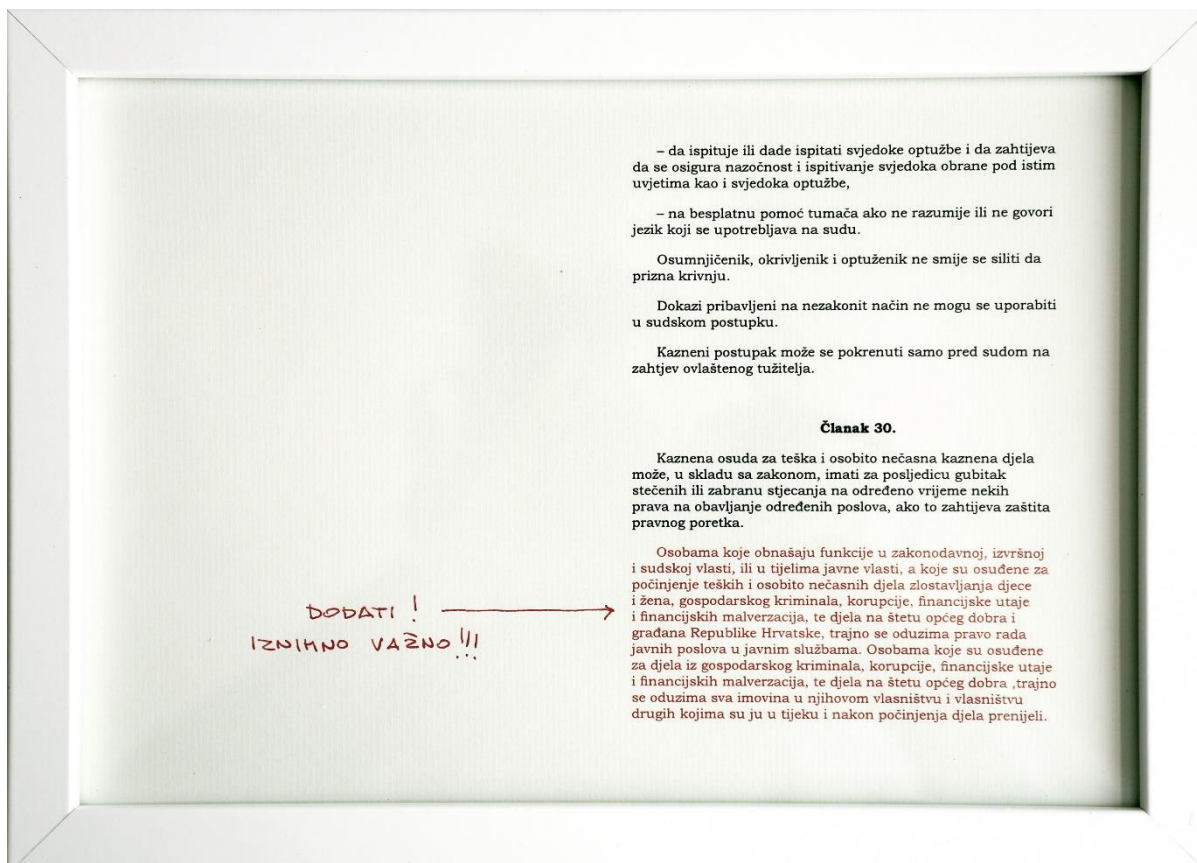

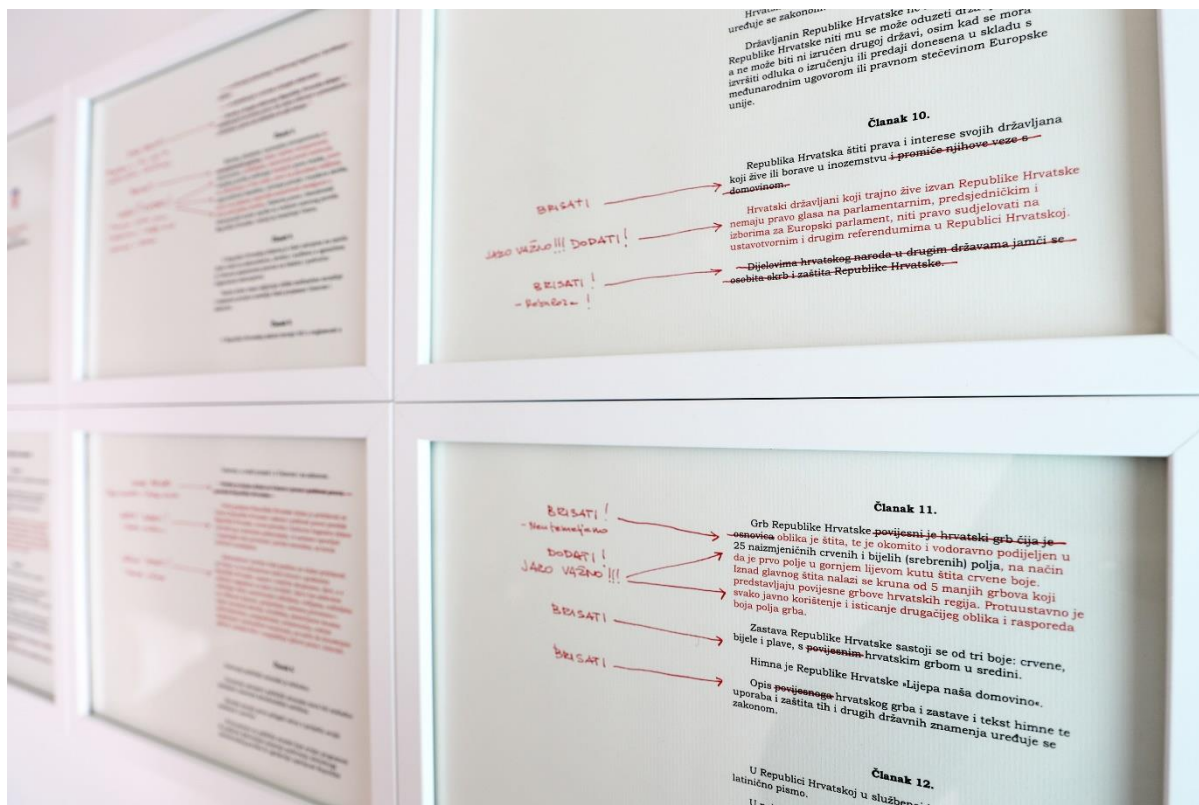
Slika 17. „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“

Slika 18. „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“

Slika 19. „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“

Slika 20. Postav djela „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“ (Split, Galerija umjetnina, 2020.)

Slika 21. Postav djela „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“ (Zagreb, Galerija Nova,
Fotografija: Marko Ercegović / Refreshing Memory, 2019.)

2.4. „KOLEKCIJA ZA PAMĆENJE“ (2019.)

Slika 22. Postav djela „Kolekcija za pamćenje“ (Zagreb, 57. zagrebački salon, Dom HDLU-a, 2022.)

Izvedba djela:

Kolekcija za pamćenje, knjiga I., 2019.

Umjetnička knjiga, dimenzije 39 × 31 cm

Sadržaj: 20 drvoreza

Grafička boja: Charbonnel Black

Papir: Hahnemuhle 230 gsm

Vrsta uveza: ručni šivani uvez, tvrde korice, knjigoveško platno

Predlist i zalist: ručna pozlata 24k zlatnim listićima

Kolekcija za pamćenje, knjiga II., 2019.

Umjetnička knjiga, dimenzije 39 × 31 cm

Sadržaj: 20 drvoreza

Grafička boja: Charbonnel Black

Papir: Hahnemuhle 230 gsm

Vrsta uveza: ručni šivani uvez, tvrde korice, knjigoveško platno

Predlist i zalist: ručna pozlata 24k zlatnim listićima

Način izlaganja:

Djelo se izlaže kao prostorna instalacija.

Postav:

Knjige su izložene u staklenim vitrinama (dimenzije 60 × 70 cm) koje se nalaze na stolu, blago horizontalno ukošene prema promatraču. Na izložbi se priređuje izvedba čitanja iz knjiga.

Dosadašnja mjesta izlaganja:

2019. "8. Hrvatski trijenale grafike", Gliptoteka HAZU, Zagreb, (*skupna izložba, pozivno*)

2020. „Kolekcija za pamćenje“, Galerija Prozori, Zagreb (*samostalna izložba, izvedba čitanja, pozivno, kustosice: Irena Bekić, Davorka Perić*)

2020., „Iz korpusa: Domovina“, Gradski muzej, Palača Sermage, Varaždin (*samostalna izložba, pozivno, kustos: Branko Franceschi*)

2020. Izvedbe čitanja „Kolekcije za pamćenje“ na manifestaciji Noć muzeja, Galerija umjetnina, Split (*pozivno, kustos: Branko Franceschi*)

2022. 57. zagrebački salon vizualnih umjetnosti, Dom HDLU-a, Zagreb (*skupna izložba, izvedba čitanja, natječajno, kustoski koncept: Leila Topić*)

Slika 23. Izvedba čitanja „Kolekcija za pamćenje“ (Zagreb, Galerija Prozori, 2020., fotografija: Bojan Mrdenović)

2.4.1 O ideji djela

„Kolekcija za pamćenje“ je kolekcija u kojoj su prikupljeni slučajevi „govora mržnje, verbalnih i fizičkih napada, te nasilništva spram žena i muškaraca, koji su etnički ili rodno motivirani. Svi događaji zbili su se u posljednje 4 godine u Hrvatskoj, i njihov je broj, kao i njihova brutalnost sve veća.“¹⁵

---

¹⁵ Davor Krile, *UPOZORENJE: UZNEMIRUJUĆI SADRŽAJ Ovo je potresni katalog nasilja nad ženama u Hrvatskoj: svi događaji su stvarni i zbili su se unatrag četiri godine* (intervju, Tanja Dabo), pristup ostvaren 01.09.2022.,

<https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/upozorenje-uznemirujuci-sadrzaj-ovo-je-potresni-katalog-nasilja-nad-zenama-u-hrvatskoj-svi-dogadaji-su-stvarni-i-zbili-su-se-unatrag-cetiri-godine-1007816>

Nemar države, nefunkcionalan sustav, nebriga i tolerancija društva spram rastućeg nasilja dovode do stvaranja plodnog tla za posvemašnju kulturu nasilja u kojoj danas živimo. Ta kultura odnosi i svoje žrtve. Njihov je broj velik, o njima svakodnevno čitamo, a kada se idući dan pojavi neki novi slučaj onaj jučerašnji padne u zaborav. Kolektivno sjećanje na žrtve traje koliko i medijska glad za informacijama koje se mogu utržiti. „Kolekcija' ima za cilj skrenuti pozornost na ovu stravičnu pojavu i zabilježiti neke od tih mučnih događaja, za dugo pamćenje, za učenje o tome da se ne bi ponovilo. Sabiranjem tih događaja u knjige, oni su u njih *pospremljeni* tako da se zapravo, kao posve neprimjeren oblik ljudskog ponašanja, simbolički uklone iz javnog života, ali da trajno budu dokumentirani i pohranjeni. Svaka je knjiga tematski zaokružena i sadrži po 20 grafika za 20 slučajeva, uz koje je navedena godina i mjesto napada.

Knjiga I. obuhvaća nacionalističke i rasističke napade usmjerene na pripadnike druge nacionalnosti ili ljude drugačije boje kože. Ti su napadi ranijih godina bili najčešće verbalni, no u posljednje vrijeme eskaliraju i postaju brutalniji te prelaze u fizičko nasilje. Izjave u knjizi su citati ili parafraze izjava napadnutih ili svjedoka, policijskih i drugih izvješća ili medijskih napisa. Jednoj sam osobi, koja je podlegla fizičkom napadu, dala svoj glas.

Knjiga II. obuhvaća nasilje spram žena, i svi navedeni primjeri završili su kobno, smrću najmanje jedne žene, a ponekad i njenog djeteta, roditelja ili rodbine. Ubili su ih muževi i bivši muževi, sinovi. Godinama su ih mučili, zlostavljali na sve načine, a one su tražile pomoć koju nisu dobile. Budući da su u svim slučajevima koje sam u knjizi obuhvatila žene tragično preminule, svima sam dala svoj glas. Progovaram umjesto njih jer one više govoriti ne mogu, nečijim nasilničkim činom i nebrigom sustava oduzeta im je moć da zastupaju sebe.

Sve se grafike temelje na stvarnim događajima, a sve i svi koji su nasilje pretrpjeli, stvarne su žene i muškarci čiji je identitet sakriven zbog očuvanja njihovog dostojanstva.“¹⁶

---

¹⁶ Tanja Dabo, *Kolekcija za pamćenje*, (Zagreb: Galerija Prozori, 19.02.2020), pristup ostvaren 01. IX., 2022., <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/tanja-dabo-kolekcija-za-pamcenje/55365>

„Vođena osobnim senzibilitetom i umjetničkim strategijama kombiniranja istraženog sadržaja, njihovim estetskim i stilskim transformacijama, te autorskom izvedbom stvara u suvremenoj umjetnosti kao i u suvremenom društvu zaboravljenu emocionalnu reakciju te ohrabruje potrebu prepoznavanja i vrednovanja istine i društvene svijesti.“¹⁷

„Zbog nasilništva, brutalnosti, govora mržnje i neprimjerenog rječnika nasilnika koji su počinili ova nedjela, te posljedичne uznemirenosti koje čitanje može izazvati, knjige se ne mogu slobodno vidjeti ili listati, već jedino prilikom posebno upriličene izvedbe čitanja, ili na zahtjev i individualno. Ujedno, zatvaranjem knjiga u staklene vitrine, simbolički ukazujem da zlo nije i ne smije postati normalni dio naše svakodnevice, nešto na što smo navikli i na što više i ne obraćamo pozornost. Staklene vitrine i individualno čitanje knjiga onemogućava da se sadržaju knjiga pristupi usputno, letimičnim razgledavanjem na zidu galerije, već je uvid u sadržaj moguć jedino ulaganjem osobnog angažmana gledatelja i punom posvećenošću slučajevima iznesenim na grafikama.“¹⁸

„Galerijski prezentirane u vitrinama – koje mogu podsjetiti na kolekcionarske vitrine, primjerice one u kojima se smještaju zbirke leptira ili kukaca pribijenih iglicama za baršunaste pozadine ili na zidne novine (obje su usporedbe znakovite) – knjige su u potpunosti dostupne publici tek autoričinom izvedbom čitanja. Taj performativni čin je zajednički s publikom jer autorica naglas izgovara mjesto i godinu zločina, dok izjavu svatko čita u sebi. Pritom se ne radi samo o tome da su izjave prestrašne da bi se govorile naglas budući da sadržavaju prijetnje, psovke, nasilje i smrt, već, više od toga, da zahtijevaju da budu izgovorene u tišini. Šutnja u simboličkim poretcima, a jezik je jedan od njih, ima značenje odsutnoga.“¹⁹

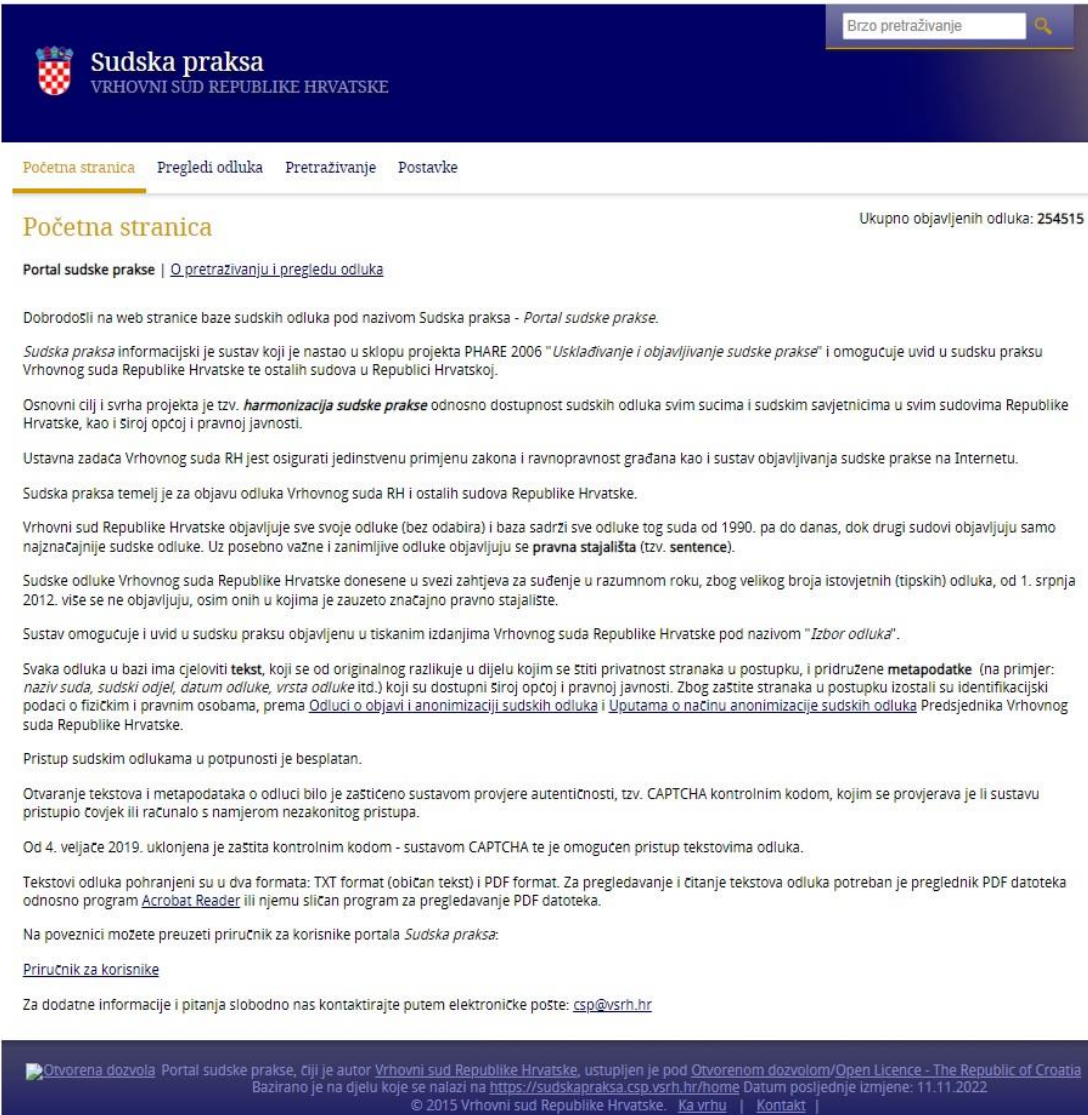
¹⁷ Davorka Perić, „Strategije usvajanja istine“, u *Kolekcija za pamćenje* (Zagreb: Vizura Aperta, 2020.)

¹⁸ Tanja Dabo, *Kolekcija za pamćenje*, (Zagreb: Galerija Prozori, 19.02.2020), pristup ostvaren 01. IX., 2022., <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/tanja-dabo-kolekcija-za-pamcenje/55365>

¹⁹ Irena Bekić, „Iskazivanje traume“, u *Kolekcija za pamćenje* (Zagreb: Vizura aperta, 2020.)

2.4.2 Umjetničko istraživanje

Nakon odabira teme pristupam mrežnom pretraživanju podataka o slučajevima govora mržnje, napada koji se temelje na nacionalnoj, rasnoj, etničkoj osnovi, potom i napada na žene, slučajeve obiteljskog nasilja i druge rodno uvjetovane nasilne činove. Pretražujem novinske portale, portale antifašističkih organizacija i organizacija koje se bave zaštitom žena, godišnja izvješća Pučke pravobraniteljice, godišnja i tematska izvješća Srpskog narodnog vijeća, sudske spise dostupne na sudačkim mrežnim stranicama, policijska izvješća dostupna na mrežnim stranicama hrvatske policije (slika 24., 25.).

Sudska praksa
VRHOVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

Brzo pretraživanje

Početna stranica Pregledi odluka Pretraživanje Postavke

Početna stranica Ukupno objavljenih odluka: 254515

Portal sudske prakse | [O pretraživanju i pregledu odluka](#)

Dobrodošli na web stranice baze sudskih odluka pod nazivom Sudska praksa - Portal sudske prakse.

Sudska praksa informacijski je sustav koji je nastao u sklopu projekta PHARE 2006 "Usklađivanje i objavljivanje sudske prakse" i omogućuje uvid u sudsku praksu Vrhovnog suda Republike Hrvatske te ostalih sudova u Republici Hrvatskoj.

Osnovni cilj i svrha projekta je tzv. **harmonizacija sudske prakse** odnosno dostupnost sudskih odluka svim sucima i sudskim savjetnicima u svim sudovima Republike Hrvatske, kao i siroj opcij i pravnoj javnosti.

Ustavna zadaća Vrhovnog suda RH jest osigurati jedinstvenu primjenu zakona i ravnopravnost građana kao i sustav objavljivanja sudske prakse na Internetu.

Sudska praksa temelj je za objavu odluka Vrhovnog suda RH i ostalih sudova Republike Hrvatske.

Vrhovni sud Republike Hrvatske objavljuje sve svoje odluke (bez odabira) i baza sadrži sve odluke tog suda od 1990. pa do danas, dok drugi sudovi objavljuju samo najznačajnije sudske odluke. Uz posebno važne i zanimljive odluke objavljuju se **pravna stajališta** (tzv. **sentence**).

Sudske odluke Vrhovnog suda Republike Hrvatske donesene u svezi zahtjeva za suđenje u razumnom roku, zbog velikog broja istovjetnih (tipskih) odluka, od 1. srpnja 2012. više se ne objavljuju, osim onih u kojima je zauzeto značajno pravno stajalište.

Sustav omogućuje i uvid u sudsku praksu objavlvenu u tiskanim izdanjima Vrhovnog suda Republike Hrvatske pod nazivom "**Izbor odluka**".

Svaka odluka u bazi ima cjeloviti **tekst**, koji se od originalnog razlikuje u dijelu kojim se štiti privatnost stranaka u postupku, i pridružene **metapodatke** (na primjer: *naziv suda, sudski odjel, datum odluke, vrsta odluke* itd.) koji su dostupni siroj opcij i pravnoj javnosti. Zbog zaštite stranaka u postupku izostali su identifikacijski podaci o fizičkim i pravnim osobama, prema [Odluci o objavi i anonimizaciji sudskih odluka](#) i [Uputama o načinu anonimizacije sudskih odluka](#) Predsjednika Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

Pristup sudskim odlukama u potpunosti je besplatan.

Otvaranje tekstova i metapodataka o odluci bilo je zaštićeno sustavom provjere autentičnosti, tzv. CAPTCHA kontrolnim kodom, kojim se provjerava je li sustavu pristupio covjek ili računalo s namjerom nezakonitog pristupa.

Od 4. veljače 2019. uklonjena je zaštita kontrolnim kodom - sustavom CAPTCHA te je omogućen pristup tekstovima odluka.

Tekstovi odluka pohranjeni su u dva formata: TXT format (običan tekst) i PDF format. Za pregledavanje i čitanje tekstova odluka potreban je preglednik PDF datoteka odnosno program [Acrobat Reader](#) ili njemu sličan program za pregledavanje PDF datoteka.

Na poveznici možete preuzeti priručnik za korisnike portala *Sudska praksa*:

[Priručnik za korisnike](#)

Za dodatne informacije i pitanja slobodno nas kontaktirajte putem elektroničke pošte: csp@vsrh.hr

[Otvorena dozvola](#) Portal sudske prakse, čiji je autor Vrhovni sud Republike Hrvatske, ustupljen je pod Otvorenom dozvolom/Open Licence - The Republic of Croatia. Bazirano je na djelu koje se nalazi na <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/home>. Datum posljednje izmjene: 11.11.2022.
© 2015 Vrhovni sud Republike Hrvatske. [Na vrhu](#) | [Kontakt](#) |

Slika 24. Snimka zaslona mrežne stranice Sudska praksa, Vrhovni sud Republike Hrvatske,

<https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/home>

SNV Bulletin #20 / *Historijski revizionizam,
govor mržnje i nasilje
prema Srbima u 2020.*

SNV srpsko | српско | serb
CHB narodno | народно | national
vijeće | вијеће | council

Slika 25. Snimka zaslona mrežne stranice Srpsko narodno vijeće,
https://snv.hr/wp-content/uploads/2021/04/SNV_bulletin_20_ONLINE.pdf

Pretraživanje je dalo izuzetno velik broj slučajeva koji su se uklapali u moju početnu ideju za „Kolekciju za pamćenje“, stoga je bilo potrebno donijeti umjetničku odluku o načinima dodatne selekcije slučajeva koje želim uvrstiti u djelo.

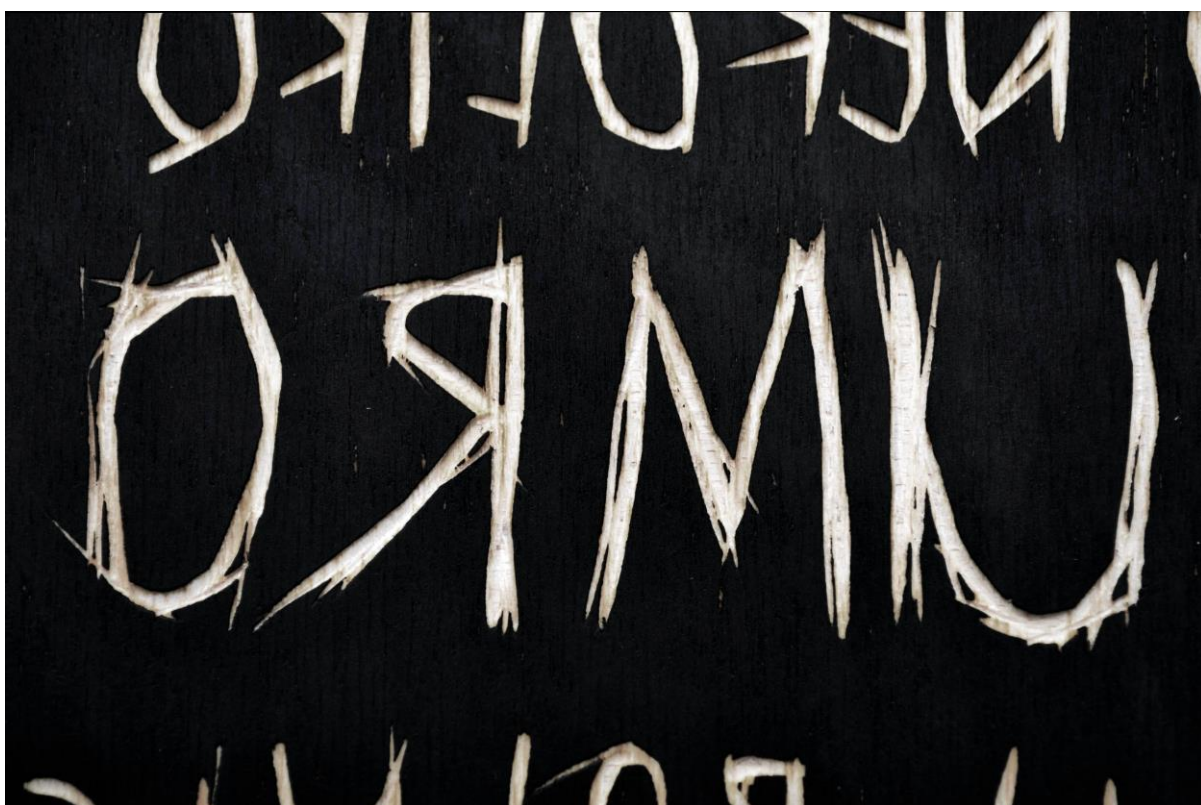
Prva odrednica odnosno selekcija odnosila se na određivanje vremenskog odsječka u kojem su se odabrani slučajevi dogodili. Budući da je rad nastajao u 2019., odlučila sam da ću odabrati slučajeve iz posljednjih 5 godina, dakle od 2014. godine.

Kod slučajeva nasilja temeljenog na etničkoj, rasnoj i nacionalnoj premisi, premda je najveći broj slučajeva koje sam pronašla bio usmjeren na osobe srpske nacionalnosti, odlučila sam u djelo ravnopravno uvrstiti slučajeve napada ili govora mržnje spram osoba romske nacionalnosti, osoba srpske nacionalnosti, te osoba druge, nebijele, rase (to su ujedno i jedine tri skupine za koje sam pronašla dokaze da su na stalnoj ili povremenoj meti nasilnika).

Kod slučajeva nasilja spram žena, zbog izuzetno velikog broja nasilničkih činova svih vrsta, ali i onih koji su završili smrću žena, odlučila sam u djelo uvrstiti samo slučajeve koji su završili kobno. Selekciju je pri tom bilo vrlo teško učiniti jer je svaki takav slučaj tragičan i ne postoje dobri parametri prema kojima je odabranih 20 slučajeva baš tih 20 najtragičnijih u usporedbi s ostalima. Kod ovih slučajeva bilo je potrebno donijeti još jednu odluku koja se odnosila na oblik govora kojim će slučajevi biti opisani. Budući da su sve žene iz tih 20 slučajeva usmrćene odlučila sam se na najdirektniji oblik govora, onaj u prvom licu jednine. Rečenice su formulirane na način kao da ih izgovara mrtva žena koja govori o načinu na koji ju je partner, bivši partner ili sin usmrtio. Davanjem svog glasa tim žrtvama nastojala sam im omogućiti da se još jednom zauzmu za sebe, da promatračima „Kolekcije za pamćenje“ na simbolički način same ispričaju svoj tragični slučaj. Izjavne rečenice konstruirala sam iz postojeće dokumentacije i informacija koje sam našla, uključujući izjave svjedoka, novinske tekstove i sl. O svakom sam slučaju pronašla više različitih tekstova iz kojih sam preuzimala informacije o tome kako je zločin počinjen, što mu je prethodilo, tko je počinitelj. Te sam informacije objedinjavala, te potom konstruirala izjave žrtava.

2.4.3 Izvedba

Grafike su izvedene u tehnici drvoreza, na 40 matrica drva bukve, dimenzija 40×30 cm. Prije odabira drva bukve izvela sam probe na drvu bora i hrasta, koji su se ispostavili suviše mekim i lomljivim (bor) i suviše tvrdim i nepodatnim (hrast), što nije odgovaralo mojoj potrebi da trag nožića za drvorez bude oštar a ne izlomljen, te da karakter linija bude napet kako bi tekst bio vizualno jasan i kako bi se mogao bez poteškoća čitati (unatoč tome, na nekim se mjestima dogodio izlazak nožića iz zadane putanje, no to ne ometa čitanje). Drvo bukve premazala sam u dva sloja firnisom lanenog ulja i ostavila da se slojevi osuše. To je smanjilo moć upojnosti drva kod kasnijeg nanošenja boje, dodatno je učvrstilo površinu matrice, te, premda je otežalo prolazak nožića kroz drvo, olakšalo je dobivanje čistog jasnog traga za svako slovo.

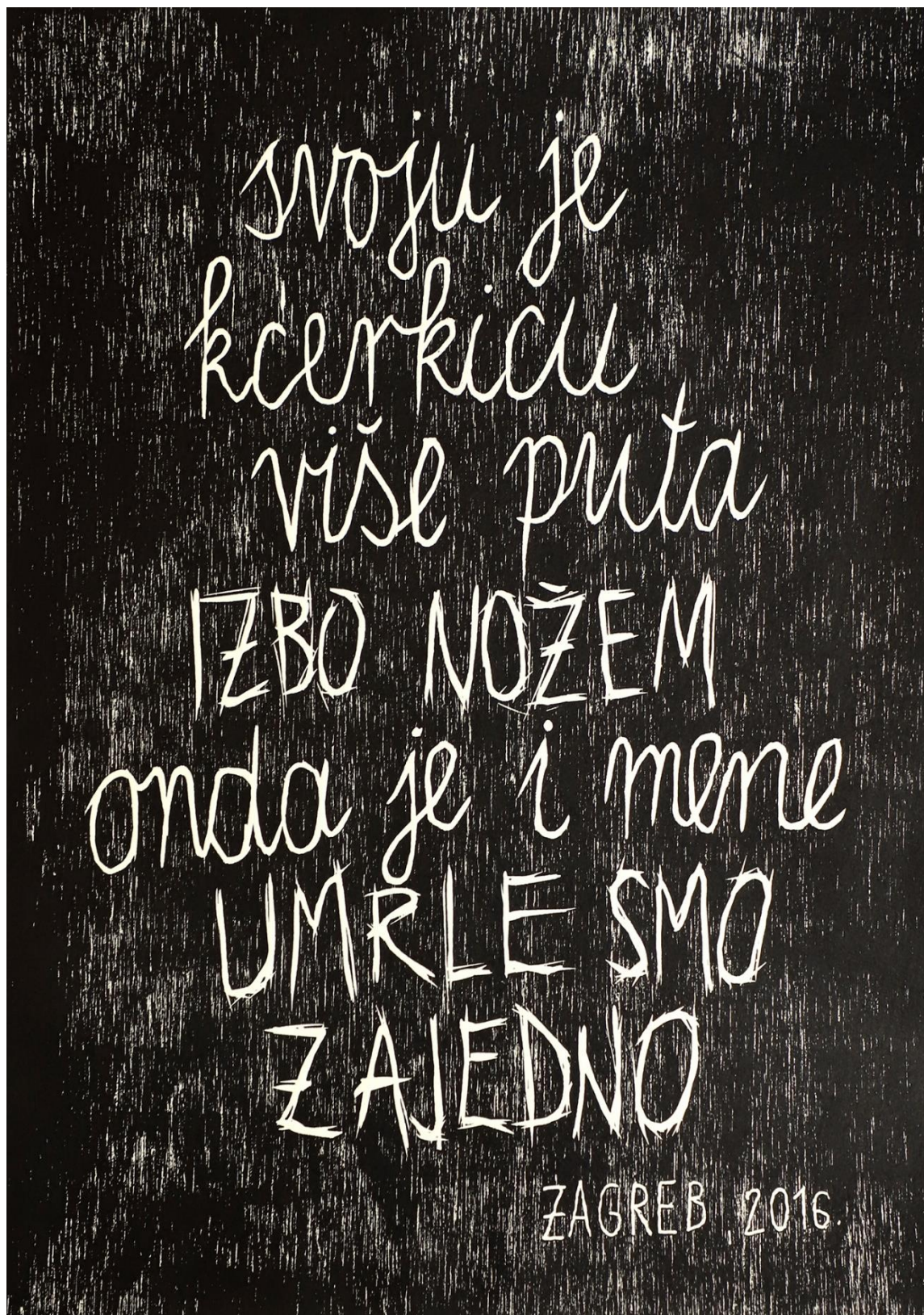
Slika 26. „Kolekcija za pamćenje“, primjer izgleda karaktera slova na matrici grafike iz Knjige I.

U izvedbi teksta učinila sam i vizualnu distinkciju između govora (riječi, dijelova rečenica) koji pripada osobama muškog roda i osobama ženskog roda (slika 26., 27.). Sve povezano s verbalnim nasiljem, prijetnjama ili nasilnim činom, sve što se atribuirala muškarcima koji su ujedno i jedini počinitelji svih 40 slučajeva nasilja objedinjenih u obje knjige, ispisano je VELIKIM TISKANIM SLOVIMA, dok je sav ženski govor pisan rukopisnim pismom, malim pisanim slovima. Velika tiskana slova grublja su po svojim vizualnim karakteristikama, izrezivala sam ih energičnije, ponekad i s više prolaza nožića kada sam željela postići deblju liniju i naglašeniju riječ, dok je rukopisno pismo po svojim vizualnim karakteristikama zaobljeno, mekše, i ovdje je u funkciji podcrtavanja nedužnosti i nezaštićenosti tragično stradalih žena (slika 28.).

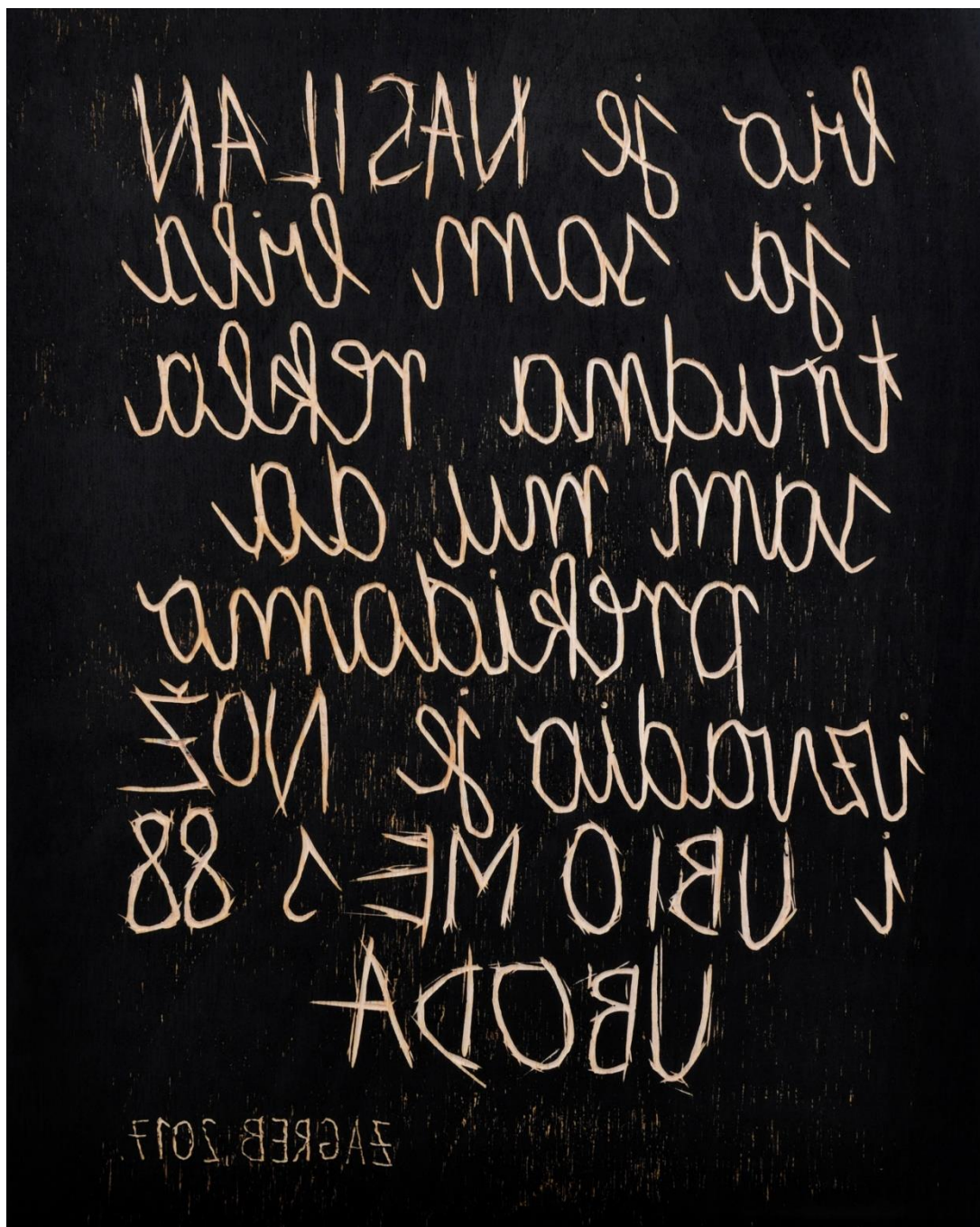
Slika 27. „Kolekcija za pamćenje“, primjer izgleda karaktera slova na matrici grafike iz Knjige II.

Slika 28. „Kolekcija za pamćenje“, grafika iz Knjige II., primjer distinkcije između muškog i ženskog pisma

Samu izvedbu grafika otežala je činjenica da tekst na matrici treba biti ispisan zrcalno (kao uostalom i sve u grafici), dakle sve matrice, njih 40, ispisane su obrnuto, s desna na lijevo, izvrćući svako slovo, da bi tek kada se otisnu bile ispravne, odnosno da bi se mogle pročitati (slika 29.).

Slika 29. „Kolekcija za pamćenje“, primjer izgleda matrica grafike iz Knjige II. sa zrcalno izrezanim tekstom

Grafike su otisnute crnom bojom, s time da je, inače netiskovna, površina cijele grafike crna, s vidljivim otiskom teksture drva i godova, dok je tekst izveden u negativu, odnosno slova su bijela.

Papir na kojemu su grafike otisnute jest pamučni Hahnemuhle 230 g/m², kojeg sam odabrala zbog njegovih svojstava dobrog primanja boje, njegove debljine, izdržljivosti prilikom otiskivanja s neravnih površina (ne lomi se), ali i mekoće i podatnosti. Također, odgovarao mi je njegov topli blijedožučkasti ton. Papir je za tiskanje obilato navlažen prskanjem i zamotan u najlonsku foliju, a tiskanje se odvijalo nakon 24h kako bi papir dubinski upio vodu i bio ravnomjerno navlažen.

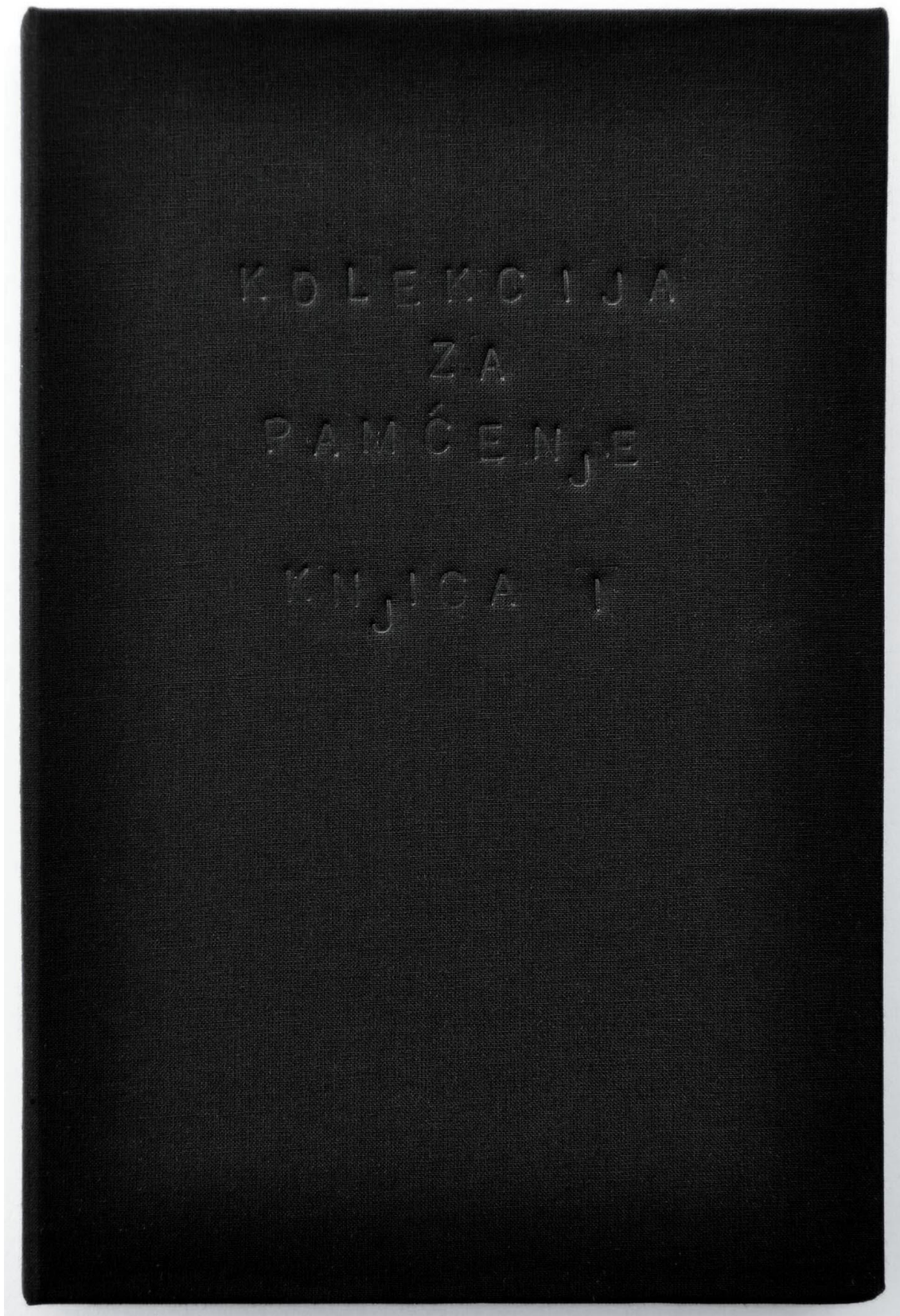
Proces tiskanja odvio se na grafičkoj preši za duboki tisak čiji su valjci podignuti na vodilice iste debljine koje su i matrice, te se umjereno čvrstim pritezanjem preše na vodilice dobiva optimalan pritisak valjka preše na matricu, budući da se na matricu polaže i papir za otiskivanje čija debljina upravo dovoljno povećava pritisak preše.

Grafike su u knjige uvezane klasičnim šivanim uvezom, list po list, te su smještene (ulijepljene) u tvrde korice obložene crnim knjigoveškim platnom. Na naslovnoj korici svake knjige ispisan je naziv knjige, slijepim tiskom, utiskivanjem metalnih slova (slika 30.).

„Kroz performativne i dugotrajne i iscrpljujuće tjelesne radnje – od izrade grafičkih listova do ručnog uvezivanja knjiga, bušenja četiri stotina rupa i šivanja, do konačne izvedbe čitanja, koja je uvijek emotivno zahtjevna – ona uvodi u rad vlastito tijelo. Time, kao i pridavanjem govora iz prvog lica žrtvama, odnosno davanjem svoga glasa, koristi vlastito tijelo kao medij mogućeg iskupljenja zajednice i ponovno proizvodi tijelo bestjelesnih.“²⁰

---

²⁰ Irena Bekić, „Iskazivanje traume“, u *Kolekcija za pamćenje* (Zagreb: Vizura aperta, 2020.)

Slika 30. „Kolekcija za pamćenje“ Knjiga I., korice

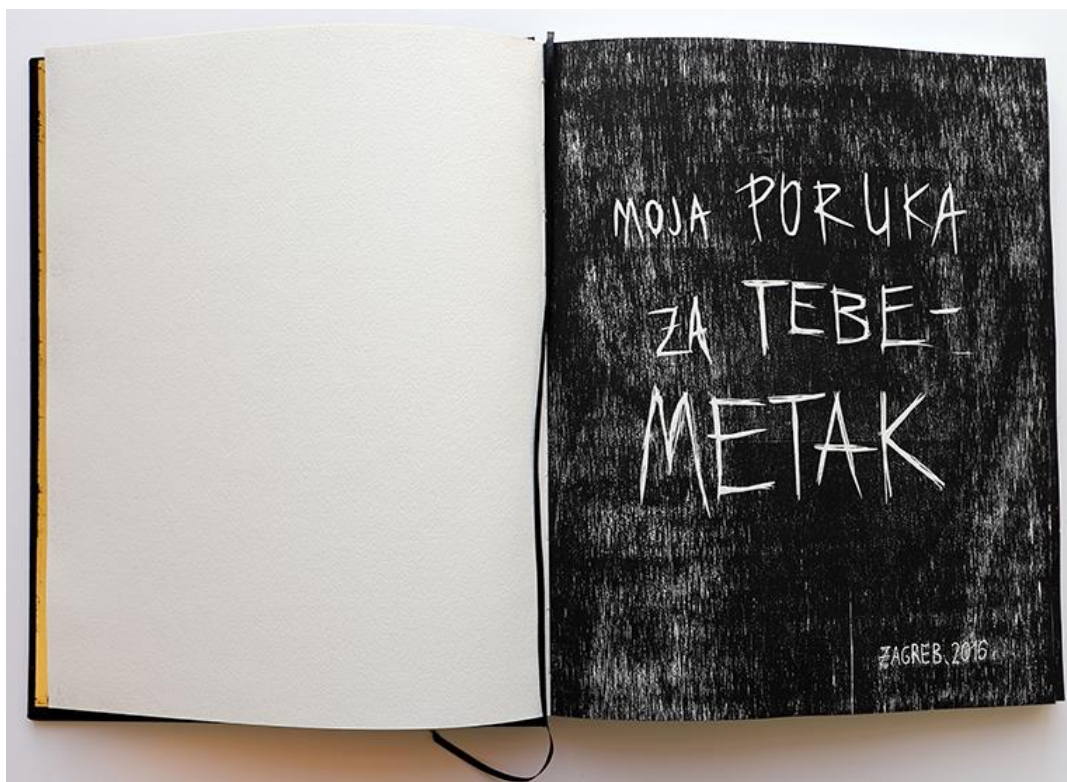
Osim navedenih elemenata, poseban je način obrade učinjen na unutrašnjosti korica svake knjige. Predlist i zalist svake knjige ručno je pozlaćen je 24 karatnim zlatnim listićima, kako i dolikuje pravoj kolekciji za pamćenje (slika 31., 32.).

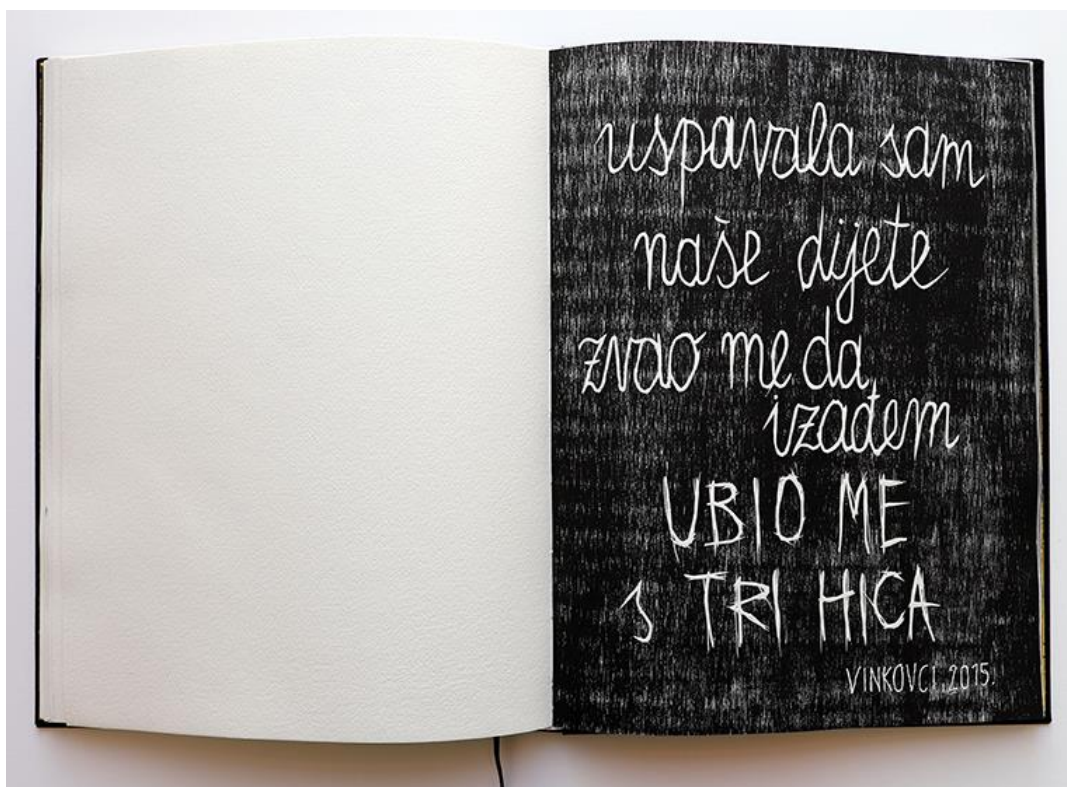
Slika 31. Proba pozlate, odabir tona zlatnih listića za konačnu izvedbu pozlate

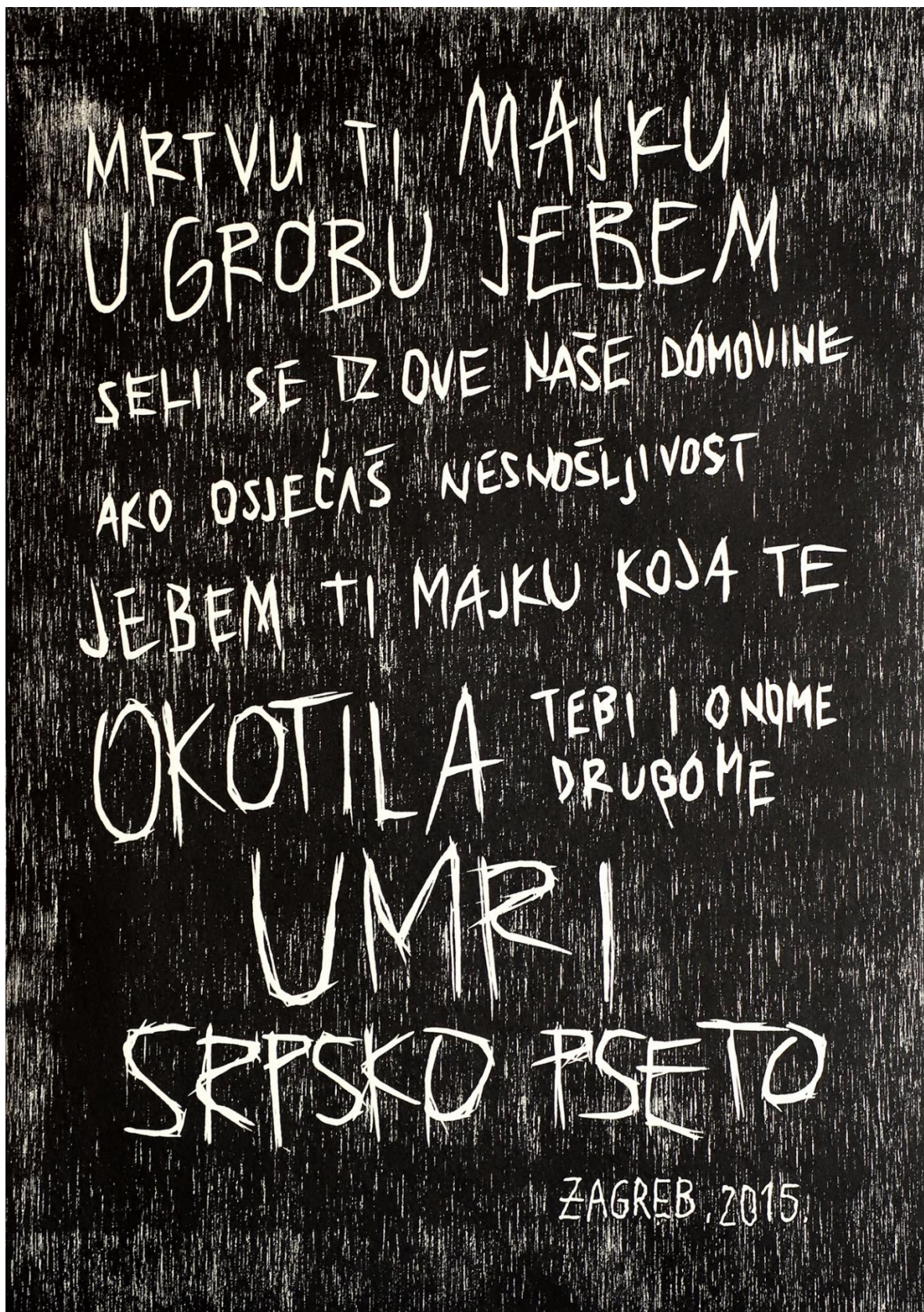
Slika 32. „Kolekcija za pamćenje“ Knjiga I., pozlata predlista

Slika 33. „Kolekcija za pamćenje“ Knjiga I.

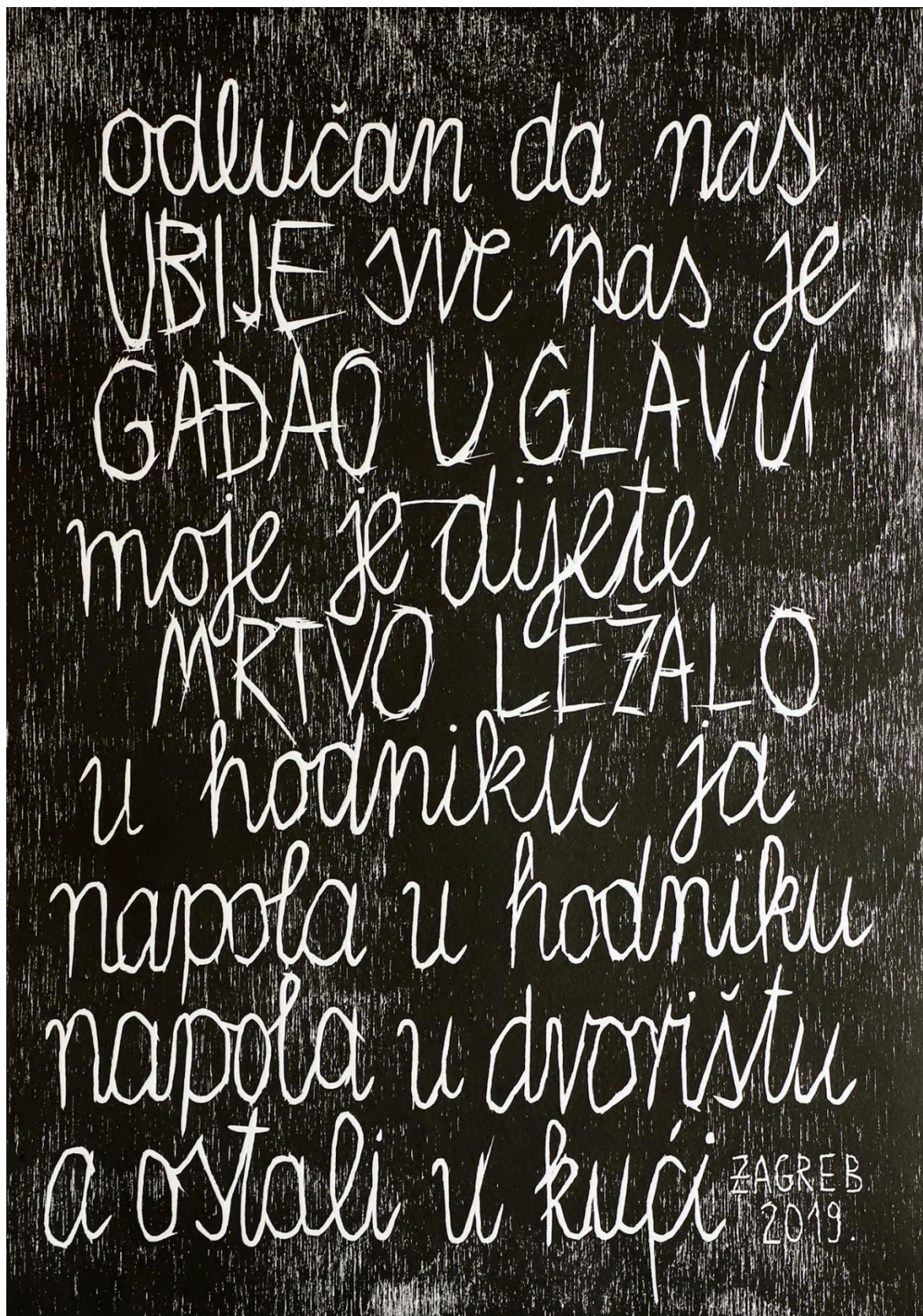

Slika 34. „Kolekcija za pamćenje“ Knjiga II.

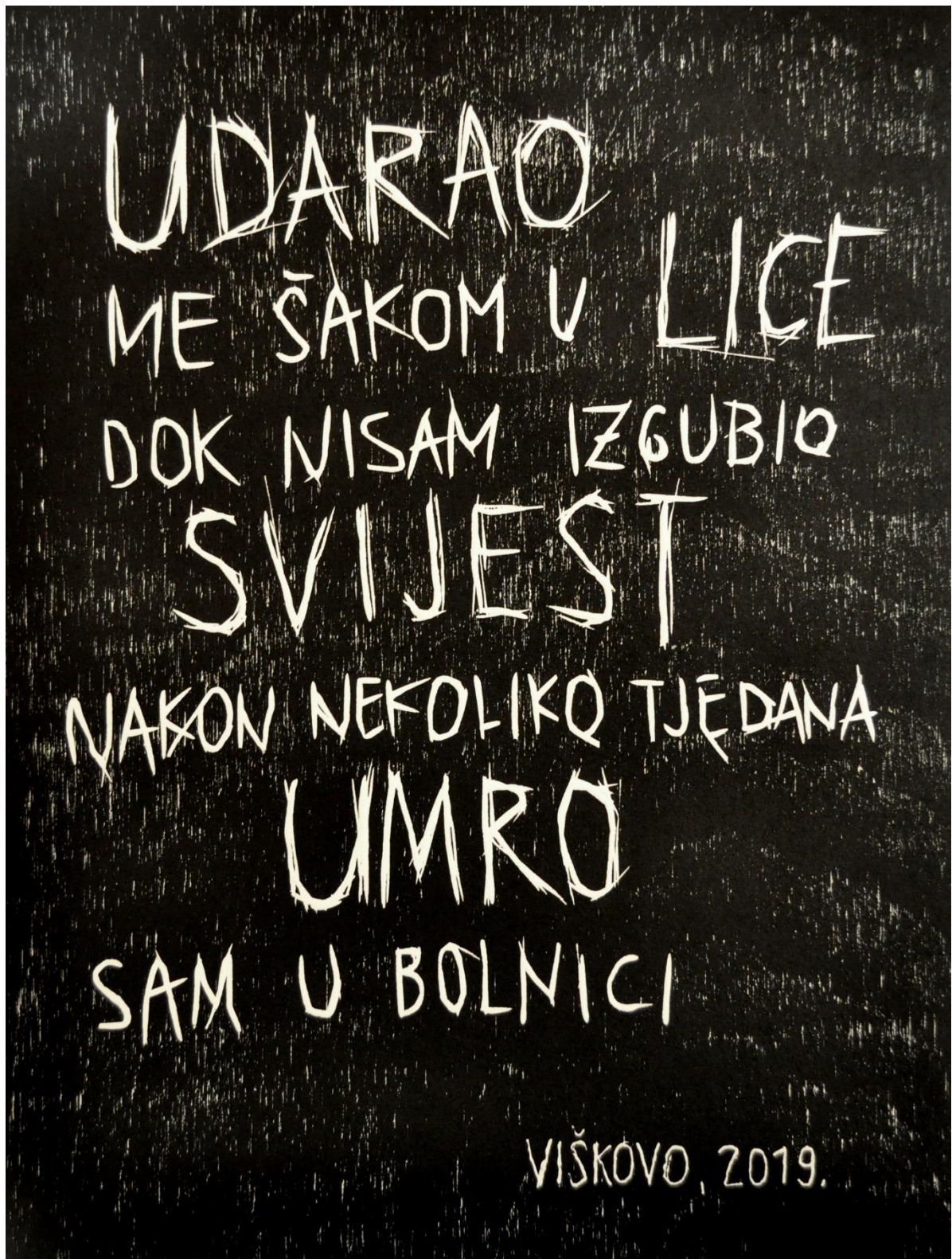

Slika 35., „Kolekcija za pamćenje“, grafika iz Knjige I.

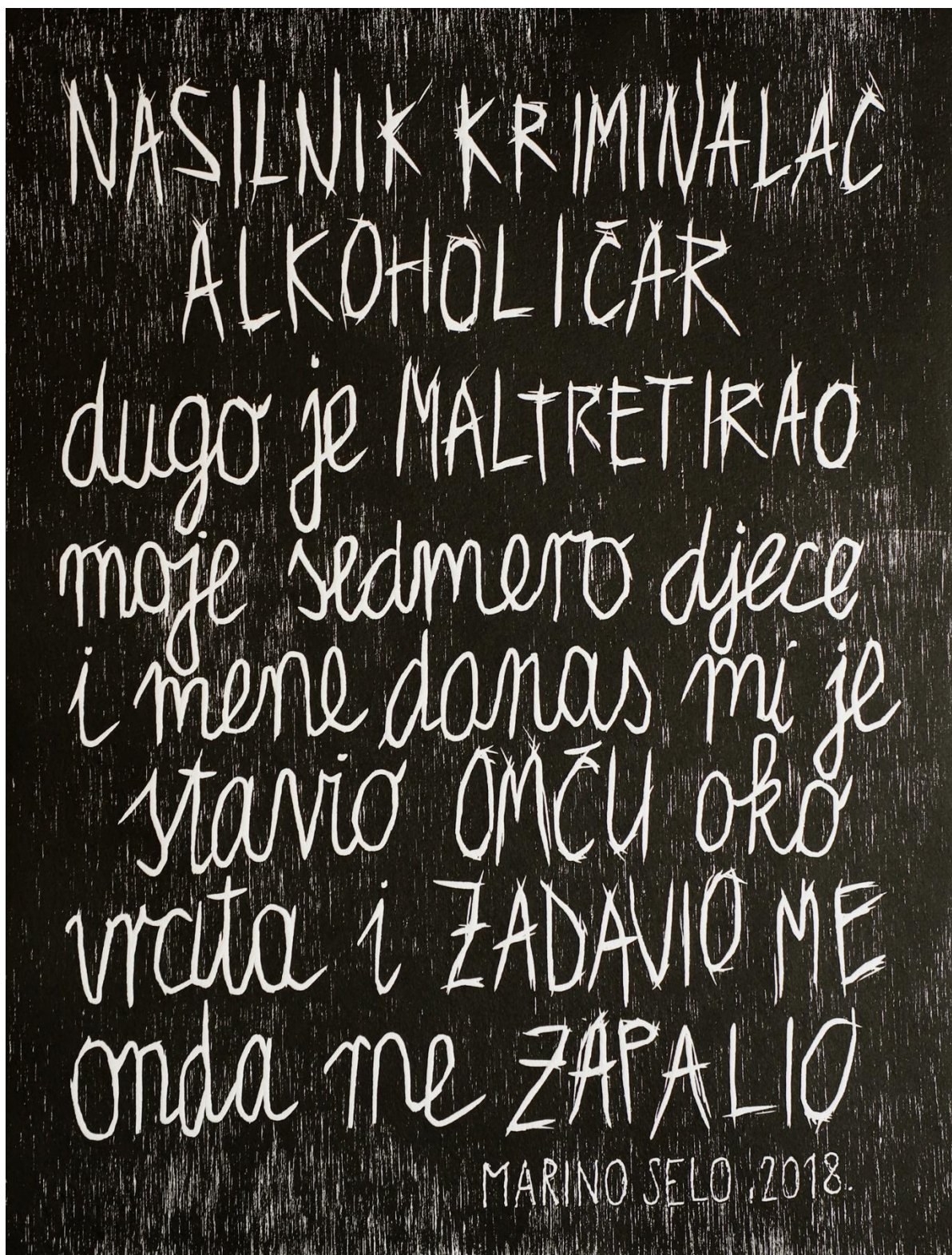

Slika 36., „Kolekcija za pamćenje“, grafika iz Knjige II

Slika 37., „Kolekcija za pamćenje“, grafika iz Knjige I.

Slika 38. „Kolekcija za pamćenje“, grafika iz Knjige II

Slika 39. Izvedba čitanja „Kolekcija za pamćenje“, (Zagreb, Galerija Prozori, 2020.,
fotografija: Bojan Mrđenović)

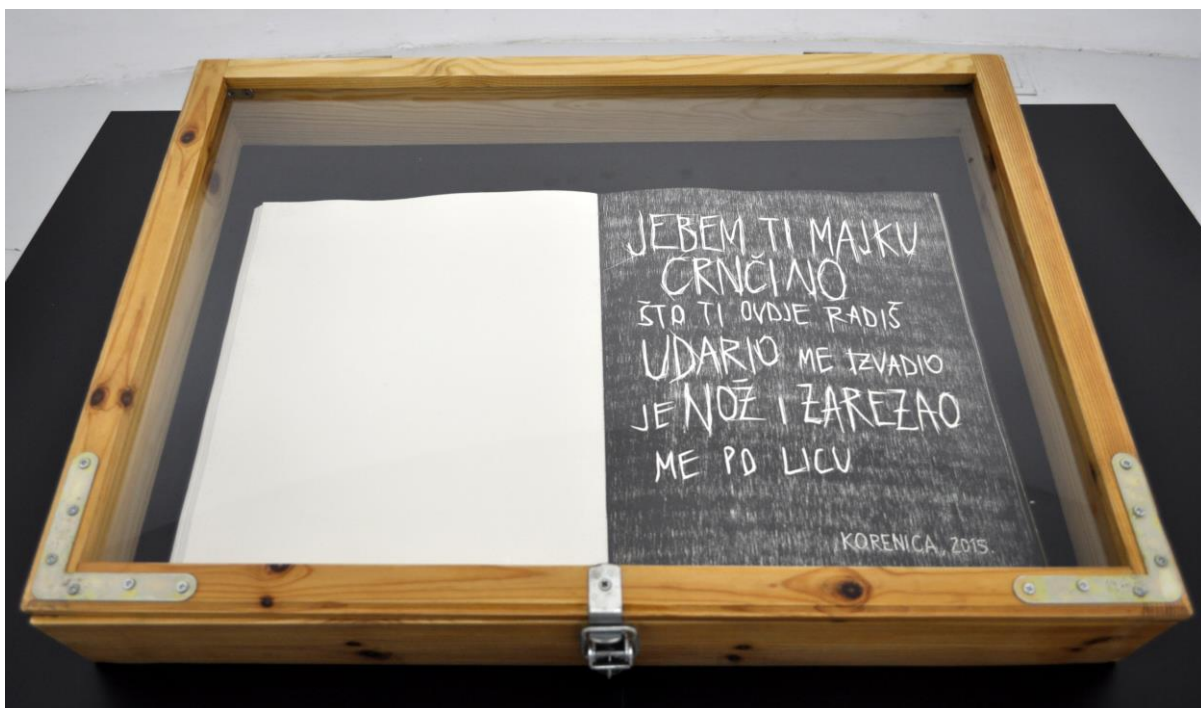

Slika 40. Izvedba čitanja „Kolekcija za pamćenje“ (Zagreb, Galerija Prozori, 2020., fotografija: Bojan Mrđenović)

Slika 41. Izvedba čitanja „Kolekcija za pamćenje“ (Varaždin, Gradski muzej, Palača Sermage, 2020., fotografija: Gradski muzej)

Slika 43. Postav djela „Kolekcija za pamćenje“ (Zagreb, 57. zagrebački salon, Dom HDLU-a, 2022.)

Slika 44. Postav djela „Kolekcija za pamćenje“ (Zagreb, 57. zagrebački salon, Dom HDLU-a, 2022.)

Slika 45. Postav djela „Kolekcija za pamćenje“ (Zagreb, 57. zagrebački salon, Dom HDLU-a, 2022.)

2.5. „VISOKI KRITERIJI“ (2022.)

Slika 46. „Visoki kriteriji“, *video still*

Slika 47. „Visoki kriteriji“, *video still*

Izvedba djela:

Videoperformans (performans izveden za kameru), eksperimentalni film, trajanje 6'24"

Produkcija:

Scenarij i režija: Tanja Dabo

Sudjeluju: Vlatka Oršanić, Tanja Dabo

Direktor fotografije: Thomas Krstulović

Snimatelj / operater krana: Hrvoje Ramađa

Snimatelj tona: Filip Ledinščak

Šminka: Romana Poropat

Obrada slike i zvuka: EXE produkcija

Producent: Borna Subota

Način izlaganja /postav:

Djelo se u kinima prikazuje kao audiovizualna projekcija na projekcijskom platnu.

U galerijsko-muzejskim uvjetima djelo se postavlja kao videoinstalacija koja se sastoji od videoprojekcije dimenzije 4×3m na zidu, te otvorenog koncertnog klavira, klavirske stolice i notnog stalka na lijevoj strani projekcije. Zvuk je važan dio videoinstalacije stoga mora biti izvrsne kvalitete, ambijentalan. Prostorna rasvjeta je ambijentalna, minimalna i usmjerena na klavir, ostatak ambijenta je zamračen zbog postizanja čim veće podudarnosti s ambijentom interijera iz filma.

Dosadašnja mjesta izlaganja:

2022. 12. One Take Film Festival, premijera, službena konkurencija, Kino Tuškanac, Zagreb (*festival, natječajno*)

2022. 28. Slavonski biennale, Muzej likovnih umjetnosti, Osijek (*međunarodna skupna izložba, natječajno*)

Na 28. Slavonskom biennalu „Visoki kriteriji“ dobili su jedno od tri jednakovrijedna priznanja.

Institucionalna potpora: „Visoki kriteriji“ realizirani su sredstvima potpore za promicanje vizualnih umjetnosti Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

Slika 48. „Visoki kriteriji“, *video still*

2.5.1 O ideji djela

Svatko od nas, htio to ili ne, pripada različitim društvenim zajednicama.

Pripadamo svojoj obitelji, i tu pripadnost ne možemo birati ili mijenjati, pripadamo svojoj državi, a ona nam zauzvrat daje državljanstvo i sva prava koja nam po tome pripadaju, pripadamo gradu i kvartu, vrtiću, školi, fakultetu, radnom mjestu, i naravno još mnogim drugim, manjinskim ili većinskim zajednicama. Obično različitim zajednicama pripadamo istodobno, a često im pripadamo i bez da nas je o tome netko pitao, jednostavno nas rođenjem identificiraju s cijelim jednim narodom ili nacionalnom manjinom, ili pak zbog vlastitog odabira vlastitog životnog puta postajemo dijelom nekih zajednica u koje se ponekad teško uklapamo. A pripadnost pred nas postavlja izazove: svaka društvena zajednica ima svoja očekivanja, svoja pravila, svoje kriterije koji nas svrstavaju u poželjne/nepoželjne članove društva, uspješne/neuspješne, one koji doprinose ili one koje društvo smatra manje vrijednima, nedostojnima ili neuklopljenima.

Premda nije opravdano, manje se vrijednima često smatraju manjine, oni koji su drugačiji, oni koji su utopljeni u masi koja diktira neka druga pravila.

No, ponekad pripadamo većini, a osjećamo se neuklopljenima.

Puno sam se puta u svom životu osjećala neuklopljenom. Ponekad zato jer su se moji kriteriji razlikovali od kriterija mase, ponekad jer sam žena, ponekad, a i sve češće, jer sam umjetnica, ponekad jer ne slijedim zadana pravila. A ponekad, jednostavno, jer su kriteriji za mene previsoki.

Pripadnost naciji koju sam stekla rođenjem najvažnija je odrednica moje sveukupne pripadnosti. Posljednjih godina, s jačanjem viška nacionalnog zanosu u zemlji, osjećam se neuklopljenom u vlastitu državu. Koliko god se trudila, ne uspijevam ispuniti visoke kriterije koji se pred mene postavljaju: da doprinosim nacionalnom ponosu, bez obzira na sve probleme koji nas kao naciju muče. Sagledavajući svoj nacionalni identitet, sve elemente koje ga čine, spoznala sam da je zajednici, kojoj dominantno pripadam, svojstveno da se u trenucima posebnih prilika ponosno diči svojom himnom, pjeva ju u zanosu, često držeći ruku na srcu. No, znam li ja *ispravno* otpjevati himnu? Znam li odgovoriti na visoke kriterije koji nekoga čine punim, pravim, *ispravnim* Hrvatom, ili ako je baš potrebno - Hrvaticom? Ako propitujem elemente svog nacionalnog identiteta jesam li i dalje dobra, *ispravna* Hrvatica?

Neuklopljenost u društvenu zajednicu u kojoj živim i radim iskazujem u djelu „Visoki kriteriji“ svojim pokušajima pjevanja hrvatske državne himne „Lijepa naša domovino“. Himnu pokušavam otpjevati ispravno, kako tekstualno, tako i glasovno i melodijski. Da bih uspjela u svom naumu uzimam sat poduke opernog pjevanja kod operne pjevačice, shvaćajući pritom svoj zadatak ozbiljno, mučeći se s interpretacijom iznova i iznova, bez trunke afektiranja ili bilo kakve natruhe ležernosti i zabave.

Dakako, jedan sat poduke pjevanja nekoga tko nije talentiran, tko nema gotovo nikakve predispozicije, tko cijeli život ne pjeva na ispravan način, ne može rezultirati savršenom interpretacijom. Stoga je moja interpretacija himne puna neuspjeha, *falševa*, a moja nastojanja da budem uzorna domoljupka ostat će samo na nenamjernim, gotovo grotesknim pokušajima. Svojim pjevanjem ja zasigurno ne uspijevam ispuniti te visoke kriterije.

Himna je u ovom djelu metafora za sva visoka očekivanja koja društvene zajednice postavljaju pred svoje pojedince. Himna na simbolički način objedinjuje sve naše identitete kao pojedince jedne zajednice, i pjevajući državnu himnu, a ne primjerice akademsku himnu, ili neku navijačku himnu, odnosno himnu neke manjinske zajednice kojom bih se identificirala samo s jednom društvenom skupinom i jednim mogućim aspektom svog identiteta, želim ukazati na ukupnost mog/našeg identiteta unutar jednog društva. Himna je predznak koji nas obilježava iznad svega i najjednostavniji je i najsimboličniji put do naše identifikacije, a pjevanje himne, zbog svoje performativnosti, nedvojbena je i amblematski iskaz identiteta, prepoznatljiv svakome unutar te, ali i drugih društvenih zajednica.

Ovo je umjetničko djelo istovremeno autoironijski komentar sebe same zbog nemogućeg pokušaja potpunog uklapanja u jedan cjeloviti društveni identitet, ali i kritika društvenih očekivanja koja se postavljaju pred pojedinca, koji njihovim neispunjavanjem postaje nepoželjan član društva, i to u svakoj društvenoj zajednici na svijetu, u kojem god društvenom poretku ili društvenoj skupini.

Rad potihom postavlja pitanje možemo li ispuniti sve (visoke) kriterije koji se pred nas postavljaju, od obiteljskih, obrazovnih, društvenih do profesionalnih, a da pritom gradimo svoj identitet onako kako želimo, i da u društvu opstanemo stvarajući svoj sustav visokih kriterija, umjesto slijedeći tuđi.“

Zamisao djela „Visoki kriteriji“ svojim je metaforičkim jezikom u duhu, jeziku i konceptualnom okviru mojih prethodnih djela, kako eksperimentalno-filmskih u videoperformansima („Dobrodošli“, „Ti si prekrasna osoba“), tako i onih u drugim medijima („Najranija sjećanja“, „Nelagoda, tjeskoba“, „Oprost“ i dr.) u kojima propitujem vlastiti identitet u okviru određenih društvenih normi. Pitanje identiteta, pitanje nelagode zbog neuklopljenosti u vlastitu obitelj, umjetničku zajednicu ili društvo općenito, moja su trajna umjetnička preokupacija.

Ideja ovog djela gledatelju se posreduje ne samo promatranjem već i potencijalom rada da kod gledatelja izazove identifikaciju, što se može smatrati jednim od najsnažnijih alata umjetničkog djela. Mogući participativni element koji je ponuđen kod galerijskog postava djela (s klavirom, stolicom i notnim stalkom) povećava identifikacijski potencijal ovog djela.

2.5.2 Umjetničko istraživanje

U ovom djelu umjetničko istraživanje nije bilo usmjereno na istraživanje teme djela već njegove izvedbe. Polazište izvedbe djela bilo je pisanje redateljske koncepcije koja je definirala sve elemente djela, i u kojoj je navedena moja umjetnička intencija, kao i načini i postupci kojima želim doći do njene izvedbe.

Sljedeća faza umjetničkog istraživanja odnosila se na istraživanje potencijalnih lokacija (nacionalnih kazališta) za izvedbu filma, te prije toga istraživanje i pronalaženje za ovaj film najbolje profesorice opernog pjevanja, koja je u filmu uz mene podjednako važna, te njen nastup znatno doprinosi ideji filma. Za potrebe filma operna pjevačica/profesoricica trebala je biti nešto starija od mene zbog simbolike transfera znanja s učitelja na učenika u kojem je učitelj uvijek stariji, te koja je trebala imati profesionalni kredibilitet i iskustvo poučavanja opernog pjevanja.

2.5.3 Izvedba

Film „Visoki kriteriji“ zamišljen je kao videoperformans, a kod izlaganja kao videoinstalacija. Videoperformans izveden je za kameru, a potom je kod izlaganja sastavni dio videoinstalacije koja još obuhvaća i koncertni klavir s klavirskom stolicom, stalak za note, te ambijentalnu scensku rasvjetu.

„Pokušaj da se videoperformans tumači kao relativno autonomna umjetnička forma, zasniva se na pretpostavci da on nastaje kao svojevrsna aproprijacija izvedbenog modusa odnosno njegova repriza u reprezentacijskom registru. Režim gledanja što ga nudi takav videofilm negira iluzionizam filmske reprezentacije: podjednako odbijajući žanrovski kôd dokumentarnog zapisa nekog vremenski prošlog zbivanja, kao i kôd narativnog filma koji svoje sadržaje dijegetički organizira u zatvorenu fikcionalnu priču, videoperformans pluta između reprezentacije i naracije: uslijed gotovo redovito minimalne montaže (često je posrijedi samo jedan kadar), trajanje filma često je podudarno realnom trajanju snimanog zbivanja; čak i u slučaju eventualnog neznatnog usporavanja ili ubrzavanja snimke, dugo vrijeme trajanja kadra bitna je investicija izvedbe na virtualnoj razini. Radnja koju videofilm denotira markirana je nekim formalnim početkom i krajem, ali bez dijegetičkog učinka: upravo nemogućnost klasičnog

razlikovanja između prikazivanja i pripovijedanja, videoperformans čini tautološkom formom u kojoj razlikovanje izvođača i pripovjedača, objekta i subjekta prikazivanja, postaje mučno nerazaznatljivo, otežavajući zauzimanje metapozicije u odnosu na promatrani prizor.²¹

Izvedba „Visokih kriterija“ provedena je u tri sukcesivne faze:

A) Pretprodukcija / planiranje

- Dogovor s producentom filma
- Pronalazak profesorice opernog pjevanja
- Pronalazak lokacije snimanja
- Proba pjevanja
- Donošenje odluke o tehničkom aspektu djela i tehničkim potrebama na sceni kazališta
- Donošenje odluke o željenoj/mogućoj razini kvalitete videoprodukcije
- Odabir filmske ekipe
- Najam opreme

B) Produkcija / izvedba djela (slika 49., 50., 51.)

- Okupljanje filmske ekipe na lokaciji snimanja, upućivanje u redateljsku koncepciju i umjetnička i tehnička očekivanja
- Izgradnja praktikabla (podesta za kran) i postavljanje kрана Triangle 10m („Jimmy Jib“)
- Postavljanje režije, referentnog i kontrolnog monitora
- Postavljanje kamere (SONY FS7 4K kamera, uz FUJINON objektiv 18-55, te FOLLOW FOCUS s wirelessom)
- Postavljanje tonske opreme (5 mikrofona - usmjereni i širokopojasni bežični mikrofoni, 8-kanalni tonski mikser i rekorder)
- Namještanje pozicija i intenziteta svjetla, prosvjetljavanje stražnje strane scene

---

²¹ Ivana Mance, „Videoperformans“, u *K15 - Pojmovnik nove hrvatske umjetnosti*, ur. Krešimir Purgar, (Zagreb: Kontura Art Magazin, 2007.), 186.

- Postavljanje bočnih crnih zavjesa, tzv. „ulica“, rasvjetljavanje pozadine kroz transparentno platno
- Izrada scenske šminke i frizure
- Proba slike i tona, simulacija kretnje kamere
- Snimanje filma u 9 ponavljanja.

C) Postprodukcija/ digitalna dorada djela

- Pregled svih snimljenih verzija („takeova“) rada, odabir najbolje verzije
- Preslušavanje svih verzija zvučnih zapisa (zvuk je sniman odvojeno), odabira najbolje verzije i usporedbe s video zapisom
- Digitalna sinkronizacije zvuka i slike
- Obrada zvuka, kolor-korekcija slike (korigiranje ekspozicije, balansa bijele boje, i za ovaj rad važne topline boja)
- Dodavanja najavne i odjavne špice filma na hrvatskom i engleskom jeziku, dodavanje engleskih podnaslova („titlova“) na cijeli film.

Slika 49. „Visoki kriteriji“, produkcija, HNK Ivana pl. Zajca, Rijeka (fotografija: Borna Subota)

Slika 50. „Visoki kriteriji“, produkcija, HNK Ivana pl. Zajca, Rijeka (fotografija: Borna Subota)

Slika 51. „Visoki kriteriji“, produkcija, HNK Ivana pl. Zajca, Rijeka (fotografija: Borna Subota)

2.5.4 O odabiru medija

Zamisao o ekspresiji nacionalnog identiteta kroz pjevanje himne nije bilo moguće realizirati kroz niti jedan drugi (vizualni) medij osim kroz medij filma, jer on jedini obuhvaća sve potrebne elemente: vremensko trajanje potrebno za izvođenje djela, sliku i zvuk, a djelo je moguće izvesti u odabranom interijeru koji doprinosi ambijentu i ugođaju djela, te samim time i ključu za čitanje ideje djela. Utoliko je eksperimentalni film najpogodniji medij za izražavanje zamisli ovog djela. U ovom se filmu eksperiment ne očituje u manipulaciji slikom ili zvukom, već u formi koja nije narativna.

2.5.5 Videoperformans

Videoperformans sastoji se od jedne scene, snimljene u jednom kadru. Radnja se odvija u poluzamračenom interijeru velikog nacionalnog kazališta. Na kazališnoj pozornici, koja je ujedno i scena za odvijanje cijele radnje i nešto je bolje osvijetljena od ostatka interijera, nalaze se dvije osobe, Profesorica pjevanja i Učenica, te klavir i klavirska stolica. Profesorica pjevanja je operna primadona i redovita profesorica na Muzičkoj akademiji Vlatka Oršanić, a Učenica sam ja. Na sceni se odvija sat poduke opernog pjevanja, a pjeva se hrvatska državna himna „Lijepa naša domovino“. Profesorica i Učenica odjevene su i uređene za scenski nastup. Scenom se ne kreću mnogo, uglavnom stoje na istom mjestu, uz nešto izraženiju gestikulaciju rukama i verbalnu komunikaciju. Između Profesorice i Učenice odvija se govorni dijalog koji se izmjenjuje s pjevnim dijalogom, u pokušajima Učeničine reprodukcije onoga što od Profesorice čuje. Učenica bezuspješno pokušava dostići visoke kriterije u izvedbi himne na način na koji ih Profesorica postavlja.

Kamera se ponaša kao slučajni gledatelj koji je ušao u kazališnu dvoranu u vrijeme dok se radnja već odvija. Dok se u *offu* (zvuku izvan kadra) čuje poduka pjevanja, kamera/gledatelj razgledava interijer kazališta, približava se sceni, potom neko vrijeme prati odvijanje radnje – poduku pjevanja, te odlazi i udaljava se od scene za vrijeme dok radnja još traje, čime se sugerira da ova radnja traje i prije pojavljivanja kamere i da će trajati još neko vrijeme nakon što kamera ode sa scene. Profesorica pjevanja Učenicu podučava ispravnom korištenju glasa za pjevanje određene, uvijek iste, skladbe, najčešće i iste dionice skladbe. Nakon svake upute o tome kako da Učenica proizvede određen ton glasa, Učenica to nastoji reproducirati, a

prilikom svake greške Profesorica Učenicu vraća stalno na istu dionicu pjesme koju Učenica nije dobro izvela.

2.5.6 Videoinstalacija

Videoinstalacija „Visoki kriteriji“ inscenira kazališnu scenu, sadržavajući sve elemente koje i videoperformans sadrži – akterice Profesoricu i Učenicu (na videu), klavir i klavirsku stolicu, scensku rasvjetu, te uz dodatak notnog stalka. Svojim će ambijentalnim postavom instalacija kod posjetitelja izložbe nastojati stvoriti dojam da se upravo nalazi na sceni kazališta i da prisustvuje satu opernog solo-pjevanja. Namjera je da svaki gledatelj osjeti trud, ali i muku koju glavna akterica, Učenica pjevanja, ulaže u opetovane pokušaje besprijeorne, savršene izvedbe. Klavir, klavirska stolica i notni stalak pomoći će i simbolički pozvati svakoga da pokuša ispuniti visoke društvene kriterije.

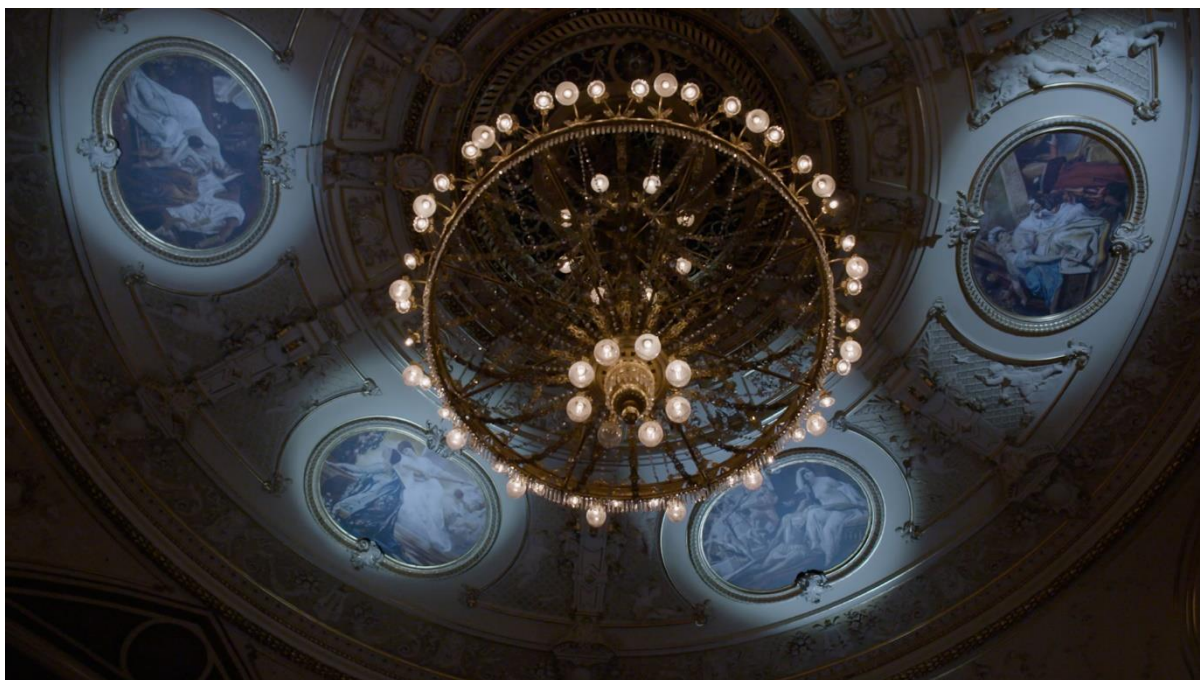
IZGLED FILMSKE SLIKE

Film je snimljen na velikoj pozornici nacionalnog kazališta koje odiše tradicijom, raskoši i uzvišenošću, scena je osvijetljena mekanim, srednje jakim svjetlom, dok je interijer kazališta (parter, lože) u posve prigušenom svjetlu, tek da se razaznaje da se radi o nacionalnom teatru. Raskošnosti slike doprinose početak i kraj filma koji prikazuju bogato oslikan strop kazališta, ukrašen raskošnim lusterom (slika 52.). Boje su tople i prigušene, od tamnocrvene, smeđe, zlatne, do crne, koje dominiraju scenom i cijelim interijerom. Film ostavlja dojam ozbiljnog napora i pokušaja da se učini nemoguće: da savršeno otpjevam himnu „Lijepa naša domovino“.

Intencija filma jest da gledatelji spoznaju da je moj trud uzaludan, te da identifikacijom, kroz vlastita iskustva, prepoznaju da je ponekad nemoguće ispuniti visoka očekivanja koja društvo pred njih, odnosno sve nas, postavlja.

Slika 52. Postav djela „Visoki kriteriji“ (Osijek, 28. Slavonski biennale, Muzej likovnih umjetnosti, 2022. fotografija: Kristijan Cimer)

Slika 53. „Visoki kriteriji“, video still

2.5.7 Tehnička izvedba filma

Film je izveden u HD videotehnici, a slika i zvuk su tretirani u postprodukciji.

Film je snimljen u jednom kadru, a kamera ima ulogu „slučajnog promatrača“ pjevačke probe. Kamera je fluidna, svi njeni pokreti su mirni i glatki, sporo ulazi u radnju i isto tako izlazi iz nje. Cjelokupni pokret kamere snimljen je kranom, stoga je osim direktora fotografije koji prati sliku na kontrolnom monitoru, na filmu angažiran i operater krana koji upravlja kranom odnosno kamerom.

Jedini zvuk u filmu su moji pokušaji pjevanja himne uz pratnju klavira, te komunikacija Profesorice pjevanja i Učenice (mene) kada mi Profesorica daje upute kako da proizvedem određen ton glasa i vraća me stalno na istu dionicu pjesme koju bezuspješno pokušavam otpjevati po visokim pjevačkim kriterijima.

2.6. „USPUTNO ZLO“ (2020.)

Slika 54. „Usputno zlo“, Zagreb, Vrapče tržnica -
SHZG = „Sieg Heil Zagreb“, „U“, Keltски križ, 1312 = All Cops Are Bastards

Izvedba djela:

Cjelogodišnje umjetničko istraživanje koje je rezultiralo digitalnom bazom podataka: dokumentima, fotografijama i tekstom zaključka istraživanja.

„Usputno zlo“ sastoji se od:

- Zaključka umjetničko-istraživačkog projekta "Usputno zlo" (101 stranica)
- Fotografske dokumentacije s popisom lokacija i pronađenih natpisa/simbola (225 stranica)
- Dopisa državnim institucijama (1 ogledna stranica)
- Dopisa institucijama: Prijava natpisa i simbola za uklanjanje (3 stranice).

Umjetničko istraživanje provedeno je u suradnji s kustosicom Davorkom Perić i organizacijom Vizura Aperta.

Način prezentacije:

Umjetničko istraživanje „Usputno zlo“ ne izlaže se kao umjetničko djelo već se javno objavljuje na mrežnim stranicama kao trajna digitalna arhiva, uvijek dostupna za slobodno čitanje i pregledavanje, te kroz medijske i druge javne objave čime se ostvaruje javnost, vidljivost i ciljevi projekta. Uz to, projekt se može prezentirati na javnim izlaganjima.

Mrežno mjesto javne objave cjelokupnog projekta:

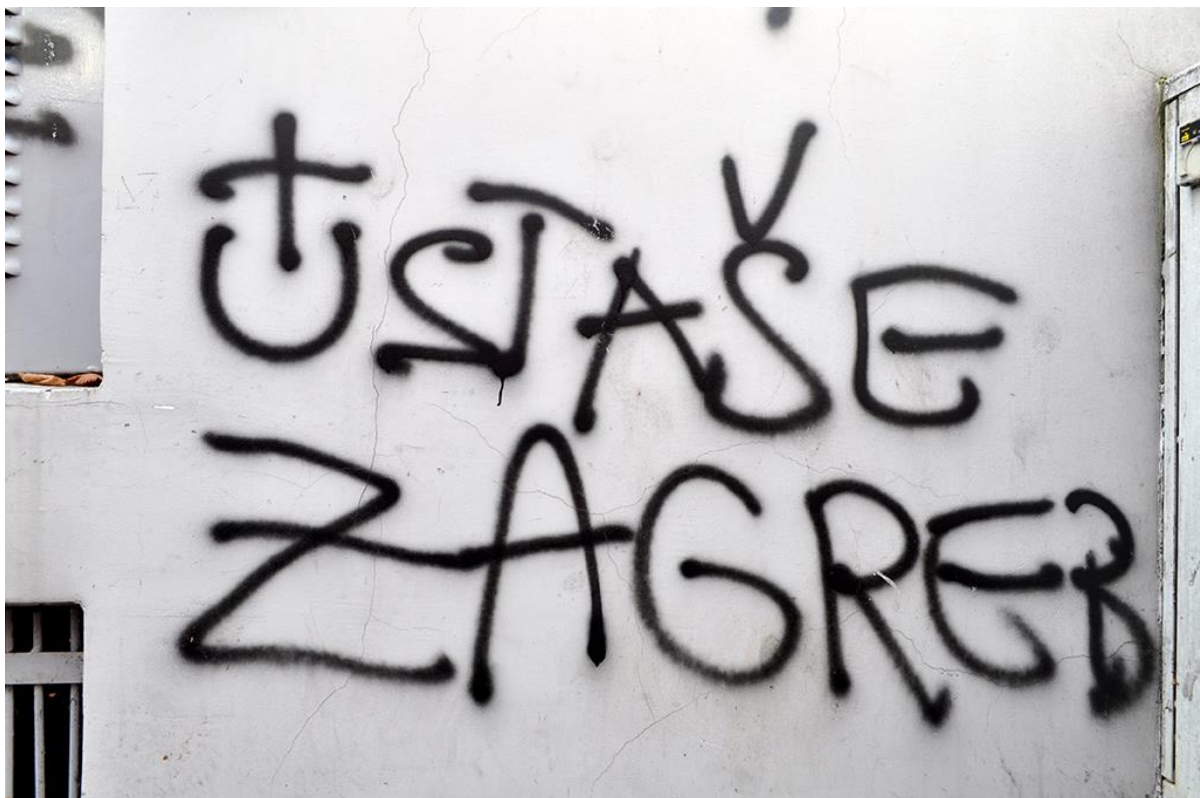
Vizura Aperta, <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>

Institucionalna potpora:

Umjetničko-istraživački projekt „Usputno zlo“ realiziran je sredstvima potpore Zaklade Kultura Nova.

Napomena:

Kako je već najavljeno u Uvodnom poglavlju, ovo umjetničko istraživanje bit će samo ukratko opisano, budući da je cjelovita i opsežna dokumentacija, koja uključuje dokumente, fotografije i Zaključak istraživanja javno objavljena 2020. g, te je dostupna u prilogima ovog rada.

Slika 55. „Usputno zlo“, Zagreb, Vrapče tržnica – „U“, Ustaše Zagreb

2.6.1 O ideji djela

„U umjetničkom istraživanju „Usputno zlo“ istraživala sam i dokumentirala dokaze/materijalne činjenice izražavanja zla koje nas svakodnevno okružuje u javnom prostoru, na javnim površinama i ulicama naših gradova i sela. Natpisi koji pozivaju na mržnju i ubojstva drugih i drugačijih i koji veličaju zločinački režim naše i europske prošlosti postali su ilustracija i preslika potpunog društvenog zastranjenja i devalvacije društvenih vrijednosti. Usputnom zlu svjedočimo kroz medijske napise, ali i dok šjećemo gradom, na zidu škole, na javnim spomenicima, na nekim usputnim zidovima. To je zlo nastalo usput, pod školskim odmorom, prije nogometne utakmice, za vrijeme popodnevne dokolice. Istraživanje proizlazi iz zastrašujuće činjenice da se danas zlo događa tako usputno, da je postalo prihvatljivo i da se nitko sustavno ne brine o tome, pa niti o njegovom uklanjanju iz javnog prostora. Umjetničko istraživanje „Usputno zlo“ bavi se društvenom pojavom u kojoj se zlo, usmjereno protiv drugog čovjeka, koje bi zdravorazumski trebalo biti spriječeno,

osuđivano i neprihvatljivo, a njegovi počinitelji educirani, ipak svakodnevno događa u javnom prostoru i to sve više, sve češće i sve drastičnije. Blagonaklonost društva i sustava spram takvih poruka dovodi do sve veće normalizacije nasilja na svim razinama društva. Usputno zlo samo je u svom obliku (naizgled) usputno. U stvarnosti, ono je alat za postizanje straha u društvu u kojem nitko nije siguran, niti zaštićen, osim nasilnika. Istraživanje „Usputno zlo“ kritično je prema toleranciji sustava, ali i društva u cjelini, spram zla u javnom prostoru. Mnogi natpisi navedenog sadržaja odolijevaju godinama, a većinu njih nitko i ne pokušava ukloniti. To je zlo s vremenom postalo prihvatljivo, a nitko se sustavno ne brine o tome. Svrha dokumentiranja parola i simbola koji pozivaju na mržnju ili nečiju smrt, ili afirmiraju fašizam/nacizam/ustaštvo jest stvaranje baze podataka koja može poslužiti za daljnja umjetnička ili druga istraživanja.

Istraživanje je angažirano spram razotkrivanja društvene anomalije i bilježenja njene brojnosti i učestalosti. Jedan natpis je samo incident, stotine natpisa su stanje društva. Ignoriranje toga potvrda je potpunog zastranjenja društva. Opiranje tome, dokumentiranje i javni govor o tome jest pokušaj opstanka u devijantnim vremenima. Istraživački pristup podrazumijeva stjecanje spoznaja o postojanju parola i simbola na određenoj lokaciji, fotografsko dokumentiranje, prikupljanje svih dostupnih podataka o navedenom natpisu, stvaranje baze podataka s razlučenim osnovnim rezultatima istraživanja, te djelovanje spram institucija.²²

„Posljednjih desetljeća umjetnički svijet sve očitije teži preusmjeravanju svojeg zanimanja s umjetničkog djela k umjetničkoj dokumentaciji.“²³

„Primjeri uključuju složene i raznovrsne umjetničke intervencije u svakodnevnom životu, dugotrajne i komplicirane procese diskusija i analiza, stvaranje neobičnih životnih okolnosti, umjetničkih istraživanja o recepciji umjetnosti u različitim

---

²² Tanja Dabo, „Usputno zlo“, zaključak istraživanja (Zagreb: Vizura Aperta, 2020.), pristup ostvaren 01. IX 2022., <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>

²³ Boris Groys, *Učiniti stvari vidljivima. Strategije suvremene umjetnosti*, ur. Nada Beroš (Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2006), 8.

kulturama i sredinama, politički motiviranim umjetničkim akcijama itd. Nijedna od tih umjetničkih aktivnosti ne može biti predstavljena ni na jedan drugi način osim umjetničkom dokumentacijom, budući da od samog početka one nisu imale za cilj stvaranje umjetničkog djela u kojem se umjetnost kao takva može manifestirati. Dosljedno tome, takva se umjetnost ne pojavljuje u obliku predmeta – nije proizvod, ni rezultat „kreativne“ aktivnosti. Prije bi se moglo reći kako je sama umjetnost ta aktivnost, odnosno praksa umjetnosti kao takve.“²⁴

„Ciljevi istraživanja ostvaruju se kroz podizanje svijesti javnosti, građana i institucija o postojanju govora mržnje, poziva na nasilje i zločinačke ikonografije u javnom prostoru, poticanju građana na (pro)aktivno djelovanje spram tog društvenog problema, te poticanje javnih institucija na preveniranje i sankcioniranje takvih poruka, odnosno propitivanje i mijenjanje zakonskih okvira kojima se regulira ovo izuzetno važno društveno pitanje. Praktičan cilj istraživanja jest prijavljivanje svih natpisa tijelima nadležnima za procesuiranje počinitelja i uklanjanje natpisa. Važan aspekt i cilj istraživanja jest i javna objava ovog zaključka koji doprinosi ispunjenju prethodno navedenih ciljeva.“²⁵

„Kroz iskustvo kustoske prakse uvjeren sam da umjetnički rad pa tako i ovo umjetničko istraživanje može svojim neposrednim obraćanjem lakše doprijeti do ljudi i ukazati na ozbiljne probleme prisutne u društvu, te da zbog svoje javne vidljivosti može biti učinkovitije, jer upravo javna vidljivost umjetničkog projekta može potaknuti institucije na obavljanje svojih dužnosti.

Kao društvo godinama smo dozvoljavali zlu da se širi, šutjelo se o zlu zbog straha, u ime osobnog mira, sigurnosti ili napretka, zaboravljajući pri tome da se zlo širi bez susprezanja, u trenu od pojedinačnog incidenta postaje usputno, svakodnevno i većini nevidljivo. Fašistički um u tom vremenu čekanja da netko nešto poduzme

---

²⁴ Boris Groys, *Učiniti stvari vidljivima. Strategije suvremene umjetnosti*, ur. Nada Beroš (Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2006), 9.

²⁵ Tanja Dabo, „Usputno zlo“, zaključak istraživanja (Zagreb: Vizura Aperta, 2020.), pristup ostvaren 01. IX. 2022., <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>

nagrizao je sve konstitutivne elemente zdravog društva i kao društvo našli smo se okruženi zlom koji ugrožavala prava i slobodu svih ljudi bez obzira na to da li su poruke mržnje upućene njima ili nekom drugom.“²⁶

2.6.2 Provedba istraživanja

„Umjetničko istraživanje „Usputno zlo“ provedeno je u suradnji s kustosicom Davorkom Perić i organizacijom Vizura Aperta kao formalnom nositeljicom projekta. Do suradnje je došlo zbog već ranije uočenog zajedničkog zanimanja za ovu temu, pa smo na ovaj način definirale i ujedinile naše profesionalne preokupacije.“²⁷

Umjetničko istraživački projekt „Usputno zlo“ provodio se godinu dana u više gradova i sela u Hrvatskoj (Zagreb, Osijek, Split, Rijeka, Benkovac, Bjelovar, Čazma, Polača, Sisak, Tinj, Vrana itd).

Istodobno su se odvijale sljedeće aktivnosti:

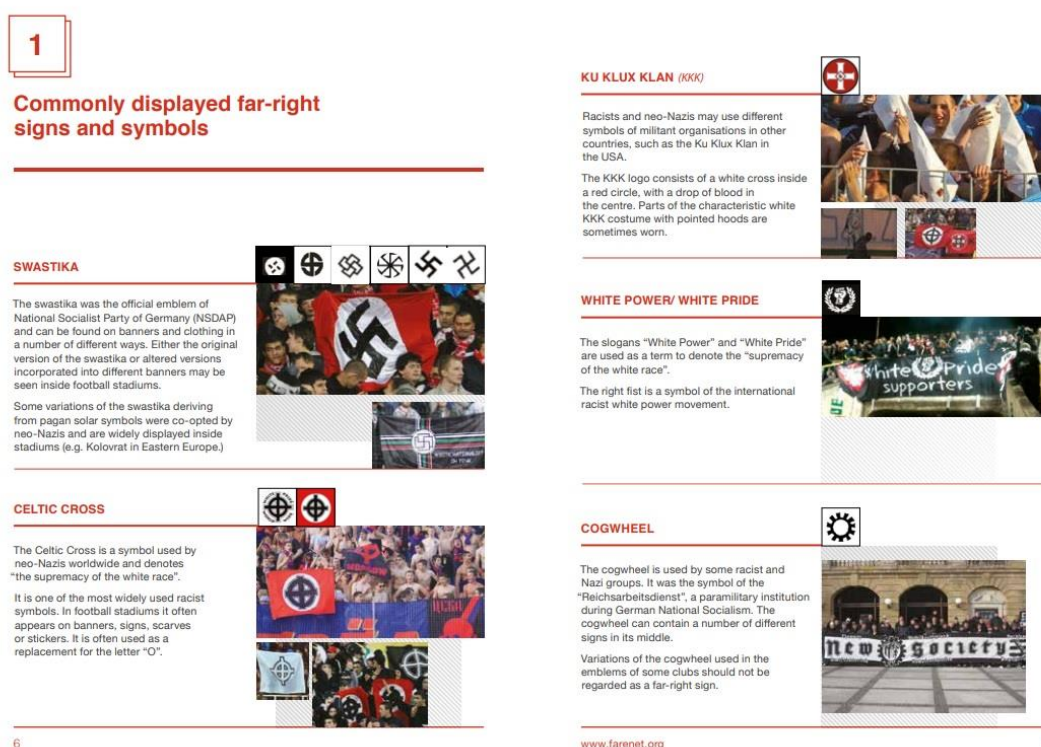
1. Pretraživanje javno dostupnih informacija - medijskih objava, objava na društvenim mrežama i drugom mrežnom sadržaju - radi stjecanja saznanja o postojanju natpisa i simbola na određenim lokacijama. (Slika 55., 56.)
2. Slanje upita organizacijama civilnog društva koje se bave promicanjem i zaštitom ljudskih prava u cijeloj Republici Hrvatskoj, radi daljnjeg prikupljanja informacija o natpisima, ali i o eventualnom uklanjanju natpisa i pravnim okolnostima.
3. Poziv građanima putem društvenih mreža da ukažu na sporne natpise i simbole iz njihovog okruženja. (Slike 57. – 67.)
4. Slanje upita državnim institucijama o zakonskom okviru, legalnosti i nadležnosti vezanoj uz govor mržnje u javnom prostoru.

---

²⁶ Davorka Perić, *Pogovor Usputnom zlu*, (Zagreb: Vizura Aperta, 2020.), pristup ostvaren 01.IX.2022., <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>

²⁷ Tanja Dabo, „Usputno zlo“, zaključak istraživanja (Zagreb: Vizura Aperta, 2020.), pristup ostvaren 01. IX.2022., <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>

5. Preliminarna sistematizacija prikupljenih podataka i izrada plana terenskog istraživanja.
6. Terensko istraživanje i dokumentiranje - putovanje u gradove i na druge lokacije, fotografiranje natpisa i simbola, raspitivanje i saznavanje o povijesti svakog natpisa: dužina njegovog postojanja u javnom prostoru, poznatost počinitelja, anketiranje i intervjuiranje stanovnika radi saznavanja stavova o takvim natpisima i simbolima u njihovom okruženju. (Slike 68. – 90.)
7. Sistematiziranje fotografske dokumentacije i prikupljenih podataka, stvaranje baze podataka s razlučenim osnovnim rezultatima istraživanja (učestalost, pojavnost itd.).
8. Slanje upita nadležnim državnim institucijama za svaki pronađeni sporni natpis ili simbol o tome jesu li poduzeti pravni koraci i jesu li poduzete radnje za uklanjanje natpisa.²⁸

Slika 56. Snimka zaslona mrežne stranice Hate Crime Scotland,

<https://www.hatecrimescotland.org/>

²⁸ Tanja Dabo, „Usputno zlo“, zaključak istraživanja (Zagreb: Vizura Aperta, 2020.), pristup ostvaren 01. IX.2022., <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>

For the Ustaša celebration not only place, persons and historical dates are of great importance, but also the symbols shown and used there. These serve the participants to easily identify themselves with the content of the events or rather to create a direct positive reference to the fascist ancestors of the event, through the associated historical references.

Prohibition of symbols

Various Austrian laws regulate the wearing of fascist symbols (Prohibition Act, EGVG, Badge Law, Symbols Act), but are partly rigidly focused on the historical National Socialism of Austria. Other historical fascist movements are not or difficult to grasp with these regulations (Arrow Cross Party, Ustaša, Franquists, etc.). The majority of the symbols shown and sold at the Ustaša celebration in Bleiburg / Pliberk are therefore not prohibited in Austria. While this booklet is being printed, an amendment to the "Symbols Act" is under debate, although it is still unclear how much this will actually prohibit the symbols displayed during the ceremony.

Modernized adoption of fascist symbols

The symbols of the NDH state are rarely used in their historical variants but in modernized versions. For example, in the Croatian War of Independence (1991-1995), soldiers

Slika 57. Snimka zaslona mrežne stranice No Ustasa, <https://www.no-ustasa.at/>

Usputno Zlo

12. srpnja u 11:01 · 🌐

POZIV NA SURADNJU

U istraživanju nas zanima prikupiti čim više podataka o postojećim grafitima i natpisima kako bismo stvorili arhiv obilježja govora mržnje u javnom prostoru te potakli javne institucije na njihovo uklanjanje i preveniranje. Za svaki pronađen natpis uputit ćemo prijavu nadležnim institucijama i pratiti njihovo djelovanje. Bilježimo ćemo vrijeme potrebno za djelovanje i pratit ćemo učinkovitost i volju sustava da se izbori s mržnjom i nasiljem u javnom prostoru.

Pozivamo vas da date svoj doprinos istraživanju tako što ćete nam poslati obavijesti i/ili fotografije natpisa koji sadrže bilo koji oblik govora mržnje ili zabranjenih ustaških ili nacističkih obilježja u javnom... [Više](#)

Sviđa mi se: 12 · Jedan komentar

Slika 58. „Usputno zlo“, poziv građanima putem društvenih mreža za sudjelovanje u projektu

Usputno Zlo

21. listopada u 19:45 · 🌐

Ul.B.Bušića 11-21, Središće, 12.10.2020.

Pozivamo vas da date svoj doprinos istraživanju tako što ćete nam poslati obavijesti i/ili fotografije natpisa koji sadrže bilo koji oblik govora mržnje ili zabranjenih ustaških ili nacističkih obilježja u javnom prostoru.

Sviđa mi se: 3

Slika 59. „Usputno zlo“, poziv građanima putem društvenih mreža za sudjelovanje u projektu

Usputno Zlo

4. prosinca u 18:23 · 🌐

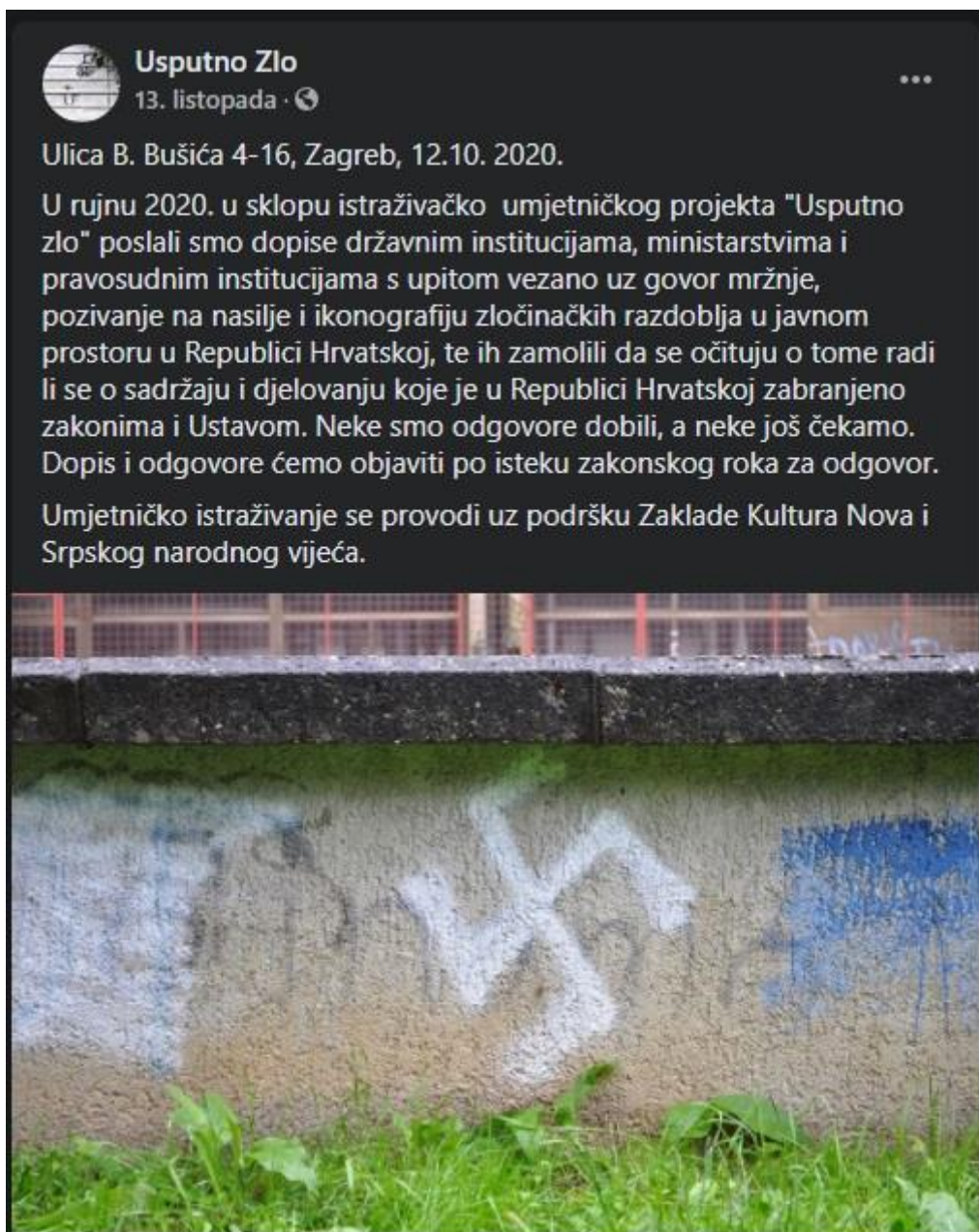
Zagreb, Vrapče, Tržnica 16.11.2020 (2. dio)

Hvala građanima na informaciji!

Slika 60. „Usputno zlo“, zahvala građanima putem društvenih mreža za sudjelovanje u projektu

Slika 61. „Usputno zlo“, obavijest građanima putem društvenih mreža o provedbi projekta

Usputno Zlo je na lokaciji Split, Croatia.

4. prosinca u 18:51 · Split, Splitsko-dalmatinska županija · 🌐

U rujnu 2020. obratili smo se dopisom:

- Glavnoj državnoj odvjetnici Državnog odvjetništva RH, gđi. Zlati Hrvoj-Šipek
- Ministru unutarnjih poslova RH, g. Davoru Božinoviću
- Pučkoj pravobraniteljici RH, gđi. Lori Vidović
- Glavnom ravnatelju policije MUP-a RH, g. Nikoli Milini
- Predsjedniku Ustavnog suda RH, g. Miroslavu Šeparoviću, i
- Ravnatelju Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, g. Alenu Tahiriju

Tražili smo odgovore jesu li govor mržnje i obilježja iz povijesnih zločinačkih razdoblja u hrvatskoj protuzakoniti.

Zanimaju li vas njihovi odgovori?

Sviđa mi se: 8 · Jedan komentar

Slika 62. „Usputno zlo“, obavijest građanima putem društvenih mreža o provedbi projekta

Usputno Zlo

4. prosinca u 18:20 · 🌐

Zagreb, Vrapče, Tržnica 16.11.2020 (1. dio)

Hvala građanima na informaciji!

"SH" = Sieg Heil, Hitlerov pozdrav

https://www.wikiwand.com/sh/Hitlerov_pozdrav

Slika 63. „Usputno zlo“, edukacija građana putem društvenih mreža o značenju simbola

Usputno Zlo

4. prosinca u 19:33 · 🌐

Split, O.Š. Marjan, 27.10.2020.

Varijanta kukastog križa. Osim kukastog križa koriste se razni zamjenski simboli koji su manje poznati, ali imaju isto značenje.

Sviđa mi se: 3

Slika 64. „Usputno zlo“, edukacija građana putem društvenih mreža o značenju simbola

Usputno Zlo

4. prosinca u 19:29 · 🌐

Novi simboli mržnje koji su zamijenili svastiku.

Jesu li vam poznati? Jeste li znali što znače?

<https://edition.cnn.com/2019/09/28/us/hate-symbols-changing-trnd/index.html>

EDITION.CNN.COM

These are the new symbols of hate

As hate enters the mainstream, its lexicon is both evolving and endurin...

Slika 65. „Usputno zlo“, edukacija građana putem društvenih mreža o značenju simbola

Usputno Zlo

13. studenoga u 12:15 · 🌐

Zagreb, Ilica / Slovenska 4, 3.11.2020

https://hr.wikipedia.org/wiki/Nacisti%C4%8Dka_simbolika

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/Predavanje-o-simbolima-mrznje-Keltski-kriz-zajednicko-obiljezje-svih-skinheda-bivse-Jugoslavije/815462.aspx>

Sviđa mi se: 3

Slika 66. „Usputno zlo“, edukacija građana putem društvenih mreža o značenju simbola

Usputno Zlo

24. studenoga u 14:19 · 🌐

Osijek, O.Š.Tin Ujević, 19.11 .2020.

"Keltski križ zamjenska je svastika, simbol nacizma i rasizma"

"Za razliku od kukastog križa, on novim fašistima, nacistima i rasistima neće praviti patriotske probleme, jer se ne vezuje samo za Njemačku. Tako će se pod njime naći jahači Ku Klux Klana, Hitlerovi štovatelji, antisemiti i poricatelji Holokausta s internetske platforme Stormfront, bijeli suprematisti Dona Blacka, praktično sve markantnije grupacije američkih, europskih pa i azijskih nacističkih i fašističkih skupina, pojedine, istina uglavnom marginalne, skupine nekih europskih nogometnih klubova, te, na žalost, sve markantnije navijačke skupine svih većih hrvatskih nogometnih klubova."

<https://www.jergovic.com/sumnjivo-lice/keltski-kriz-zamjenska-je-svastika-simbol-nacizma-i-rasizma/>

Slika 67. „Usputno zlo“, edukacija građana putem društvenih mreža o značenju simbola

Objekt: Zid Gradskog vrta Sv. Klara

USPUTNO ZLO

Uredi

Usputno Zlo
Kreirajte @korisničko ime · Web-mjesto za društvo i kulturu

Dodajte gumb

Upravlajte stranicom

Usputno Zlo

- Početna
- Novosti
8 novih ažuriranja
- Poruke
Jedna nova poruka i 9 novih komentara

Proteklih 28 dana : 6. stu – 3. pro	
Broj korisnika koji su vidjeli	3,808 58 %
Angažmani na objavi	480 80 %
Oznake "sviđa mi se" za stranicu	13 91 %

Slika 68. „Usputno zlo“, doseg objava o projektu na društvenim mrežama (3.808 osoba od 06.11.2020 do 03.12.2020.)

2.6.3 Rezultati umjetničkog istraživanja

„Umjetničko istraživanje je rezultiralo Zaključkom i fotografskom dokumentacijom parola i simbola u javnom prostoru koji imaju šovinističko, fašističko/nacističko/ustaško i mrziteljsko značenje. Uz fotodokumentaciju zabilježeno je mjesto i vrijeme pronalaska (ne)djela, te svi drugi faktografski zapisi koji doprinose istraživanju teme, a koje je bilo moguće prikupiti.“²⁹

²⁹ Tanja Dabo, „Usputno zlo“, zaključak istraživanja (Zagreb: Vizura Aperta, 2020.), pristup ostvaren 01. IX.2022., <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/uspuno-zlo>

Svim gradovima i općinama na čijem su području natpisi pronađeni i dokumentirani poslani su dopisi u kojima je zatraženo uklanjanje natpisa.

Slika 69. „Usputno zlo“, Zagreb, Grada Chicaga trafostanica – „U“

2.6.4 Neki pojmovi u istraživanju

„Zašto ne „fašističko“ nego „fašističko/nacističko/ustaško“? I gdje je tu „govor mržnje“? U ovom tekstu nastojim pojasniti svoju motivaciju za sve odabire koje sam trebala napraviti. Među ostalim, postavila sam si pitanje koji pojam koristiti, „fašistička obilježja“, „nacistička obilježja“ ili možda „ustaška obilježja“ budući da je „uhato U“ simbol kojeg sam najčešće susretala i dokumentirala? Uvriježen je pojam „antifašizam“ za sve što se opire i fašizmu i nacizmu i ustaštvu i samoj mi je dovoljno upotrebljavati „fašizam“ kao oprečan pojam „antifašizmu“. No, da bih spriječila diskreditacijske prigovore poput „uhato U nije fašistički nego ustaški znak“, „fašizam i nacizam nisu isto“ i slično, odlučila sam koristiti sva tri pojma jedan uz drugoga kako bi sva tri zločinačka režima, nacizam, fašizam i ustaštvo bili

ravnopravno zastupljeni. „Govor mržnje“ je pojam koji se u nekim situacijama vjerojatno upotrebljava i na pogrešan način, no ne smatram da ga zbog toga treba prestati upotrebljavati izvan okvira ove ili one definicije već da je definiciju potrebno i nužno proširiti kao što se svakodnevno proširuju i oblici govora kojima se izražava nasilje i govor mržnje spram drugih i drugačijih. Stoga na nekim mjestima koristim i „govor mržnje“ i „mrzilački govor“ i razne druge nazive za parole kojima je zajednička nasilnička i mrziteljska suština. Naravno, važno je nazivati stvari pravim imenom, ali je isto tako važno prepoznati pojave koje se možda formalno ne uklapaju u definicije, ali su civilizacijski i ljudski neprihvatljive.“³⁰

Slika 70. „Usputno zlo“, Zagreb, Sv. Klara, Zid kraj igrališta

---

³⁰ Tanja Dabo, „Usputno zlo“, zaključak istraživanja (Zagreb: Vizura Aperta, 2020.), pristup ostvaren 01. IX.2022., <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>

Slika 71. „Usputno zlo“, Osijek, Dječji vrtić Maslačak – „U“

Slika 72. „Usputno zlo“, Osijek, F. Kuhača 20 – „U“, „U“

Slika 73. „Usputno zlo“, Osijek, Medulinska 6 – „U“

Slika 74. „Usputno zlo“, Osijek, O.Š. Tin Ujević – „U“

Slika 75. „Usputno zlo“, Osijek, Trpanjska 1a – „U“

Slika 76. „Usputno zlo“, Osijek, Trpanjska 6 – „U“

Slika 77. „Usputno zlo“, Osijek, Veloluška 19 – „U“

Slika 78. „Usputno zlo“, Zagreb, Jablanovečka-Lošinjska – „Kukasti križ“

Slika 79. „Usputno zlo“, Zagreb, Dječje igralište Srednjaci – „U“

Slika 80. „Usputno zlo“, Zagreb, Hećimovićeva 14 – „Ubi Tovara“

Slika 81. „Usputno zlo“, Zagreb, O.Š. Borovje – „Ubij Tovara“

Slika 82. „Usputno zlo“, Zagreb, Velesajam – „ACAB – All Cops Are Bastards“, „Ubij Tovara“

Slika 83. „Usputno zlo“, Zagreb, O.Š. Špansko-Oranice – „Nacistički grb“

Slika 84. „Usputno zlo“, Zagreb, Vrapče tržnica – „U“, „1488 = supremacistički simboli, Heil Hitler“, „Keltski križ“, „SHZG – Sieg Heil Zagreb“, „1312 – All Cops Are Bastards“

Slika 85. „Usputno zlo“, Zagreb, Savski Gaj pothodnik – „Ubi Tovara“, „NDH“

Slika 86. „Usputno zlo“, Zagreb, Grada Chicaga 14 – „U“, „Ubi Srbina“

Slika 87. „Usputno zlo“, Split, Ul. Ćirila i Metoda – „U“

Slika 88. „Usputno zlo“, Split, O.Š. Marjan – „U“

Slika 89. „Usputno zlo“, Split, Dječje igralište Varoš – „Kukasti križ“

Slika 90. „Usputno zlo“, Split, Matoševa 1 – „U“

Slika 91. „Usputno zlo“, Split, Martinski prolaz – „Kukasti križ“, „1312 = All Cops Are Bastards“

3. ZAKLJUČAK

Pitanje vlastitog identiteta jedna je od temeljnih tema koje me u umjetničkom radu zaokupljaju. Naš je identitet višestruk i možemo mu prići s mnogo strana, a svijest o nacionalnom identitetu raste kako raste naša svijest o društvenoj pripadnosti, ali i društvenoj odgovornosti. Sama tema ne dopušta neutralnost, pogotovo u društvu koje posljednjih desetljeća nema razvijen snažan kritički odnos prema nacionalističkim, šovinističkim, fašističkim/nacističkim/ustaškim pojavama u javnom prostoru, kao ni prema slučajevima rodnog nasilja i femicida u društvu. Upravo stoga djela iz ciklusa „Korpus: Domovina“ motivirana su željom da doprinesu društvenoj promjeni, da budu angažirana i da rasvijetle barem dio problematičnih tema suvremenog društva čija je javna vidljivost mala, a javna osuda ne dolazi s mjesta s kojih bi trebala doći. Premda umjetnost, ne treba si utvarati, ne može promijeniti svijet, može promijeniti nas kao pojedince, stoga smatram transformativni potencijal ovih djela jednim od njihovih važnih aspekata, ravnopravnim s ostalim umjetničkim aspektima.

4. POPIS LITERATURE

1. Bekić, Irena. „*Rastvaranje privida, poticanje promjena*“. Kulturpunkt, 14.09.2020. Pristup ostvaren 01.IX.2022. <https://www.kulturpunkt.hr/content/rastvaranje-privida-poticanje-promjena#fusnota-8>
2. Korunić, Petar. „Nacija i nacionalni identitet“. *Revija za sociologiju*, Vol XXXVI. (2005.), No 1-2: 87 – 105
3. Spivak, Gayatri Chakravorty. *Nacionalizam i imaginacija i drugi eseji*. Zaprešić: Fraktura, 2011.
4. Groys, Boris. *Učiniti stvari vidljivima. Strategije suvremene umjetnosti*, Zagreb: Muzej suvremene umjetnosti, 2006.
5. Kisovar Ivanda, Tamara, Letina, Alena i Braičić, Zdenko. *Istražujemo NAŠ SVIJET 4, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga, 2022.
6. „Temeljni pravni akti“, Ustavni sud, pristup ostvaren 01.IX.2022., <https://www.usud.hr/hr/temeljni-pravni-akti>
7. Perić, Davorka. „Strategije usvajanja istine“, u *Kolekcija za pamćenje*. Zagreb: Vizura Aperta, 2020.
8. Bekić, Irena. „Iskazivanje traume“, u *Kolekcija za pamćenje*. Zagreb: Vizura aperta, 2020.
9. Mance, Ivana. „Videoperformans“, u *K15 - Pojmovnik nove hrvatske umjetnosti*. Zagreb: Kontura Art Magazin, 2007.
10. Dabo, Tanja. „Usputno zlo“, zaključak istraživanja. Zagreb: Vizura Aperta, 2020. Pristup ostvaren 01.IX.2022., <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>
11. Perić, Davorka. *Pogovor Usputnom zlu*. Zagreb: Vizura Aperta, 2020. Pristup ostvaren 01.IX.2022., <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>

5. PRILOZI

Katalozi, objave o djelima, priznanje:

5.1 Refreshing memory, katalog (online izdanje), insert, Galerija Nova, 2019.

Prilog se u cjelosti nalazi na DVD-u.

Dostupno i na: <https://refreshing-memory.com/izlozba/>

5.2 „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“, digitalna online arhiva galerije, insert, Galerija umjetnina, Split

Prilog se u cjelosti nalazi na DVD-u.

Dostupno i na: <https://www.galum.hr/izlozbe/izlozba/1693/>

5.3 „Iz korpusa: Domovina“, digitalna online arhiva muzeja, insert, Gradski muzej Varaždin, 2020.

Prilog se u cjelosti nalazi na DVD-u.

Dostupno i na: <https://www.gmv.hr/hr/dogadjanja/tanja-dabo-iz-korpusa-%E2%80%9Edomovina%E2%80%9C,20176.html?t=i>

5.4 „Kolekcija za pamćenje“, katalog izložbe, insert, Galerija Prozori, 2020.

Prilog se u cjelosti nalazi na DVD-u.

5.5 „Kolekcija za pamćenje“, digitalna online arhiva Knjižnice grada Zagreba, insert, 2020.

Prilog se u cjelosti nalazi na DVD-u.

Dostupno i na: <https://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/tanja-dabo-kolekcija-za-pamcenje/55365>

5.6 12. One Take Film Festival, katalog („Visoki kriteriji“), insert, 2022.

Prilog se u cjelosti nalazi na DVD-u.

Dostupno i na: <https://www.onetakefilmfestival.com/>

5.7 HAVC, online objava („Visoki kriteriji“), insert, 2022.

Prilog se u cjelosti nalazi na DVD-u.

Dostupno i na: <https://havic.hr/infocentar/novosti/poceo-12-one-take-film-festival>

5.8 Culturenet – Laureati 28. Slavonskog biennala

Prilog se nalazi na DVD-u.

Dostupno i na: <https://www.culturenet.hr/28-slavonski-biennale-laureati/189082>

5.9 „Usputno zlo“, digitalna arhiva projekta, insert, Vizura Aperta, 2020.

Prilog – cjelokupno umjetničko istraživanje - se u cjelosti nalazi na DVD-u.

Dostupno i na: <https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>

5.10 Portal Novosti, online objava („Usputno zlo“), insert, 2021.

Prilog se u cjelosti nalazi na DVD-u.

Dostupno i na: <https://portalnovosti.com/od-274-grafita-s-govorom-mrznje-obrisano-njih-11-%20ostali-na-cekanju%C2%A0>

5.11 Vizkultura, online objava („Usputno zlo“), insert, 2021.

Prilog se u cjelosti nalazi na DVD-u.

Dostupno i na: <https://vizkultura.hr/usputno-zlo-u-javnom-prostoru/>

5.1 Refreshing memory, katalog (online izdanje), insert, Galerija Nova, 2019.

REFRESHING MEMORY KAD SPOMENICI OŽIVE

IZLOŽBA / EXHIBITION

REFRESHING MEMORY   KAD
SPOMENICI OŽIVE/ WHEN
MONUMENTS REVIVE

16. 9. – 16. 10. 2019., Galerija Nova, Teslina 7

The exhibition *When Monuments Revive* is a part of the wider project *Refreshing Memory*, which engages with anti-fascist monuments and the artistic and

scientific practices through which their dignity is preserved. Central to the exhibition are phenomena of the time related to the attitude to memory, the temporality of political options in a time of historical amnesia. In the art works, various approaches to the theme of monument are interwoven, particularly the poetic and meditative approach, the inscription of collective memory into public space, physical space and that of the media, and a radically critical approach. The exhibition takes up the troubled issue of the current situation in society today, of revisionism and the normalisation of fascism.

Izložba Kad spomenici ožive[1] dio je projekta Refreshing Memory[2] u čijem su fokusu antifašistički spomenici, umjetničke i znanstvene prakse očuvanja njihovog digniteta. U fokusu izložbe su fenomeni vremena vezani uz odnos prema memoriji, temporalnosti političkih opredjeljenja u vrijeme povijesnih amnezija. U radovima se isprepliću različiti pristupi temi spomenika, osobni poetski i meditativni pristup, upisivanje kolektivne memorije u medijski i fizički javni prostor, te radikalno kritički pristup. Novonastali radovi problematiziraju aktualnu situaciju u društvu danas, revizionizam i normalizaciju fašizma.

U prvom dijelu izložbe **Kad spomenici ožive (Galerija Nova)** izloženi radovi javno govore o vrijednostima društva i rada, ustavno zajamčenim pravima građana, pravu na slobodu mišljenja i izražavanja. Misli izvedene iz slobode, najviše vrijednosti iznose u društvenu stvarnost koju žive. Na osnovu ovog osnovnog uvjeta temeljnog za ostvarivanje drugih ljudskih prava i temeljnih sloboda nastala je i ova izložba. Uvodni pravni diskurs posvećen je radu **Tanje Dabo: Popravljanje Ustava Republike Hrvatske.**

Proizvodnja teksta i slika, kojom barataju vizualne umjetnosti materijal su koje koristi Dalibor Martinis u svom radu **J. B. T. 29. 12. 2004.**, baveći se fenomenima reprezentacije, primjerice ulogama vođe, političkim govorima i medijskim prijenosom informacija. koji se bavi i njenim obratom nastao nakon što je miniran Augustinčićev spomenik Titu u Kumrovcu. Umjetnik je zakoračio na prazno postolje spomenika ukazujući na probleme dekonstrukcije i konstrukcije memorije kroz vizualno, kroz zauzimanje praznog mjesta. Napisana riječ i

stvorena slika i odvojena od političke motivacije i dalje je reprezentacija problema društva i ona koja stvara novu sliku društva, umjetnik ovim činom proizvodi snažne reakcije, ne samo u uskim kunsthistoričarskim krugovima već u širem društvenom kontekstu, budući da je rad JBT odjeknuo u medijima i samim tim formirao novu društvenu sliku. S druge strane produkcija kolektivnog zaborava zanimljiva je u umjetnicima i potakla je brojnu produkciju umjetničkih radova.

Među pionirima spomeničkog anti-ikonoklazma nalazi se rad **Siniše Labrovića Zavijanje ranjenika**, u kojem se narušena, prethodno konstruirana slika liječi, vidanjem ranjenog spomenika ranjenicima. Ovaj semantički doslovan umjetnički postupak udaljio je Sinišu Labrovića od zanimanja školskog učitelja i učinio ga slobodnim građaninom Republike Hrvatske.

Darije Petković, Tomislav Pletenac, Sanja Potkonjak,
Mladen Stilinović, Pasko Burđelez, Luiza Margan, Igor
Grubić, Marko Marković, Slaven Tolj, Sanja Iveković,
Tanja Dabo, Božena Končić Badurina, Zoran Pavelić,
Miro Vuco, Dalibor Martinis, Siniša Labrović, Željko
Badurina, Neli Ružić, Gildo Bavčević i Ante Jelenić,
Jana Dabac, Sandro Đukić, Boris Vidaković, Bojan
Mrđenović, Alem Korkut, Marko Marković

kustosica/curated by: Davorka Perić

16. 9.-16. 10. 2019., Galerija Nova, Teslina 7

The exhibition *When Monuments Revive* is a part of the wider project *Refreshing Memory*, which engages with anti-fascist monuments and the artistic and scientific practices through which their dignity is preserved. Central to the

exhibition are phenomena of the time related to the attitude to memory, the temporality of political options in a time of historical amnesia. In the art works, various approaches to the theme of monument are interwoven, particularly the poetic and meditative approach, the inscription of collective memory into public space, physical space and that of the media, and a radically critical approach. The exhibition takes up the troubled issue of the current situation in society today, of revisionism and the normalisation of fascism.

Izložba *Kad spomenici ožive*[1] dio je projekta Refreshing Memory[2] u čijem su fokusu antifašistički spomenici, umjetničke i znanstvene prakse očuvanja njihovog digniteta. U fokusu izložbe su fenomeni vremena vezani uz odnos prema memoriji, temporalnosti političkih opredjeljenja u vrijeme povijesnih amnezija. U radovima se isprepliću različiti pristupi temi spomenika, osobni poetski i meditativni pristup, upisivanje kolektivne memorije u medijski i fizički javni prostor, te radikalno kritički pristup. Novonastali radovi problematiziraju aktualnu situaciju u društvu danas, revizionizam i normalizaciju fašizma.

U prvom dijelu izložbe **Kad spomenici ožive (Galerija Nova)** izloženi radovi javno govore o vrijednostima društva i rada, ustavno zajmčenim pravima građana, pravu na slobodu mišljenja i izražavanja. Misli izvedene iz slobode, najviše vrijednosti iznose u društvenu stvarnost koju žive. Na osnovu ovog osnovnog uvjeta temeljnog za ostvarivanje drugih ljudskih prava i temeljnih sloboda nastala je i ova izložba. Uvodni pravni diskurs posvećen je radu **Tanje Dabo: Popravljanje Ustava Republike Hrvatske**.

Proizvodnja teksta i slika, kojom barataju vizualne umjetnosti materijal su koje koristi Dalibor Martinis u svom radu **J. B. T. 29. 12. 2004.**, baveći se fenomenima reprezentacije, primjerice ulogama vođe, političkim govorima i medijskim prijenosom informacija, koji se bavi i njenim obratom nastao nakon što je miniran Augustinčićev spomenik Titu u Kumrovcu. Umjetnik je zakoračio na prazno postolje spomenika ukazujući na probleme dekonstrukcije i konstrukcije memorije kroz vizualno, kroz zauzimanje praznog mjesta. Napisana riječ i stvorena slika i odvojena od političke motivacije i dalje je reprezentacija problema

društva i ona koja stvara novu sliku društva, umjetnik ovim činom proizvodi snažne reakcije, ne samo u uskim kunsthistoričarskim krugovima već u širem društvenom kontekstu, budući da je rad JBT odjeknuo u medijima i samim tim formirao novu društvenu sliku. S druge strane produkcija kolektivnog zaborava zanimljiva je u umjetnicima i potakla je brojnu produkciju umjetničkih radova.

Među pionirima spomeničkog anti-ikonoklazma nalazi se rad **Siniše Labrovića Zavijanje ranjenika**, u kojem se narušena, prethodno konstruirana slika liječi, vidanjem ranjenog spomenika ranjenicima. Ovaj semantički doslovan umjetnički postupak udaljio je Sinišu Labrovića od zanimanja školskog učitelja i učinio ga slobodnim građaninom Republike Hrvatske.

Tanja Dabo: Popravljanje Ustava Republike Hrvatske, 2019.

5.2 „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“, digitalna online arhiva galerije, insert, Galerija umjetnina, Split

EN

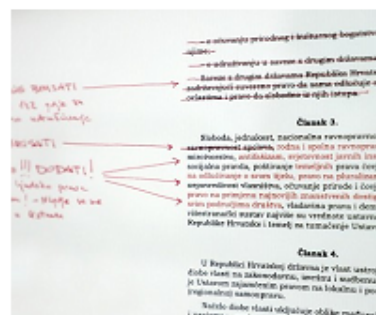
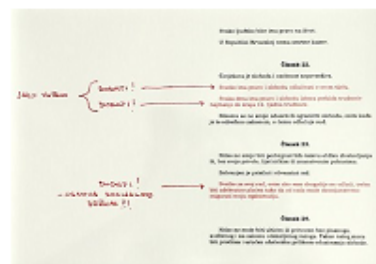
IZLOŽBE
arhiv
ZBIRKE
RESTAURATORSKI ODJEL
INFO
KNJIŽNICA
IZDAVAŠTVO
LIKOVNE RADIONICE
RADIO GALERIJA
MUZEJSKI DUĆAN
BISTRO GALERIJA

TANJA DABO Popravljanje Ustava Republike Hrvatske Kustos Branko Franceschi 9.1. - 2.2.2020.

Ustav Republike Hrvatske temeljni je dokument i zakon koji propisuje načine funkcioniranja države, i snažno utječe na živote svakoga od nas. Posljednjih godina Ustav je postao poprište ideoloških prijedora, nižu se zahtjevi za njegovo rigidno mijenjanje, a napadi na Ustav postali su refleksija negativnih promjena u hrvatskom društvu. Iz svega proizlazi da ovakav Ustav, s nedovoljno snažno postavljenim temeljnim postulatima demokratičnosti i očuvanja ljudskih i socijalnih prava, u praksi ne funkcionira i nije dovoljno čvrst temelj države. Treba ga, dakle, popraviti.

U radu popravljam dijelove hrvatskog Ustava tako da čuva ljudska prava i slobode, da bude demokratičniji, usklađen sa svim civilizacijskim dostignućima, ali i da ispravi mnoge nepravde i zastranjenja zbog kojih smo kao država danas u ovakvoj egzistencijalnoj, moralnoj, političkoj i društveno-ekonomskoj krizi. Uvođenjem ovakvog, Popravljenog Ustava, živjeli bismo u prosperitetnoj socijalnoj i svjetovnoj državi koja počiva na antifašizmu, u kojoj bi cjelokupno školovanje bilo besplatno, saborskih zastupnika bi bilo dvostruko manje i bili bi trostruko manje plaćeni. Gospodarski kriminal ne bi zastarijevao, kao ni povreda ljudskih prava, a država bi bila dužna brinuti se o prosperitetu i socijalnim pravima njenih građana, očuvanju prirodnih bogatstava, umjetnosti, znanosti i kulturi.

Proučavam tekst Ustava, crvenom bojom dodajem pojedine riječi ili cijele odredbe koje snažno podupiru ljudska prava, socijalu državu, antifašizam, antikoruptivnost, etičnost, i dr., ali i križam suvišno. Tekst Ustava reproduciram tako da je vizualno identičan prvom primjerku Ustava Republike Hrvatske, tzv. Božićnom Ustavu koji se čuva na Ustavnom sudu, no s dopisanim riječima i rečenicama, iskrižanim dijelovima, fusnotama i marginalijama.

5.3 „Iz korpusa: Domovina“, digitalna online arhiva muzeja, insert, Gradski muzej Varaždin, 2020.

[nas/radno-](#) [\(hr/tr/davestvo-](#) [\(hr/prijatelj-](#) [prostora](#)
[GRADSKI MUZEJ VARAŽDIN](#) [/hr/izdavacko-](#) [muzeja/](#) [\(hr/koristenje-](#)
[muzejskih-](#)
[djelatnost/](#) [muzejskih-](#)
[muzejskih-](#) [muzejskih-](#) [muzejskih-](#)
Glavna stranica [\(hr/mapa-stranica/](#) [https://www.facebook.com/GMVarazdin/](#) [ENG/lan/](#)

[Događanja](#) [\(hr/događanja/\)](#)

TANJA DABO: Iz korpusa „Domovina“

IZLOŽBA

mjesto održavanja: GMV Palača Sermage, Trg M. Stančića 3

datum početka/završetka: 17.06.2020. / 26.07.2020.

otvorenje: u 19 sati

Na izložbi likovne umjetnice Tanje Dabo predstavljaju se dva autorična rada iz korpusa „Domovina“, i to „Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“ i „Kolekcija za pamćenje“. Na otvorenju će se izvesti i performativno čitanje knjiga iz „Kolekcije za pamćenje“, što je ujedno prilika za njihovo cjelovito sagledavanje s obzirom na to da će knjige tijekom trajanja izložbe biti izložene u zatvorenim vitrinama.

TANJA DABO O KONCEPTU SVOJIH RADOVA

„Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“ (instalacija, 2019.) umjetnički je projekt čiji je cilj simbolički izmijeniti dijelove hrvatskog Ustava. Ustav Republike Hrvatske temeljni je dokument i zakon koji propisuje načine funkcioniranja države, i snažno utječe na živote svakoga od nas. Posljednjih godina Ustav je postao poprište ideoloških prijedloga, nižu se zahtjevi za njegovo rigidno mijenjanje, a napadi na Ustav postali su refleksija negativnih promjena u hrvatskom društvu. Iz svega proizlazi da ovaj Ustav, s nedovoljno snažno postavljenim temeljnim postulatima demokratičnosti i očuvanja ljudskih i socijalnih prava, u praksi ne funkcionira i nije dovoljno čvrst temelj države. Treba ga, dakle, popraviti.

U radu popravljam dijelove hrvatskog Ustava tako da čuva ljudska prava i slobode, da bude demokratičniji, usklađen sa svim civilizacijskim dostignućima, ali i da ispravi mnoge nepravde i zastranjenja zbog kojih smo kao država danas u ovakvoj egzistencijalnoj, moralnoj, političkoj i društveno-ekonomskoj krizi.

Proučavam tekst Ustava, crvenom bojom dodajem pojedine riječi ili cijele odredbe koje snažno podupiru ljudska prava, socijalnu državu, antifašizam, antikoruptivnost, etičnost, i dr., ali i križam suvišno.

„Kolekcija za pamćenje“ (2 knjige, drvorez, pozlata 24K, ručni uvez, 2019.) je kolekcija u kojoj su prikupljeni slučajevi govora mržnje, verbalnih i fizičkih napada, te nasilništva spram žena i muškaraca, koje je etnički ili rodno motivirano. Svi događaji zbili su se u posljednje 4 godine u Hrvatskoj, i njihov je broj sve veći, ali i njihova brutalnost sve veća.

Nemar države, nefunkcionalan sustav, nebriga i tolerancija društva spram rastućeg nasilja dovode do stvaranja plodnog tla za posvemašnju kulturu nasilja u kojoj danas živimo. Ta kultura odnosi i svoje žrtve. Broj žrtava je velik, o njima svakodnevno čitamo, a kada se izaći dan pojavi neki novi slučaj onaj jučerašnji padne u zaborav. Kolekcija ima za cilj skrenuti pažnju na ovu stravičnu pojavu, i zabilježiti neke od tih mučnih događaja, za dugo pamćenje, za učenje o tome da se ne bi ponovilo. Svaka je knjiga tematski zaokružena i sadrži po 20 grafika za 20 slučajeva, uz koje je navedena godina i mjesto napada.

Knjiga I. obuhvaća nacionalističke i rasističke napade usmjerene na pripadnike druge nacionalnosti ili ljude drugačije boje kože.

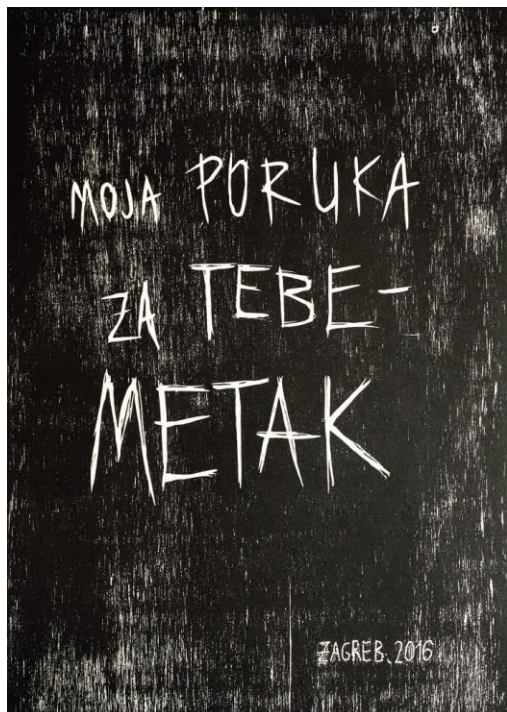
Knjiga II. obuhvaća nasilje spram žena, i svi navedeni primjeri završili su kobno, smrću najmanje jedne žene, a ponekad i njenog djeteta, roditelja ili rodbine.

Sve se grafike temelje na stvarnim događajima, a sve i svi koji su nasilje pretrpjeli, stvarne su žene i muškarci čiji je identitet sakriven zbog njihovog dostojanstva.

5.4 „Kolekcija za pamćenje“, katalog izložbe, insert, Galerija Prozori, 2020.

Prilog se u cjelosti nalazi na DVD-u.

Tanja Dabo
KOLEKCIJA ZA PAMĆENJE
COLLECTION FOR REMEMBERING

Kustosice
Curated by
Davorka Perić
Irena Bekić

Galerija Prozori
Zagreb, 2020.

Irena Bekić
Iskazivanje traume

Kolekcija za pamćenje Tanje Dabo obuhvaća dvije ručno izrađene knjige s po dvadeset grafičkih listova i pozlaćenim predlistima i zalistima. Svaki od listova iznosi jedan od slučajeva nasilja koji su se dogodili u Hrvatskoj u posljednje četiri godine u obiteljima ili su bili motivirani netrpeljivošću spram nečijeg etničkog, rasnog ili rodnog identiteta. Tanja Dabo ih prenosi urezujući u drvenu matricu stvarnu izjavu žrtava ili svjedoka, u onim slučajevima u kojima žrtva nije preživjela, ili je izvedeci iz činjeničnog stanja. Jedina umjetnička intervencija u iskaz pridavanje je prvog lica jednine.

Kroz bibliofilsko izdanje, rad dokumentira nasilje koje je, propuštano kroz slaba mjesta, nedosljednosti i krizu institucionalnog aparata, dio hrvatske svakodnevice. Pokušat ću u ovom tekstu

sagledati neke umjetničke postupke Tanje Dabo i zahvatiti njezin specifični dokumentarizam. Krenut ću pritom unatrag, od Tanjine izvedbe čitanja i od vlastite nemogućnosti da zatečena, pri izvedbi, količinom zla što je sadržana u grafičkim listovima, govorim o radu, a da mi se to ne učini tek pukom intelektualnom vježbom u odnosu na stravu traume. Tako će nijemost promatrača/promatračice pred zlom s jedne strane i neiskazivost boli i smrti s druge, postati okvir jednog mogućeg pristupa. Pokušat ću sagledati autoričin postupak uvođenja tijela, a potom i specifičnu upotrebu jezika kao mogućnost iskazivanja traume.

Suvremene teorije i umjetnost vide tijelo kao medij i kao *locus* – mjesto susreta privatne i javne domene, pregovaranja i proizvodnje društvenosti. Kada u završnom poglavlju studije *Iznenada gromada ponora, Sade*, Annie Le Brun govori o Sadeovu naporu da nas uvjeri da gubeći tijelo, gubimo i svaku mogućnost pristupa istini, odnosno izmicanja laži, ona implicira povezanost tijela i mišljenja.¹ Neke feminističke teoretičarke, poput Judith Butler ili Elizabeth Grosz, više naglašavaju relacijsku prirodu tijela. Tako Groszova, primjerice, govori o subjektu

¹ Le Brun, Annie. *Iznenada gromada ponora, Sade*. Zagreb: Globus, 1989. str. 279.

odnosno davanjem svoga glasa, koristi vlastito tijelo kao medij mogućeg iskupljenja zajednice i ponovno proizvodi tijelo obestjelesnih.

Galerijski prezentirane u vitrinama – koje mogu podsjetiti na kolekcionarske vitrine, primjerice one u kojima se smještaju zbirke leptira ili kukaca pribijenih iglicama za baršunaste pozadine ili na zidne novine (obje su usporedbe znakovite) – knjige su u potpunosti dostupne publici tek autoričinom izvedbom čitanja. Taj performativni čin je zajednički s publikom jer autorica naglas izgovara mjesto i godinu zločina, dok izjavu svatko čita u sebi. Pritom se ne radi samo o tome da su izjave prestrašne da bi se govorile naglas budući da sadržavaju prijetnje, psovke, nasilje i smrt, već, više od toga, da zahtijevaju da budu izgovorene u tišini. Šutnja u simboličkim poretcima, a jezik je jedan od njih, ima značenje odsutnoga. Ona je drugo govora, nije muk, već čin.³ Zato šutnja publike u Tanjinoj izvedbi, nije naprosto nijemost, već posvećenost traumi, stvaranje prostora za nju, za ne-buku u buci, ne-govor u govoru. Ako se nekome učini preuzetno, pa i neprilično, u rezonanci umnoženih bezglasnih čitanja izjava žrtvi u prvome licu, tražiti iskupljenje za obezličene, valja naglasiti

³ Usp. Dolar, Mladen. *Glas i ništa više*. Zagreb: Disput, 2009. str. 147.

koji se „obilježava, pečati, preobražava i ispisuje ili konstruira raznim režimima institucionalne, diskurzivne i nediskurzivne moći kao osobita vrsta tijela.“² Drugim riječima, tjelesni identiteti podvrgnuti su konfiguraciji institucionalne i društvene moći, a ako su nesvodivi u pretpostavljene i poželjne kategorije, postaju viškovi koji destabiliziraju hegemonijski dualizam i on će ih nastojati potkopati. Navodim ove koncepte jer mi se čini da je, iako su njihovi konteksti relativno udaljeni, riječ o istom poimanju tijela kao mjesta utjelovljenja i subjektivacije. Naime, ako se ideologije, politike i prakse mržnje okomljuju na zazorno tijelo koje žele poništiti (*protjerati, ubiti, zapaliti...*) onda repetiranje tog tijela i njegovo upisivanje u javni prostor označava ne samo subverziju socijalnog prostora, već i subjektivaciju obespravljenih identiteta. U tom smislu sagledavam i Tanjin umjetnički postupak.

Kroz performativne i dugotrajne i iscrpljujuće tjelesne radnje – od izrade grafičkih listova do ručnog uvezivanja knjiga, bušenja četiri stotina rupa i šivanja, do konačne izvedbe čitanja, koja je uvijek emotivno zahtjevna – ona uvodi u rad vlastito tijelo. Time, kao i pridavanjem govora iz prvog lica žrtvama,

² Prema Biti, Vladimir. *Pojmovnik suvremene književne kulture i teorije*. Zagreb: Matica hrvatska 2000.

da se tu ne radi o potrazi za zajedničkom katarzom, distanciranju od krivnje ili pokušaju oživljavanja mrtvih. Nasuprot tome, radi se o preuzimanju odgovornosti jer smo dio društva koje propušta nasilje.

I Tanjinu ću upotrebu jezika sagledati s aspekta iskazivanja traume. Nemoguće je prepričati bol, a pogotovo smrt. Zato što su prostori poistovjećivanja neodrživi, nema granica ni okvira koji omogućuju pripovijedanje. Ako i postoji, onda se ono lomi, *izvikuje*, sintaksa se iskrivljuje. Što je bliže zazornome, što je manji razmak između subjekta i objekta, iznutra i izvana, pripovijedanje se, kaže Julija Kristeva, pretvara u krik i stilističke intenzitete i, dalje, u silovitost pjesništva i u tišinu.⁴ No Tanja Dabo ne pripovijeda, već dokumentira. Upotrebom prvog lica u iskazima, ona izvodi svojevrsni *contradictio in adiecto* (što je dvostruko paradoksalno ako govorimo o dokumentarizmu).

Ubio me; umro sam u bolnici; umrle smo zajedno...

Time nas dovodi na sam rub boli. To je nulto mjesto pripovijedanja gdje se intima drugoga dotiče

⁴ Kristeva, Julija. *Moći užasa: Oglеди o zazornosti*. Zagreb: Naprijed, 1989. str. 160.

u nelagodi, a izgovorene riječi, bilo da označavaju bol žrtve ili su psovke i prijetnje nasilnika, transponiraju se u afekt, u vibraciju živca, reakciju tijela.⁵

U izvedbi čitanja, autorica izgovara naglas samo mjesto i godinu zločina. Time ne samo da daje ritam izvedbi, već izgovara i dokumentarno utemeljenje rada. Riječ je o dokumentarizmu koji je blizak praksama dokaznoga realizma o kojemu govori i kojega uspostavlja Paolo Cirio.⁶ Dokazni realisti prikazuju kompromitiranu stvarnost preuzimajući dokaze, izjave, statistike i slično do kojih dolaze forenzičkim metodama te vizualnim ih i medijskim alatima transponirajući u umjetničko polje. Tako transponiran, a ne interpretiran, dokaz postaje umjetnički rad, objekt koji ima afektivni potencijal i može pokrenuti emocionalni odgovor gledatelja. Na isti način nastaje i rad *Kolekcija za pamćenje*. Nakon višemjesečnog istraživanja i prikupljanja podataka o nasilju u Hrvatskoj motiviranom identitetskim određenjem drugoga, Tanja Dabo ga dokumentira izjavama svjedoka i žrtava koje otiskuje u drvorezu i uvezuje u bibliofilsko izdanje. Ironija je jasna, no čini

⁵ Usp. isto

⁶ Usp. Cirio, Paolo. *Evidentiary Realism // Dokazni realizam*. CIRIO Studio & NOME Gallery, 2019. Prijevod Josip Visković, za HRT, Hrvatski radio,

Triptih, urednica Evelina Turković, emitirano 21. 01. 2020

mi se da u odabiru medija nazirem i drugu stranu. Kao da je motiviran formalnim obrazovanjem umjetnice. Kao da su godine školovanja i ovladavanje alatima medija, nepobitno znanje i umješnost, ulog u govor o žrtvama. Ako tako sagledamo ovaj rad onda on pokreće govor o pravdi počevši ga od pojedinačne odgovornosti, poštovanja i dobrohotnosti spram drugoga koji bi i trebali biti u njezinim korijenima.

5.5 „Kolekcija za pamćenje“, digitalna online arhiva Knjižnice grada Zagreba, insert, 2020.

Knjižnice grada Zagreba

Tanja Dabo "Kolekcija za pamćenje"

IZLOŽBA 19.02.2020. - 09.03.2020.

Knjižnica Silvija Strahimira Kranjčevića (<https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-silvija-strahimira-kranjcevic/86>) Galerija Prozori

(UserDocsImages//ssk/IMG-20200219-WA0001.jpg?width=800)

Tanja Dabo: Kolekcija za pamćenje

19. 02. - 8. 03. 2020.

Izvedbe čitanja knjiga 19. 2. 2020. u 11,30 sati i 09. 3. 2020. u 19 sati

Kolekcija za pamćenje, knjiga I., 2019.

20 drvoreza, boja: Charbonnel, papir Hahnemuhle 230gsm, međulistovi, ručni uvez, pozlata 24k zlato

Kolekcija za pamćenje, knjiga II., 2019.

20 drvoreza, boja: Charbonnel, papir Hahnemuhle 230gsm, međulistovi, ručni uvez, pozlata 24k zlato

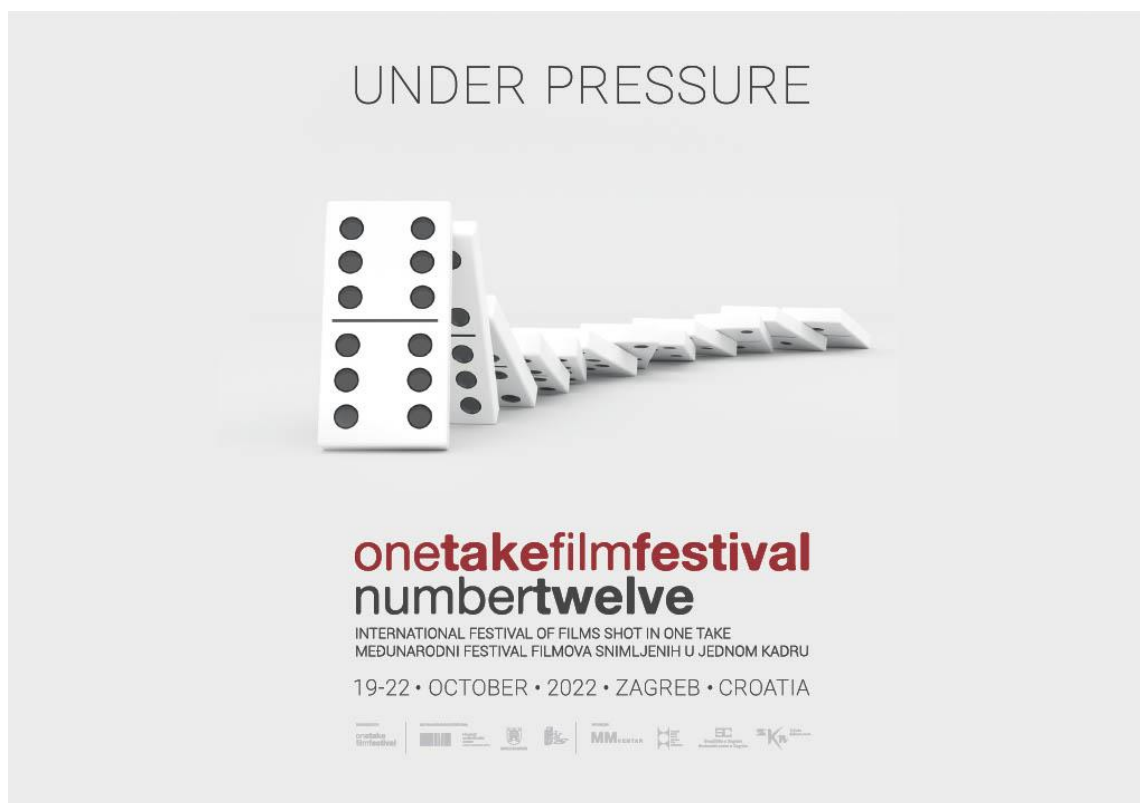
„Kolekcija za pamćenje“ je kolekcija u kojoj su prikupljeni slučajevi govora mržnje, verbalnih i fizičkih napada, te nasilništva spram žena i muškaraca, koji su etnički ili rodno motivirani. Svi događaji zbili su se u posljednje 4 godine u Hrvatskoj, i njihov je broj sve veći, ali i njihova brutalnost sve veća.

Nemar države, nefunkcionalan sustav, nebriga i tolerancija društva spram rastućeg nasilja dovode do stvaranja plodnog tla za posvemašnju kulturu nasilja u kojoj danas živimo. Ta kultura odnosi i svoje žrtve. Broj žrtava je velik, o njima svakodnevno čitamo, a kada se idući dan pojavi neki novi slučaj onaj jučerašnji padne u zaborav. Kolekcija ima za cilj skrenuti pažnju na ovu stravičnu pojavu, i zabilježiti neke od tih mučnih događaja, za dugo pamćenje, za učenje o tome da se ne bi ponovilo. Svaka je knjiga tematski zaokružena i sadrži po 20 grafika za 20 slučajeva, uz koje je navedena godina i mjesto napada.

Knjiga I. obuhvaća nacionalističke i rasističke napade usmjerene na pripadnike druge nacionalnosti ili ljude drugačije boje kože. Ti su napadi ranijih godina bili najčešće verbalni, no u posljednje vrijeme eskaliraju, postaju brutalniji i prelaze u fizičko nasilje. Izjave u knjizi su citati ili parafraze izvjava napadnutih ili svjedoka, policijskih i drugih izvješća ili medijskih napisa. Jednoj sam osobi, koja je podlegla fizičkom napadu, dala svoj glas.

Knjiga II. obuhvaća nasilje spram žena, i svi navedeni primjeri završili su kobno, smrću najmanje jedne žene, a ponekad i njenog djeteta, roditelja ili rodbine. Ubili su ih muževi i bivši muževi, sinovi. Godinama su ih mučili, zlostavljali na sve načine, a one su tražile pomoć koju nisu dobile. Budući da su u svim slučajevima koje sam u knjizi obuhvatila žene tragično preminule, svima sam dala svoj glas. Progovaram umjesto njih jer one više govoriti ne mogu, nečijim nasilničkim činom i nebrigom sustava oduzeta im je moć da zastupaju sebe. Sve se grafike temelje na stvarnim događajima, a sve i svi koji su nasilje pretrpjeli, stvarne su žene i muškarci čiji je identitet sakriven zbog njihovog dostojanstva.

5.6 12. One Take Film Festival, katalog („Visoki kriteriji“), insert, 2022.

KAZALO FILMOVA

121 dan kasnije (konkurencija) 30	Majci (konkurencija) 31
20. ožujka 2022. (one way out) 110	Maskenbal (konkurencija) 28
24. ožujka 2022. (one way out) 111	Max (black-and-white take) 105
26. ožujka 2022. (one way out) 112	Najprije baci svoje srce (black-and-white take) 100
7333 sekunde Johanna (one for her) 86	Nakon beskraje dvije minute (almost one) 73
A ako ova pjesma nema kraja? (one for her) 82	Noć nakon (one for her) 83
Aberacija unutaršnjeg djeteta (black-and-white take) 97	Noćna smjena (konkurencija) 33
Ana (one for her) 84	Odat ću ti svoju tajnu (konkurencija) 37
Broj 00 (one for her) 90	Odavde do ondje (black-and-white take) 99
Despotova palača u arheološkom nalazištu Mystras (almost one) 68	Odras (almost one) 72
Elita (konkurencija) 40	Osobno (black-and-white take) 102
Idem naprijed (konkurencija) 41	Pošalji mi poruku kad stigneš doma xx (konkurencija) 53
In Ictu Oculi (black-and-white take) 96	Potkazivač (konkurencija) 38
Inter figura (black-and-white take) 98	Produžetak (black-and-white take) 101
Je li pisanje ženskog roda? (one for her) 80	Razbijena crvena šalica (one for her) 85
Jedna (last take) 116	Razotkrivanje (konkurencija) 34
Komet (konkurencija) 42	Rolo – Kaskader (konkurencija) 49
Koraci (konkurencija) 45	Satori (almost one) 71
Lude 20.-e (konkurencija) 56	Smrt u životu (konkurencija) 36

Spasio me jedan Francuz (black-and-white take) 104
 Sretni zajedno (almost one) 70
 Staro stablo (konkurencija) 55
 Svirka (konkurencija) 32
 Svjetla grada (konkurencija) 50
 Tajna sreće (konkurencija) 52
 Tragajući za Bijelim konjem iz Uffingtona (almost one) 76
 Transe Brasil (one for her) 88
 Trenutak je sada (black-and-white take) 103
 Ulazak vlaka u stanicu (black-and-white take) 106
 Uljez (konkurencija) 47
 Visoki kriteriji (konkurencija) 48
 WZ557_Mont1 (one take in space) 65
 WZ604_Mont1 (one take in space) 63
 WZ790_Perf2 (one take in space) 64
 WZ827_Mont5 (one take in space) 62
 Zatvoreno prema svjetlu (konkurencija) 39
 Zbogom, za sada (konkurencija) 43
 Zora (one for her) 92

VISOKI KRITERIJI HIGH CRITERIA

VISOKI KRITERIJI

EXPERIMENTALNI EXPERIMENTAL, HRVATSKA CROATIA, 2022.
BOJA COLOUR, 7 MIN

REDA TELJICA DIRECTOR TANJA DABO, SCENARISTICA SCREENWRITER
TANJA DABO, SNIMATELJ CINEMATOGRAPHER THOMAS KRSTULOVIĆ,
GLUMICE ACTRESSES VLATKA ORŠANIĆ, TANJA DABO, PRODUCENT
PRODUCER BORNA SUBOTA

O FILMU ABOUT THE FILM

Na pozornici velike nacionalne kazališne kuće nalaze se dvije žene, profesorica pjevanja i njezina učenica. Profesorica je operna pjevačica, a učenica je sama autorica filma. Lekcija iz pjevanja hrvatske državne himne Lijepa naša domovino odvija se na pozornici. Dok se u dijalozima izmjenjuju govorne i pjevane dionice, učenica se trudi reproducirati ono što i kako čuje od profesorice. Pritom ona bezuspješno pokušava dosegnuti visoke standarde u pravilnoj izvedbi nacionalne himne.

Two women, a vocal teacher and her student, stand on a big national theatre stage. The teacher is an opera singer, and the student is the author of the film herself. The women are enacting a lesson in performing the Croatian national anthem

Lijepa naša domovino. Spoken and sung parts alternate within the dialogue as the student tries to reproduce what she hears from the teacher, failing to meet the high standards required for a proper performance of the national anthem.

O AUTORU ABOUT THE AUTHOR

Scenaristica i redateljica Tanja Dabo, koja u filmu tumači i drugu ulogu, rođena je 1970. u Rijeci. Nakon završene Skole za primijenjenu umjetnost i dizajn u Zagrebu, godine 1997. završava studij likovne kulture na Pedagoškom fakultetu u Rijeci, a 2003. magistrira na Akademiji likovnih umjetnosti u Ljubljani, na litografiji. Od 1992. dodatno se obrazovala na više stručnih radionica u Hrvatskoj i inozemstvu, na području grafike, fotografije i filma. Od 1993. izlaze na mnogobrojnim samostalnim i skupnim izložbama, kustoskim projektima i festivalima u Hrvatskoj i inozemstvu, a svoj je rad predstavila i na više javnih izlaganja i seminara, također u domovini i izvan nje, od Headlandsa u SAD-u i galerije Tate Modern u Londonu, preko Praga i Portugala do Macaoa. Ona je multimedijalna umjetnica, autorica niza umjetničkih instalacija, performansa, fotografskih i video radova, urbanih intervencija, umjetničkih knjiga te grafika. U svom umjetničkom djelovanju bavi se, među ostalim, temama položaja pojedinca u društvu, odnosa umjetnika odnosno umjetnica i institucija, odnosa individualnog spram kolektivnog te nametnutih očekivanja.

Screenwriter and director Tanja Dabo, who also plays one of the roles in the film, was born in Rijeka in 1970. After graduating from the School of Applied Arts and Design in Zagreb, she completed her studies in art teaching at the Faculty of Teacher Education in Rijeka in 1997 and obtained a master's degree in lithography from the Academy of Fine Arts and Design in Ljubljana in 2003. She has been educating herself further since 1992, attending professional workshops in Croatia and abroad in the fields of graphics, photography, and film. Starting in 1993, she has been exhibiting at numerous solo and group exhibitions, curatorial projects, and festivals in Croatia and abroad, additionally presenting her work at several public presentations and seminars, also at home and abroad, from Headlands Center for the Arts in the USA and Tate Modern gallery in London, Prague, and Portugal to Macao. She is a multimedia artist, the author of a series of art installations, performances, photo and video pieces, urban interventions, art books, and graphics. Her art explores, among other themes, the individual's position in society, the relationship between artists and institutions, the individual and the collective, and imposed expectations.

5.7 HAVC, online objava („Visoki kriteriji“), insert, 2022.

Hrvatski
audiovizualni
centar
Croatian Audiovisual Centre

Hrvatski • English

Pretraži filmove, stranice, novosti...

O nama

Hrvatski film

Infocentar

Počeo 12. One Take Film Festival

20.10.2022. | Događanja

Novosti

Kalendar događanja

Publikacije

Press-kutak

Prijava na newsletter

Arhiva projekata

One Take Film Festival u svom 12. izdanju, koje je počelo u srijedu, 19. listopada, u službenoj će konkurenciji prikazati 23 filma snimljena u jednom kadru. Festival traje do 22. listopada, a odvija se u Multimedijalnom centru Studentskog Centra i kinu Tuškanac, a dio programa može se pratiti i online.

U ovogodišnjem rasporedu prikazat će se dugometražni i kratkometražni filmovi iz sedam programskih kategorija: Službena konkurencija, One Take in Space, Almost One, Black and White, One for Her, One Way Out i Last Take.

U ovogodišnjoj Službenoj konkurenciji sudjeluju 23 filma pristigla iz 16 zemalja svijeta od čega je 20 kratkometražnih te tri dugometražna: *Lude 20-e* (2021.) francuske redateljice **Elisabeth Vogler**, *Svjetla grada* (2020.) njemačkog redatelja **Maltea Wirtza** i *Tajna sreće* (2021.) indijskog redatelja **Don Palathara**. U konkurenciji za Grand Prix našao se i kratkometražni film *Visoki kriteriji* (2022.) hrvatske redateljice **Tanje Dabo**. Inače, kako bi se mogli natjecati za službenu festivalsku nagradu, o kojoj ove godine odlučuje žiri u sastavu **Moretea Fereidouni** (Iran), **Tanja Lacko** (Hrvatska) i **Tomislav Šoban** (Hrvatska), filmovi od trenutka uključivanja do trenutka isključivanja kamere moraju biti snimljeni u jednom kadru te ne smiju sadržavati nikakve montažne spone.

5.8 Culturenet – Laureati 28. Slavonskog biennala

[Preskočite na glavni sadržaj](#)

[KULTURNI SADRŽAJI ONLINE](#) [CULTURE-INFO](#) [MANIFESTACIJE](#) [NATJEČAJI](#) [POZIVI NA PARTNERSTVA](#)
[PRIJEVODI HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI](#)

[Culturenet](#) / [culture-info](#) / [28. Slavonski biennale – laureati](#)

28. Slavonski biennale – laureati

Izložba 28. Slavonski biennale otvorena je u četvrtak, 15. prosinca, u Muzeju likovnih umjetnosti u Osijeku. Otvorenju je prethodio performans Slavena Tolja pod nazivom 'Osijek, prosinac 2022.'

vrijeme: 15.12.2022. -

mjesto: Osijek

urt: <http://www.mlu.hr/>

Okupljene je u ime Ocjenjivačkog suda pozdravio Darko Šimičić koji je održao i kratak govor o samoj izložbi. Čast proglašenja pobjednika pripala je višoj kustosici MLU-a i kustosici izložbe 28. slavonski biennale, Valentini Radoš.

Laureati 27. slavonskog biennala su:

Grand Prix: Slaven Tolj, za performans 'Osijek, prosinac 2022.'

Nagrada Vlastimir Kusik (samostalna izložba u produkciji MLU): Tomo Savić-Gecan, za rad Bez naziva, 2022. – 2024.

Tri Jednakovrijedne Nagrade Ex Aequo:

Format C, Dina Karadžić i Vedran Gligo za rad Pivilion/EXEno1: TOGETHER TOGETHER

Kristina Marić za rad Release

Jaka Babnik za rad Stilske vježbe

Tri jednakovrijedna priznanja:

Weasley John Fourie za rad Poem for an unknown mountain (Mafadi)

Grupa ABS, za rad Mia San Mia

Kaloyan Ivanov, za rad Moon on the sea

Tanja Dabo za rad Visoki kriteriji

[Culturenet.hr - Otvorenje izložbe 28. Slavonski biennale u MLU-u](#)

5.9 „Usputno zlo“, digitalna arhiva projekta, insert, Vizura Aperta, 2020.

This site was designed with the [WIX.com](#) website builder. Create your website today. [Start Now](#)

Vizura Aperta

[Home](#)   [Program 2020](#)   [Vijesti](#)   [Arhiva](#)   [Projekti](#)   [Kontakt](#)

„USPUTNO ZLO“
Umjetnički istraživački projekt, 2020.
Tanja Dabo

O UMJETNIČKOM ISTRAŽIVAČKOM PROJEKTU „USPUTNO ZLO“

U umjetničkom istraživanju „Usputno zlo“ istraživala sam i dokumentirala dokaze/materijalne činjenice izražavanja zla koje nas svakodnevno okružuje u javnom prostoru, na javnim površinama i ulicama naših gradova i sela. Natpisi koji pozivaju na mržnju i ubojstva drugih i drugačijih i koji veličaju zločinački režim naše i europske prošlosti postali su ilustracija i preslika potpunog društvenog zastranjenja i devalvacije društvenih vrijednosti.

Usputnom zlu svjedočimo kroz medijske napise, ali i dok šećemo gradom, na zidu škole, na javnim spomenicima, na nekim usputnim zidovima. To je zlo nastalo usput, pod školskim odmorom, prije nogometne utakmice, za vrijeme popodnevne dokolice. Istraživanje proizlazi iz zastrašujuće činjenice da se danas zlo događa tako usputno, da je postalo prihvatljivo i da se nitko sustavno ne brine o tome, pa niti o njegovom uklanjanju iz javnog prostora.

Umjetničko istraživanje „Usputno zlo“ bavi se društvenom pojavom u kojoj se zlo, usmjereno protiv drugog čovjeka, koje bi zdravorazumski trebalo biti spriječeno, osuđivano i neprihvatljivo, a njegovi počinitelji educirani, ipak svakodnevno događa u javnom prostoru i to sve više, sve češće i sve drastičnije. Blagonaklonost društva i sustava spram takvih poruka dovodi do sve veće normalizacije nasilja na svim razinama društva. Usputno zlo samo je u svojoj formi (naizgled) usputno. U stvarnosti, ono je alat za postizanje straha u društvu u kojem nitko nije siguran, niti zaštićen, osim nasilnika.

Istraživanje „Usputno zlo“ kritično je prema toleranciji sustava, ali i društva u cjelini, spram zla u javnom prostoru. Mnogi natpisi navedenog sadržaja odolijevaju godinama, a većinu njih nitko i ne pokušava ukloniti. To je zlo s vremenom postalo prihvatljivo, a nitko se sustavno ne brine o tome. Svrha dokumentiranja parola i simbola koji pozivaju na mržnju ili nečiju smrt, ili afirmiraju fašizam/nacizam/ustaštvo jest stvaranje baze podataka koja može poslužiti za daljnja umjetnička ili druga istraživanja.

Tanja Dabo

1

POGOVOR USPUTNOM ZLU

Kroz iskustvo kustoske prakse uvjeren sam da umjetnički rad pa tako i ovo umjetničko istraživanje može svojim neposrednim obraćanjem lakše doprijeti do ljudi i ukazati na ozbiljne probleme prisutne u društvu, te da zbog svoje javne vidljivosti može biti učinkovitije, jer upravo javna vidljivost umjetničkog projekta može potaknuti institucije na obavljanje svojih dužnosti.

Kao društvo godinama smo dozvoljavali zlu da se širi, šutjelo se o zlu zbog straha, u ime osobnog mira, sigurnosti ili napretka, zaboravljajući pri tome da se zlo širi bez susprezanja, u trenu od pojedinačnog incidenta postaje usputno, svakodnevno i većini nevidljivo. Fašistički um u tom vremenu čekanja da netko nešto poduzme nagriza je sve konstitutivne elemente zdravog društva i kao društvo našli smo se okruženi zlom koji ugrožavala prava i slobodu svih ljudi bez obzira na to da li su poruke mržnje upućene njima ili nekom drugom. Stoga svoj osobni obračun sa zlom vidim u sudjelovanju i podršci ovom projektu, te je uvjeren sam kroz brojeve i poruke, na isti način dobrodošao i velikom broju drugih građana koje poruke mržnje i nasilja direktno ili posredno vrijeđaju.

Istraživački dio umjetničkog projekta Tanje Dabo završava Zaključkom, no obzirom na javni interes za ovaj projekt vjerujemo da će uroditi rezultatima u smislu preuzimanja odgovornosti za neuklanjanje natpisa i simbola koji pozivaju na nasilje i ubojstva, te da će nadležne institucije ukloniti veliki broj grafita.

Javna dostupnost rezultata ovog istraživanja neće se zaustaviti samo na Internet stranicama partnera ovog projekta već ćemo projekt prijavljivati na javne natječaje za umjetničke projekte i time povećati njegovu vidljivost unutar šireg kruga ljudi. Facebook stranica "Usputno zlo" djelovat će kao platforma na kojoj se građani i dalje mogu javljati s fotografijama grafita i adresama koje ćemo mi zbog evidentnog straha i želje da budu anonimni prijavljivati po njihovoj dojavi, te tražiti njihovo uklanjanje.

IZBOR
VIJESTI
KRONIKA
POLITIKA
DRUŠTVO
KULTURA
KOLUZI

VEZANI ČLANCI

*U ponedjeljak otvorenje izložbe
"Umjetnost približavanja"*

*Protokolom protiv napada na
novinar(k)e*

*Ustaški grafiti na pravoslavnoj
crkvi u Petrinji*

*I Konstrakta na Danima srpske
kulture*

*Ustaškim obilježjem po
Balaševićevom muralu*

*Šimpragi poručuju da se vrati
"nazad na traktor"*

FOTOGALERIJA Dan Vukovara u
Zagrebu osvanuo grafitima
protiv Srba

MARKO VUČETIĆ: Kultura
samootkazivanja

Autobus mržnje

*Ликовна колонија из Дарде у
Загребу*

DRUŠTVO | 28/01/2021 |

PIŠE Anja Kožul |

Od 274 grafita s govorom mržnje obrisano njih 11, ostali – na čekanju

**Rezultati
umjetničkog
projekta "Usputno
zlo": Zagrebački
redari proveli su
nadzor na 101
lokaciji, za 274
grafita izdali su
naloge za
uklanjanje ili su
pokrenuli
postupak za
prijavljene grafite,
a – kako kažu - 11 ih
je obrisano. U
Zagrebu ih je
najviše na
Srednjacima,
Vrapču i Središću,
čak 104**

U Sesvetama su građani reagirali
prije komunalnih redara

U mjetničko
istraživanje
"Usputno zlo"

(https://vizkultura.hr/wp-content/uploads/2021/01/01-28_9_2020-J-Gotovca-23-Sesvete-5_jp.jpg)

(https://vizkultura.hr/wp-content/uploads/2021/01/132102302_208525060903217_485678912126537449_o.jpg)

Zastražuje činjenica da se govor mržnje događa tako usputno, da je postao prihvatljiv i normaliziran, o čemu svjedoči i to da institucije ne brinu sustavno o uklanjanju spornih natpisa iz javnoga prostora, a još manje o sprečavanju. Ove akcije ostaju najčešće na plećima pojedinaca i *ad hoc* inicijativa koji ponekad na svoju ruku uklanjaju takve natpise.

Dokumenti:

5.12 Preslika potvrde o radnom mjestu

Prilog se nalazi na DVD-u.

5.13 Preslika potvrde o izboru u zvanje redovite profesorice

Prilog se nalazi na DVD-u.

Ostalo:

5.14 „Visoki kriteriji“, eksperimentalni film, 2022., trajanje 6'24"

Prilog se nalazi na DVD-u.

6. ŽIVOTOPIS AUTORICE

Tanja Dabo rođena je 1970. u Rijeci.

Nakon završene Škole za primijenjenu umjetnost i dizajn u Zagrebu (1989.), studira Likovnu kulturu na Pedagoškom fakultetu u Rijeci gdje diplomira 1997. Na Akademiji likovnih umjetnosti u Ljubljani magistrira 2003. Od 1992. dodatno se obrazuje na više stručnih radionica u Hrvatskoj i inozemstvu (grafika, fotografija, film, umjetnička knjiga).

Multimedijalna umjetnica, autorica umjetničkih instalacija („Najranija sjećanja“, 2001., „Točka susreta: Traganje“, 2001.), performansa („Laštenje galerije Miroslav Kraljević 2001.“), fotografskih radova („Strah“, 2008.), videoradova „Dobrodošli“, 2004., „Ti si prekrasna osoba“, 2006., „Priroda“, 2006.), urbanih intervencija (Urbana intervencija, *bez naziva (Moderna galerija Rijeka / Tvornica "Rikard Benčić")*, 1999.), umjetničkih knjiga („Knjiga razvoja“, 2018.), audiorada („Glosarij“, 2017.), grafika („Pokora“ 2011.), umjetničkih istraživačkih projekata („Mutne vode“, 2021., „Uspomene sa sela“, 2022.) i dr. U svom radu bavi se temama položaja pojedinca u društvu, odnosa umjetnika/ica i institucija, individualnog spram kolektivnog, nametnutih očekivanja, pitanjima identiteta, društvenim pitanjima i srodnim temama.

Od 1993. godine izlaže na mnogobrojnim samostalnim (Linz, Galerie MAERZ, Umag, Galerija (Dante) Marino Cettina, Zagreb, Galerija Križić Roban, Split, Galerija Salon Galić itd.) i skupnim izložbama, kustoskim projektima i festivalima u Hrvatskoj i inozemstvu, natječajnog i pozivnog karaktera (Manchester, Velika Britanija, Cornerhouse gallery, Poreč, 43. i 50. Porečki annale, Rijeka, Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Zagreb, 14. dani hrvatskog filma, festival, Dubrovnik, Art radionica Lazareti, Bari, Italija, "Avvistamenti 06" video festival, Novi Sad, Videomedeja, video festival itd.). Svoj rad je predstavila na više javnih izlaganja, seminara i stručnih radionica u Hrvatskoj i inozemstvu (Zagreb; Headlands SAD; Prag; Tate Modern, London; Macao, Portugal; Beograd itd). Samostalno izvela ili sudjelovala u desetak grafičkih mapa. Radovi su joj uvršteni u više zbirki i muzeja u Hrvatskoj i inozemstvu (Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka, Tokyo, Japan, Tama Art University, itd.). Objavila je više tekstova i radova u raznim publikacijama (Zarez, Grafika, Radionica, Performance research itd.), a o njenom radu objavljeni su brojni osvrti,

kritike i publikacije (“Tijelo u dijalogu – Ženske performativne prakse u Hrvatskoj”, Ružica Šimunović, „Kronotop hrvatskoga performansa: od Travelera do danas“, Suzana Marjanić, „Na drugi pogled: Pozicija suvremene hrvatske fotografije“, Sandra Križić Roban, "Priroda i društvo", Nataša Ivančević, "Imaginary Balkans". Nataša Ilić i Breda Beban itd.).

Sudjelovala u radu više stručnih povjerenstava za procjenu kvalitete programa u kulturi za područje vizualne umjetnosti (Kultura nova, Zagreb, Apexart, New York, Grad Zagreb, Vijeće za likovnu djelatnost itd.). Autorica je i koautorica nekoliko stručnih istraživanja, izlaganja i radionica koje je predstavila ili provela u Hrvatskoj i inozemstvu (Hungarian University of Fine Arts, Budimpešta, Accademia di belle Art, Bari, Fakultet likovnih umetnosti, Beograd, Akademija likovnih umjetnosti, Zagreb itd.).

Dobitnica je 10 nagrada i priznanja za svoj rad u Hrvatskoj i inozemstvu:

1998. Tokyo, Japan, Exhibition of Tokyo International Mini – Print Triennial 1998, Museum Award

1998. Seoul, Korea, 10th International Miniature Print Exhibition (Biennial), Grand Prize

2000. Zagreb, Kabinet grafike HAZU, 2. hrvatski trijenale grafike, Nagrada grada Zagreba

2001. Zagreb, 26. salon mladih

2002. Zagreb, 36.zagrebački salon

2002. Zagreb, Nagrada Radoslav Putar

2010. Zagreb, t-ht@msu, Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu, nagrada publike

2016. Zagreb, t-ht@msu, Muzej suvremene umjetnosti u Zagrebu, posebno priznanje

2018. Janjina, Pelješac, 2. nagrada na festivalu Vizura Aperta

2022. Osijek, 28. Slavonski biennale, Muzej likovnih umjetnosti, Osijek, jedno od tri jednakovrijedna priznanja

Izbori u zvanje:

Od 2000. radi kao mlađa asistentica, bez zasnovanog radnog odnosa, na Odsjeku za likovne umjetnosti, Katedra za grafiku, Filozofskog fakulteta u Rijeci.

2004. izabrana u naslovno suradničko zvanje više asistentice za polje likovnih umjetnosti, grana grafika.

Od lipnja 2005. u stalnom radnom odnosu u naslovnom suradničkom zvanju više asistentice.

2007. izabrana u umjetničko-nastavno zvanje docentice, polje likovnih umjetnosti, grana grafika.

2012. izabrana u zvanje izvanredne profesorice, polje likovnih umjetnosti, grana grafika.

2018. izabrana u zvanje redovite profesorice, polje likovnih umjetnosti, grana grafika.

Izvedena umjetnička djela i umjetnička istraživanja:

1998.

"Ambijent sa morskom vodom", *jednodnevna izložba, ambijentalna instalacija*, Mali Salon, Rijeka³¹

"Ambijent s borovim iglicama", *jednodnevna izložba, ambijentalna instalacija*, Mali Salon, Rijeka

"Instalacija s modrom galicom", *jednodnevna izložba*, Klub "Otok", Dubrovnik

"Ambijent bez naziva", *prostorna intervencija*, 25. Salon mladih, Dom HDLU-a, Zagreb

1999.

Urbana intervencija, bez naziva (Moderna galerija Rijeka / Tvornica "Rikard Benčić"), Novoprimljeni članovi i kandidati HDLU Rijeka, Rijeka

"Projekt jednodnevnih izložbi", Rijeka

"Odmor", zajednički *projekt* s Igorom Grubićem, Galerija O.K., MMC, Rijeka

---

³¹ Mjesto izvedbe je naznačeno kod djela koja su nastala za specifičan autorski ili kustoski koncept, te su na tom mjestu prvi (a ponekad i jedini) puta i izlagana

2000.

"Earliest reminiscences", "MIB ART" For an Economy of the Eye, Trst

2001.

"Najranija sjećanja", *instalacija*, 26. Salon mladih, Zagreb

"Dr.Martens/Dr.Martens", *instalacija*, "Blind Date 1", Galerija «Miroslav Kraljević», Zagreb

"Laštenje Galerije Miroslav Kraljević 2001.", *cjelogodišnji projekt*, Zagreb

"Točka susreta: traganje", *instalacija*, 36.zagrebački salon, Zagreb

2002.

"Laštenje galerije Miroslav Kraljević 2001.", *performance*, Projekt: Broadcasting, Superflex 'mamachannel', net.kulturni klub [mama], Zagreb

"Laštenje Galerije Miroslav Kraljević 2001.: jedna objektivna kronologija", *instalacija*, Galerija Galženica, Velika Gorica

t.d. (31) i g.t. (53): "trbuljak susreće beuysa 16.6.2001. u rijeci", *fotografija*, Galerija Galženica, Velika Gorica

"Bez naziva 2002.", *akcija*, 2. hrvatski trijenale crteža, Zagreb

"Čistoća", *projekt (akcija, performance)*, projekt Zadar u živo: Intermuros

"Ljubav?", *instalacija/urbana intervencija*, zajednički projekt s Borisom Kajmakom, projekt Zadar uživo: Intermuros

"Berlin moguće/nemoguće", *akcija, video*, The Missfits, Berlin

"Headlands, intervencija", *prostorna intervencija*, Headlands Center for the Arts, USA

2003.

"Molitva", *akcija, performance*, s Borisom Kajmakom i Ratkom Martinisom, Rijeka / Zadar / Atena / Mediteran, 11. Bienale mladih

Europe i Mediterana, Atena

"Točka susreta: ti i ja", *akcija, 2 videoinstalacije*, galerija Miroslav Kraljević, i Galerija Križić Roban, Zagreb

Projekt "ODRŽAVANJE":

"Održavanje: Kazamat", *videoperformance*, Galerija Kazamat, 3. Performance Art Festival, Osječko ljeto kulture, Osijek

"Održavanje: Fridericianum", *interaktivna videoinstalacija*, "In den Schluchten des Balkan",
Kunsthale Fridericianum, Kassel

"Održavanje: Rebro kao zeleni zidovi", *intervencija, interaktivna videoinstalacija*, Platforma
"Zagreb – Kulturni kapital Europe 3000", Mala fronta novog plesa i performancea, Zagreb
"Održavanje: White Cube", *akcija, videoinstalacija*, Art Without Crime Festival, Berlin,
Njemačka

2004.

"Dobrodošli", *eksperimentalni film*, One Take Film Festival, Zagreb

2005.

"iL.H.O.O.Q., po Duchampu", *intervencija olovkom na pronađenoj fotografiji*, 18. Adria Art
Anale, Split

2006.

"Ti si prekrasna osoba", *eksperimentalni film*, "1:1 Među(o)sobno u suvremenoj umjetnosti",
Zagreb

"Priroda", *eksperimentalni film*, "Outside sources", Galerie MAERZ, Linz, Austrija

2008.

"Strah", *fotografska instalacija, 42 fotografije, rad u nastajanju*, "Kritičar bira", Galerija
Kortil, Rijeka

"Bolji umjetnik", *performance/akcija*, "Zagrebi!" Ekofestival, Zagreb

2009.

"Nesklad", *fotografska instalacija*, Momjan (Festival Vizura Aperta)

"Lanjski snijeg", *instalacija, 10 objekata (10 kugla sa snijegom, 20 fotografija)*, Slavonski
Brod

2010. – do danas

„Oprost“, *instalacija (tekstovi/pisma) rad u nastajanju*, Vizura Aperta, Momjan

2016.

„Nelagoda, tjeskoba“, *performans, instalacija, umjetnička knjiga*, tht@msu, Zagreb

„Opće dobro“, *instalacija/akcija*, 51. zagrebački salon, Zagreb

„Zagrljaj“, *fotografija, tekst*, Izložba Festivala svjetske književnosti, Talijanski kulturni institut, Zagreb

2017.

„Glosarij“, *audio rad*, Slika od zvuka, Hrvatski radio 3. program

„Kolektiv hoda“, *umjetnička akcija* (s Majom Rožman i Letricijom Linardić), Lošinjski muzej, otok Lošinj

2018.

„Knjiga razvoja“, *rad u zajednici, knjiga umjetnice*, Janjina, Pelješac (Festival Vizura Aperta)

2019.

„Arhiv: Zagrljaj“, *umjetnička knjiga/knjiga umjetnice*

„Popravljanje Ustava Republike Hrvatske“, *instalacija*

„Što umjetnica/umjetnik treba: Studija slučaja“, *work in progress, umjetničko istraživanje, instalacija* (Galerija Prozori, Zagreb)

„Kolekcija za pamćenje“, *2 knjige umjetnice (drvorez)*

2020.

„Usputno zlo“, *umjetnički istraživački projekt*

„Ovo je knjiga umjetnice“, *knjiga umjetnice*

„Ovo nije knjiga umjetnice“, *knjiga umjetnice*

2021.

„Mutne vode“, *umjetnički istraživački projekt, instalacija*

2022.

„Visoki kriteriji“, *eksperimentalni film, videoinstalacija*

„Uspomene sa sela“, *umjetnički istraživački projekt*

Samostalne izložbe:

1997.

Nerezine (Lošinj), Galerija "Krik ulice", *grafike*

1998.

Rijeka, Mali salon, jednodnevna izložba "Ambijent sa morskom vodom", *ambijentalna instalacija*

Dubrovnik, Klub "Otok", "Instalacija s modrom galicom", *instalacija s tijelom / na tijelu*

Rijeka, Mali salon, jednodnevna izložba "Ambijent sa borovim iglicama", *ambijentalna instalacija*

1999.

Rijeka, Galerija OK, Klub Palach, "Odmor", zajednički projekt s Igorom Grubićem, *projekt*

2000.

Tuzla, Galerija portreta (s M. S. Franković i L. Linardić), *grafike*

Zagreb, Studio Kabineta grafike HAZU, *grafike*

2003.

Zagreb, Galerija "Miroslav Kraljević" / Galerija Križić Roban, "Točka susreta: ti i ja", 2 *videoinstalacije u 2 galerije, umjetnička akcija*

2005.

Zagreb, Galerija Križić Roban, "Dobrodošli", *video instalacija*

2006.

Linz, Galerie MAERZ, Outside sources, Videoradovi, *videoinstalacije*

Umag, Galerija (Dante) Marino Cettina, "Ti si prekrasna osoba", *videoinstalacija*

2007.

Rijeka, MMSU / Mali Salon, "Priroda i društvo", *video instalacije*

2011. Rovinj, Rovinjsko Selo, Studio Golo Brdo, „Strah“, *fotografska instalacija*
Rijeka, Galerija Kortil, s Letricijom Linardić, „Bez naziva“, *grafička instalacija, litografije*

2016.

Split, galerija Salon Galić, „Zajednički nazivnik“ (s Letricijom Linardić), *grafička instalacija, umjetnička knjiga*

2017.

Pula, Galerija Luka MMC, „Polazište“(s M. Rožman i L.Linardić), *instalacije, umjetničke knjige*

2018.

Mali Lošinj, Galerija Fritzi, Lošinjski muzej, „Događanje””(s M. Rožman i L.Linardić), *instalacija, umjetničke knjige*

2019.

Zagreb, Galerija Prozori, „Što umjetnica/umjetnik treba: Studija slučaja“, *umjetničko istraživanje, instalacija*

2020.

Zagreb, Galerija „Prozori“, „Kolekcija za pamćenje“, *izvedba čitanja, instalacija*

Split, Galerija umjetnina, Popravljanje Ustava Republike Hrvatske, *instalacija*

Varaždin, Gradski muzej, Palača Sermage, „Iz korpusa: Domovina“, *izvedba čitanja, instalacija*

Zagreb, Zbirka Vjenceslava Richtera i Nade Kareš Richter, „Iz arhiva/iz sjećanja“ (s M.Rožman i L.Linardić), *audio rad, instalacija*

2021.

Čakovec, Murai centar za kulturu, „Oprost“, *instalacija*

2023.

Labin, Gradska galerija Labin, „Približavanje“ (s M.Rožman i L.Linardić), *audio rad, instalacija*

Projekti, performansi, akcije:

1999.

Rijeka, "Projekt jednodnevnih izložbi", Mali salon

2001.

Zagreb, "Laštenje Galerije Miroslav Kraljević 2001.", *cjelogodišnji projekt*

2002.

Zagreb, net.kulturni klub [mama], "Laštenje galerije Miroslav Kraljević 2001.", Projekt: Broadcasting, Superflex 'mamachannel', *performance*

Headlands Center for the Arts, USA, "Tampons/Condoms", *akcija*

2003.

Rijeka / Zadar / Mediteransko more / Atena, "Molitva", zajednički 3-mjesečni projekt s Borisom Kajmakom i Ratkom Martinisom

"Održavanje / Maintenance", *cjelogodišnji projekt*, realizirana su 4 rada u okviru ovog projekta:

- "Kazamat" u Osijeku, *videoperformance, performance*
- "Fridericianum" u Kasselu, *videoperformance*
- "Rebro kao zeleni zidovi" u Zagrebu, *videoperformance*
- "White Cube" u Berlinu, *videoperformance*

2004.

Rijeka, "Sakrijmo im identitet" (s Letricijom Linardić), akcija na predizbornim političkim plakatima u Rijeci

2008.

Zagreb, "Bolji umjetnik" (s Borisom Kajmakom), *performance*, natjecanje za titulu boljeg umjetnika

2015.

Suosnivačica umjetničkog Kolektiva 110-502, u sklopu kojeg realizira radove participativnog karaktera

2018.

Otok Lošinj, Kolektiv hoda, akcija (s M.Rožman i L.Linardić), u organizaciji lošinjskog muzeja

2019.

„Što umjetnica/umjetnik treba?“ *umjetnički istraživački projekt*

2020.

„Usputno zlo“, *cjelogodišnji umjetnički istraživački projekt*, javno objavljen na

<https://vizuraaperta.wixsite.com/vizuraaperta/usputno-zlo>

2022. „Uspomene sa sela“, *cjelogodišnji umjetnički istraživački projekt*

2017. – 2018. i 2020. „Umjetnička knjiga - prošireni medij i ograničena forma“, Akademija likovnih umjetnosti, osmišljava i vodi umjetnički istraživački projekt

Koautorica umjetničkih knjiga, grafičkih mapa i bibliofilskih izdanja:

1. "Mlade hrvatske grafičarke", grafička mapa, 11 autorica, nakladnik Kabinet grafike HAZU, Zagreb (naklada 60 primjeraka, NSK, ID zapisa: 000 488239), 2002.

2. "Kabinet 3", grafička mapa/bibliofilsko izdanje, s Letricijom Linardić, Jasnom Šikanjom i Josipom Butkovićem, vlastito izdanje (jetkanica, naklada 20 primjeraka NSK, ID zapisa 000621301, javno predstavljena na APURI), 2004.
3. "2", s Letricijom Linardić i Jasnom Šikanjom, grafička mapa/bibliofilsko izdanje, vlastito izdanje (linorez, naklada 9 primjeraka, javno predstavljena na APURI), 2005.
4. "III", s Letricijom Linardić i Melindom Kostelac, grafička mapa/bibliofilsko izdanje, vlastito izdanje (suha igla, naklada 21 primjerak, javno predstavljena na APURI), 2006.
5. "4", s Letricijom Linardić i Draženom Trogrličem, grafička mapa/bibliofilsko izdanje, vlastito izdanje (drvorez, naklada 30 primjeraka, NSK, ID zapisa 000737399, javno predstavljena na APURI), 2008.
6. "ALU za MUZA", grafička mapa, nakladnik Akademija likovnih umjetnosti (naklada 10 primjeraka), 2014.
7. „Fragmenti o promjeni mjesta“, (urednica i koautorica; s M.Pogačarom), bibliofilsko izdanje (nakladnik Bibliofil, Zagreb, NSK, ISBN: 9789535944805) 2017.
8. „Na istok“, (urednica i koautorica; s R.Simićem), bibliofilsko izdanje (nakladnik Bibliofil, Zagreb, NSK, ISBN: 9789535944812) 2017.
9. „Kolektiv hoda“, umjetnička knjiga, vlastito izdanje (urednica i koautorica s M.Rožman i L.Linardić, javno predstavljena na izložbi u Galeriji Fritzi, Lošinjski muzej) 2018.

Ostvarene pedagoške aktivnosti i radionice za studente i javnost:

2004. osmišljava i vodi 2 radionice (osnovna i srednja škola, te građanstvo) i predavanje u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci pod nazivom "Kako nastaje grafički list", u sklopu izložbe "Grafike", s Letricijom Linardić.

2006. osmišljava i vodi video-radionicu "Moj pogled na to..." sa 9 polaznika – studenata Akademije primijenjenih umjetnosti, u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti u Rijeci, u sklopu izložbe "Insert, retrospektiva hrvatskog videa", a povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja.

2007. osmišljava i vodi projekt – višemjesečnu multimedijalnu umjetničku radionicu te izložbu - "(Do)živjeti drugačije" s Letricijom Linardić i Marinom Jurjević, za studentice i studente Akademije primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci, a u organizaciji Zaklade Sveučilišta u Rijeci. Radovi su realizirani u mediju grafike, skulpture, instalacije itd.

2008. osmišljava i vodi multimedijalnu umjetničku radionicu "Voda" (s Letricijom Linardić), za studentice i studente Akademije primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci, u organizaciji Zaklade Sveučilišta u Rijeci, a u sklopu i pod prokroviteljstvom Festivala znanosti. Radovi su realizirani u mediju grafike i eksperimentalnog filma.

2008. članica organizacijskog odbora "Dana Zaklade" – "Pet dana Grada – pet vizija znanja", te u okviru manifestacije osmišljava i vodi "Eko dan", sa studenticama i studentima Akademije primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci (s Letricijom Linardić).

2008. osmišljava i organizira Radionicu recikliranja i izrade papira na Akademiji primijenjenih umjetnosti u Rijeci - Presentacija Radionice i predavanje o Harteri, galerija Filodrammatica, Rijeka.

2006. - 2010. osmišljava i vodi umjetničke radionice sa studentima riječke Akademije primijenjenih umjetnosti i zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti u sklopu projekta "S vjetrom kroz tišinu" (s Letricijom Linardić), u Nerezinama. Izložbe radova su održane u Mjesnom odboru Nerezine.

2008. Organizira Radionicu za režiju, kameru i montažu (s Letricijom Linardić), na Odsjeku za likovne umjetnosti Akademije primijenjenih umjetnosti, za studente 4. godine (voditelji: Tanja Golić - redateljica, Vedran Šamanović - snimatelj i Staša Čelan- montažer)

2009. osmišljava i vodi "Ekološko - grafičku radionicu" (s Letricijom Linardić), umjetničku radionicu sa studentima riječke Akademije primijenjenih umjetnosti i zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti u Parku Prirode Telašćica, Dugi Otok. Izložba drvoreza je održana u Hrvatskoj knjižnici i čitaonici Sali.

2015. osmišljava i vodi terensku nastavu/radionicu „Memorija otoka“ u Velom Lošinj (s Letricijom Linardić), sa studentima riječke Akademije primijenjenih umjetnosti i zagrebačke Akademije likovnih umjetnosti

2015. osmišljava i organizira radionicu „Umjetnička knjiga: forma i/ili sadržaj“, na ALU (voditeljica Irena Frantal), za studente Akademije likovnih umjetnosti (po prijavi)

2015. osmišljava i organizira radionicu „Serigrafija kao metoda brze diseminacije subverzivne umjetničke ideje“ na ALU (voditelj Goran Trbuljak), za studente Akademije likovnih umjetnosti (po prijavi).

2016. osmišljava i vodi radionicu „Dislokacija“ na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu i Akademiji primijenjenih umjetnosti u Rijeci, s Letricijom Linardić, u sklopu gostovanja na toj instituciji.

Skupne izložbe:

1993.

Rijeka, galerija “San Modesto”, završna studentska izložba, grafike
Maribor, Slovenija, International Mini Print Slovenia, International Sarajevo Art Aid,
natječajno

1995.

Opatija, Umjetnički paviljon “Jurja Šporera”, međunarodni Ex tempore, *natječajno*

1997.

Bitola, Makedonija, 2nd International Graphic Triennial – Bitola `97, *natječajno*

Zagreb, Kabinet grafike HAZU, 1. hrvatski trijenale grafike, *natječajno*

Osaka, Japan, Osaka Triennale 1997. – Print, 8th International Contemporary Art Competition, *natječajno*

Cadaques, Španjolska, 17th Mini Print International, *natječajno*

“Wingfield Arts & Music Festival” – Wingfield, Engleska

“Pau Casals Music Festival” – Prades, Francuska

“Ateneo” – Canet de Mar, Barcelona, Španjolska

“L’Etang d’Art” – Bages, Francuska

Chamalieres, Francuska, Quatrieme Triennale Mondiale d’Estampes Petit Format, *natječajno*

Prag, Češka, “3. Praha Graphic `97”, Triennial of non-traditional and avantgarde graphic,

natječajno

Rijeka, 1. Međunarodna izložba “Ex – libris”, *natječajno*

Leskovac, Jugoslavija, 3. Međunarodni Bijenale grafike maloga formata, *natječajno*

1998.

Karlovac; Slavonski Brod, 1. hrvatski triennale akvarela, *natječajno*

Rijeka, Filodrammatica, “Mladi riječki grafičari i njihovi gosti”, *pozivno (selekcija: Ljubica Dujmović Kosovac)*

Kuala Lumpur, Malaysia, “The 3rd Malaysia Annual Exhibition of International Contemporary Prints”, *natječajno*

Zagreb, “25. Salon mladih”, “Ambijent bez naziva”, prostorna intervencija, *natječajno*

Tokyo, Japan, International Mini – Print Triennial 1998., Tama Art University, *natječajno*

Lahti, Finska, 3. International Miniprint Triennial / Miniprint Finland 1998, *natječajno*

Raciborz, Poljska, 2nd International Biennial Raciborz `98, *natječajno*

Terrassa (Barcelona), Španjolska, International Miniature Print Exhibit MIG – 98, *natječajno*

Budimpešta, Mađarska, Small Graphic Forms `98, *natječajno*

Seoul, Korea, 10th International Miniature Print Exhibition (Biennial), *natječajno*

Caixa Ourense, Španjolska, V. Internacional Bienal de Grabado, *natječajno*

1999.

Rijeka, izložba novoprimitljenih članova HDLU-a, Galerija “Juraj Klović”, Urbana intervencija, bez naziva [Moderna galerija Rijeka / Tvornica “Rikard Benčić”]

Rijeka, 2. Međunarodna izložba “Ex libris”, *natječajno*

Ljubljana, Slovenija, 23. mednarodni grafični bienale, *natječajno*

Offenbach am Main, Njemačka, 8th International Senefelder – Award, *natječajno*

Cadaques, Španjolska, 19th Mini Print International, *natječajno*

Rijeka, galerija "Kortil", Izložba suradnika Kalkografskog ateljea na Sušaku u Rijeci, *pozivno*
(*selekcija: Josip Butković*)

2000.

Cadaques, Španjolska, 20th Mini Print International, *natječajno*

Ville-Marie (Québec), Kanada, 5th International miniature Art Biennial 2000, *natječajno*

Zagreb, Kabinet grafike HAZU, 2. hrvatski trijenale grafike, *pozivno*

Trst, "MIB ART" For an Economy of the Eye, Palazzo del Ferdinando, "Earliest
Reminiscences", *pozivno* (*selekcija: Berislav Valušek*)

Gospić, Muzej Like Gospić, XXXV. Lički likovni anale, *pozivno*

Rijeka, Filodrammatica, XXXV. Lički likovni anale

2001.

Zagreb, 26. Salon mladih, "Najranija sjećanja", *natječajno*

Rijeka, Galerija O.K., MMC, "Blind date" (K.Kelly, A.M.Copestake, S.Šafarić,
K.Cunningham, S.Haus), *pozivno* (*selekcija: Branko Franceschi*)

Zagreb, 36.zagrebački salon, "Točka susreta: traganje", *natječajno*

2002.

Zagreb, Gliptoteka HAZU, "Fokus: Domaćica", *pozivno* (*selekcija: Martina Matić, Janka
Vukmir, Darko Šimičić*)

Mapa "Mlade hrvatske grafičarke", izdavač Kabinet grafike HAZU, Zagreb, *pozivno*

Velika Gorica, Galerija Galženica, "Kako vam drago" (s J.Šikanjom, M.Vodopijom i
I.Franke), *pozivno* (*selekcija: Margareta Sveštarov Šimat*)

Zagreb, 3.hrvatski trijenale crteža, *pozivno*

Zadar, Zadar u živo / Intermuros, projekti: "Ljubav?", *site-specific instalacija* (s Borisom
Kajmakom) i "Čistoća", *akcija, video; pozivno* (*selekcija: Iva Radmila Janković*)

Zagreb, Gliptoteka HAZU, "Finale", izložba finalista za Nagradu Radoslav Putar, *natječajno*

Sheffield, Velika Britanija, Site Gallery, "Imaginary Balkans", *pozivno* (*selekcija: Breda
Beban*)

Berlin, Njemačka, "Neprikladni / The Misfits", *pozivno* (*selekcija: Tihomir Milovac*)

2003.

Manchester, Velika Britanija, Cornerhouse gallery, "Imaginary Balkans", *pozivno (selekcija: Breda Beban)*

Atena, 11. Bienale mladih Mediterana i Europe, "Molitva", zajednički projekt s Borisom Kajmakom i Ratkom Martinisom, *pozivno (selekcija: Nataša Ivančević)*

Quebec, Kanada, „Peripheries“, Le Chambre Blanche (s Andrejom Kulunčić, Ksenijom Turčić i Vlastom Delimar), *pozivno (selekcija: Martina Matić)*

Poreč, 43. Porečki anale, "Dnevnici", *pozivno (selekcija: Branko Franceschi)*

Osijek, Osječko ljeto kulture, 3. Performance Art Festival, *pozivno (selekcija: Ivan Faktor)*

Kassel, Kunsthale Fridericianum, "In den Schluchten des Balkan", *pozivno (selekcija: WHW, Rene Block)*

Zagreb, Platforma "Zagreb – Kulturni kapital Europe 3000", Mala fronta novog plesa i performancea, *pozivno*

Frankfurt, video festival "Homemade", *pozivno*

2004.

Edinburgh, Velika Britanija, galerija Stills, "Imaginary Balkans", *pozivno (selekcija: Breda Beban)*

Zagreb, "One Take Film Festival", *natječajno*

Rijeka, Muzej moderne i suvremene umjetnosti, "Grafike odabrane iz zbirke MMSU-a"

Zadar, "Inventura", izložba radova iz projekta "Zadar u živo", *pozivno (selekcija: Iva Radmila Janković)*

Rijeka, OLU, mapa "Kabinet 3" (s J.Butkovićem, L.Linardić, J.Šikanjom)

2005.

Zagreb, 14. dani hrvatskog filma (festival), *natječajno*

Linz, Galerie MAERZ, "Outside sources", *pozivno (selekcija: B.Rathmayr i G.Brandl)*

Prag, ENTERmultimediale 2, Ciant, (festival), *natječajno*

New York, Raccoon gallery, "From the Closed Circuits Files", *pozivno (selekcija: Ivan Stojaković)*

Holon + Istanbul, "Serial cases_1 Acquaintance ", video izbor, *pozivno (selekcija: Antonija Majača)*

Split, 18. Adria Art Annale, *pozivno*

Dubrovnik, Art radionica Lazareti, "Karantena 9", *pozivno (selekcija: Slaven Tolj)*

Dubrovnik, Umjetnička galerija, "U prvom licu", *pozivno (selekcija: Iva Radmila Janković)*

Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti / Rijeka, Muzej moderne i suvremene umjetnosti, retrospektivna izložba hrvatske videoumjetnosti "Insert", *pozivno (selekcija: Tihomir Milovac)*

Dubrovnik, Umjetnička galerija, "Nova riječka scena", *pozivno (selekcija: Nataša Ivančević)*

Torino, Festival Video Dialoghi, Giovane videoarta Croata, *pozivno (selekcija: Branka Benčić)*

Pula, Metamedia klub, Karlo Rojc, "Noviji video u Hrvatskoj 2000 – 2005", *video program - pozivno (selekcija: Branka Benčić)*

Rijeka, APU, izložba grafika iz mape "2" (s L.Linardić i J.Šikanjom)

2006.

Zagreb, Dom HDLU-a, "1 : 1 Među(o)sobno u suvremenoj umjetnosti", *pozivno (selekcija: Iva Radmila Janković, Evelina Turković)*

Vukovar, 1. vukovarski salon, *pozivno (selekcija: Ivan Faktor)*

Split, "Nova riječka scena", *pozivno (selekcija: Nataša Ivančević)*

Zagreb, Kabinet grafike HAZU, 4. hrvatski trijenale grafike, *pozivno (selekcija: Berislav Valušek)*

Rijeka, MMSU, Mali Salon, "L'usage Du Monde", *pozivno*

Zagreb, One Take Film Festival, *filmski festival, natječajno*

Zagreb, Ivonin film festival, *pozivno (selekcija: Ivona Biočić Mandić)*

Prag, galerija Tranzit, "Serial cases_1 Acquaintance ", *pozivno (selekcija: Antonija Majača)*

New York, San Francisco (Studio 27 Series Screenings), Los Angeles (Gallery Overtones),

Zagreb (Studentski centar) "We are So Much Better Than This (Performing the truth/Perusing a Lie)", *pozivno (selekcija: Marianna Ellenberg)*

Rijeka, APU, izložba grafika iz mape "III." (s L.Linardić i M.Kostelac)

Bari, Italija, "Avvistamenti 06", *video festival – pozivno (selekcija: Antonio Trimani)*

Momjan, "Visura Aperta", *festival – pozivno (selekcija: Davorka Vučić Perić Šneperger)*

2007.

Tallin, Estonia, INPORT - INTERNATIONAL VIDEO-PERFORMANCE ART

FESTIVAL, *video festival – natječajno*

London, Cafe Gallery, "Croatia Calling", *video program – pozivno (selekcija: Janka Vukmir)*

Osijek, Galerija likovnih umjetnosti, 3. "Dani grafike" - "Riječka grafička škola", *pozivno (selekcija: Daina Glavočić, MMSU Rijeka)*

Senigallia, Italia, "Trasforma", Rotonda a mare, *pozivno*

Split, "Žena na raskrižju ideologija", *izložba/simpozij – pozivno (selekcija: Ana Peraica)*

New York, Locating Identity: Young Croatian Video Artists [works 2000 – 2006], Gallery MC, *pozivno (selekcija: Branka Benčić)*

Pula, HDLUI / MMC LUKA, "Dokumenti", *natječajno*

Novi Sad, Videomedeja, *video festival – natječajno*

Rijeka, "Prošireni mediji 60+1", HDLU, *pozivno (selekcija: Nataša Ivančević)*

2008.

Ljubljana, "Article 23", galerija ŠKUC, *pozivno (selekcija: Tina Smrekar)*

Labin, Gradska galerija Labin, "LabSUs, osebno/osobno", *pozivno (selekcija: Ivana Bago)*

Zagreb, "Be a Happy Worker: Work-to-Rule!", Galerija Miroslav Kraljević, *pozivno (selekcija: Antonija Majača i Ivana Bago)*

Zagreb, Zagrebi, Ekofestival, *festival – pozivno (selekcija: Emil Matešić)*

Graz, "tit.for.tat. Counter Images for Transcultural Thinking and Acting", galerija Rotor, *izložba – pozivno (selekcija: Margarethe Makovec i Antun Lederer)*

Regensburg, Njemačka, "Donumenta 2008 Croatien", *pozivno (selekcija: Janka Vukmir)*

Rijeka, Kritičar bira: "Suvremeni pejzaž – rastezljivost prostora", HDLU - galerija Kortil, *pozivno (selekcija: Breda Kolar Sluga)*

Bitola, Makedonija, "4th Attitude festival", *pozivno (selekcija: Davorka Vučić Perić Šneperger)*

Skopje, Makedonija, "Bela noć", Muzej suvremene umetnosti, *pozivno (selekcija: Davorka Vučić Perić Šneperger)*

Munchen, Njemačka, Golden Award of Change, Münchner Rathausgalerie, *festival – pozivno (selekcija: Lucia Dellefant)*

Zagreb, "Rewind+Play" Galerija Kranjčar, *pozivno (selekcija: Davorka Vučić Perić Šneperger)*

Reykjavik, Island, "Welcome – Contemporary Art from Croatia", Gallery 100°, *pozivno (selekcija: Iva Radmila Janković i J.B.K.Ransu)*

Rijeka, FORMALNO – ANGAŽIRANO, Izbor iz zbirke MMSU povodom 60. obljetnice osnutka, Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka

2009.

Zagreb, 5. hrvatski trijenale grafike, Kabinet grafike HAZU, *pozivno*

Momjan, „Visura Aperta“ *pozivno (selekcija: Davorka Vučić Perić Šneperger)*

Novigrad, „Mediascape“, Muzej Lapidarium *pozivno (selekcija: Jerica Zihrel)*

Zagreb / Rijeka, „Eksperimentalni utorak“, Kino Tuškanac / Art-kino, *pozivno*

Pula, „Turistički grad“, Festival Polis Adriatic, *pozivno (selekcija: Branka Benčić)*

Rijeka, „Klovićevim tragom“, Galerija stara škola Grižane, *natječajno*

2010.

Zagreb, t-ht@msu, Muzej suvremene umjetnosti, *natječajno*

Momjan, „Visura Aperta“, *pozivno (selekcija: Davorka Vučić Perić Šneperger)*

Poreč, 50. Annale: „Nitko nije siguran“, *pozivno (selekcija: Slaven Tolj)*

Slavonski Brod, „O čovjeku“, Galerija umjetnina, *pozivno (selekcija: Ivan Šeremet)*

Gornji Milanovac, 10. međunarodni bijenale minijature, Moderna galerija Gornji Milanovac, *pozivno (selekcija: Davorka Perić)*

Gelsenkirchen, Njemačka, „Klovićevim tragom“ (*natječajno*)

Skopje, White Night 2010, Youth Cultural Centre Skopje, *pozivno, (selekcija: Davorka Perić)*

2011.

Zagreb, „Majke i kćeri“, Pogon Jedinstvo, *pozivno (selekcija: Irena Bekić, Marijana Stanić)*

Zagreb, „Žitnjački recepti / Umjetnost i hrana“, *pozivno*

2012.

Rijeka, „Unutarne uho“, izložba iz zbirke MMSU

Split, „Majke i kćeri“, MKC, *pozivno (selekcija: Irena Bekić, Marijana Stanić)*

Zagreb, 6. hrvatski trijenale grafike, Kabinet grafike HAZU, *pozivno*

Marseille, Francuska, festival Instants Video, Strategije samoreprezentacije u hrvatskoj video umjetnosti, *pozivno (selekcija: Branka Benčić)*

2014.

Zagreb, Galerija Prozori, „Rječnik svakodnevnih interakcija“, *pozivno (selekcija: Irena Bekić)*

Split, Multimedijalni kulturni centar, „Više od sporta“, *pozivno (selekcija: Tonči Kranjčević Batalić)*

2016.

Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti, tht@msu, *natječajno*

Zagreb, Dom HDLU-a, 51. zagrebački salon, *natječajno*

Osijek, 25. Slavonski biennale, *natječajno*

Požega, 25. Slavonski biennale – izbor radova

Zagreb, Izložba Festivala svjetske književnosti, Talijanski kulturni institut, *pozivno (selekcija: Tomislav Buntak)*

Zlarin, 16. Festival vizualnih i audio medija Vizura aperta, *pozivno (selekcija: Davorka Perić)*

Zagreb, Gliptoteka, Kretanje u krug, *pozivno (selekcija: Davorka Perić)*

2017.

Zagreb, Studio Josip Račić, Festival svjetske književnosti, Riječ i slika, *pozivno (selekcija: Tomislav Buntak)*

Zagreb, Knjižnica Vladimir Nazor, Riječ i slika 2013-2017., *pozivno (selekcija: Tomislav Buntak)*

Zagreb, Galerija Forum, „Umjetnost prisvajanja“, *pozivno (selekcija: Davorka Perić)*

Zagreb, HRT-HR3, emisija „Slika od zvuka“, „Glosarij“, *pozivno (selekcija: Evelina Turković)*

2018.

Čakovec, Muzej Međimurja Čakovec, Kulturoš 2018., "U tuđem prostoru", *natječajno*
Zagreb, Studio Josip Račić, Festival Svjetske Književnosti, Riječ i slika, *pozivno (selekcija: Tomislav Buntak)*

Zagreb, Sedmi hrvatski biennale ilustracije, Galerija Klovićevi dvori, *pozivno*
Janjina, Festival vizualnih i audio medija "Vizura Aperta", *pozivno (selekcija: Davorka Perić)*

2019.

Zagreb, 12. ht@msu, Muzej suvremene umjetnosti, *natječajno*
Zagreb, "8. Hrvatski trijenale grafike", Gliptoteka HAZU, *pozivno*
Zagreb, „Kad spomenici ožive“, Galerija Nova, *pozivno, (selekcija: Davorka Perić)*
London, "On household", Jeanny Avent Gallery, *natječajno*

2020.

Rijeka, Muzej moderne i suvremene umjetnosti, „Tko je dozvao tišinu“, *izbor radova iz muzejske zbirke*

2021.

Vinkovci, Galerija likovnih umjetnosti "Slavko Kopač" „One su tu“, *natječajno*
Koprivnica, Muzej grada Koprivnice, „Drava Art Biennale“, *natječajno*
Osijek, Muzej likovnih umjetnosti, „Drava Art Biennale“
Pula, HDLU Istre, „Znak“, *natječajno*

2022.

Rijeka, Muzej moderne i suvremene umjetnosti, „Riječi za gledanje“, *izbor radova iz muzejske zbirke*
Zagreb, 57. zagrebački salon, Dom HDLU-a, *natječajno*
Zagreb, 12. One take film festival, Kino Tuškanac, *natječajno*
Osijek, Muzej likovne umjetnosti, 28. Slavonski biennale, *natječajno*

2023.

Zagreb, Dom HDLU-a, „Kako gledati prirode? – Umjetnost i kapitalocen“, *natječajno*

Zagreb, Galerija 90-60-90, „Slika od zvuka“, IV. izdanje

Zagreb, Muzej suvremene umjetnosti, „Vidljive“, *izbor iz fundusa*

Stipendije, studijska putovanja, javna izlaganja:

2001. Edinburgh / Glasgow, Velika Britanija; javna prezentacija projekta "Blind Date"

2002. Headlands Center for the Arts, USA, Artist-in-residency; javna prezentacija presjeka osobnog umjetničkog rada

2004. "Pluralizam djelovanja", seminar, Zagreb; izlaganje

2005. "TIP", Theory and Practice, seminar, Dubrovnik; javna prezentacija presjeka osobnog umjetničkog rada

2005. "Young visual artists awards seminar", Prag, Češka; javna prezentacija presjeka osobnog umjetničkog rada

2006. "Editing – Gorizia", Radioartemobile – Zerynthia, Gorizia, Italia, javna prezentacija presjeka osobnog umjetničkog rada

2006. "Global Photography Now", Starr Auditorium, Tate Modern, London Predavanje / Artist's talk - javna prezentacija presjeka osobnog umjetničkog rada

2007. Rijeka, MMSU, javna prezentacija presjeka osobnog umjetničkog rada u sklopu izložbe "Tijelo kao spektakl"

2009. Macao, Portugal, X-OP simpozij, javna prezentacija osobnog umjetničkog rada na temu „Nature, lecture and video presentation“

2017. Osijek, Umjetnička akademija, festival "Umjetnost i žena", predavanje pod nazivom "Privatni život, javna umjetnost"

2018. Mali Lošinj, Galerija Fritzi, Lošinjski muzej, javna prezentacija osobnog umjetničkog rada na izložbi Događanja

2017. Osijek, Umjetnička akademija, festival "Umjetnost i žena", *predavanje* pod nazivom "Privatni život, javna umjetnost"

2018. Mali Lošinj, Galerija Fritzi, Lošinjski muzej, *javna prezentacija osobnog umjetničkog rada* na izložbi Događanja

2019. Budimpešta, Kraljevska akademija, *gostujuća profesorica, javna prezentacija osobnog umjetničkog rada* pod nazivom "Privatni život, javna umjetnost"

2021. Beograd, Fakultet likovnih umjetnosti, *predavanje i radionica* „Umjetnički koncept i umjetničko istraživanje u području grafike“

2021. Čakovec, Murai kulturni centar, *predavanje* „Privatni život, javna umjetnost“

2021. Beograd, 1. Međunarodni znanstveni skup "Perspektive umjetničkog obrazovanja - refleksije i ishodi", *izlaganje* „ Umjetnost u procjepu: očekivanja, procesi i rezultati“ (s M. Bosnar i L. Linardić)

2022. Zagreb, Akademija likovnih umjetnosti, *međunarodna radionica* „Grafički medij kao tema, predmet i ishod umjetničkog istraživanja“

2022. Bari, Italija, Accademia di Belle Arti, *gostujuća profesorica, javna prezentacija osobnog umjetničkog rada*

2022. Zagreb, Akademija likovnih umjetnosti, Međunarodni znanstveno-umjetnički skup, *izlaganje* na temu „Umjetničko istraživanje, jedan pristup“

2022. Zagreb, 3. međunarodna umjetničko-znanstvena konferencija na temu umjetnosti i kreativnosti u obrazovanju, *izlaganje* na temu „Umjetnost u procjepu: rezultati“ (s L. Linardić i M. Bosnar)

Članica umjetničkih i stručnih prosudbenih tijela:

2003. Zagreb, Nagrada Radoslav Putar, članica prosudbenog tijela

2006. Bari, Italija, Video festival „Avvistamenti 06“, selektorica hrvatskih eksperimentalnih filmova (s Davorkom Vučić Perić Šneperger)

2008. Zagreb, One Take Film Festival, međunarodni festival, članica prosudbenog tijela za odabir filmova

2017. Zagreb, Galerija Šira, „Knjige za gledanje:Knjige za čitanje“, javni natječaj za umjetničke radove/ izložba, članica prosudbenog tijela za odabir radova

2019. New York, SAD, APEXART, članica umjetničkog prosudbenog tijela

2020. New York, SAD, APEXART, članica umjetničkog prosudbenog tijela

2020. Rijeka, Sveučilište u Rijeci, članica stručnog povjerenstva za odabir radova za Fundus Sveučilišta

2020. Rijeka, Sveučilište u Rijeci, članica stručnog povjerenstva za evaluaciju umjetničkih projekata

2018. - 2020. Zaklada Kultura nova, članica stručnih prosudbenih tijela za evaluaciju umjetničkih i kulturnih projekata

2021. do danas, Grad Zagreb, članica kulturnog Vijeća za likovnu djelatnost, za vrednovanje programa javnih potreba u kulturi

Bibliografija (izbor – katalogi i knjige):

2023.

„Tri priče“, Irena Bekić, tekst u katalogu samostalne izložbe s Letricijom Linardić i Majom Rožman

2020.

„Iskazivanje traume“, Irena Bekić, tekst u katalogu samostalne izložbe Kolekcija za pamćenje, Galerija Prozori, 2020.

„Strategije usvajanja istine“, Davorka Perić, tekst u katalogu samostalne izložbe Kolekcija za pamćenje, Galerija Prozori, 2020.

2016.

“Tijelo u dijalogu – Ženske performativne prakse u Hrvatskoj”, Ružica Šimunović, Hrvatska Sekcija AICA i Durieux

„Nitko nije nevin“, Branko Franceshi, tekst u katalogu samostalne izložbe s Letricijom Linardić, Salon Galić, Split

2014.

Kronotop hrvatskoga performansa: od Travelera do danas, Suzana Marjanić, Institut za etnologiju i folkloristiku - Udruga Bijeli val - Školska knjiga, Zagreb

2011.

Jerica Zihlerl, tekst u katalogu samostalne izložbe „Bez naziva“ s Letricijom Linardić, galerija Kortil, Rijeka

2010.

Sandra Križić Roban: Na drugi pogled: Pozicija suvremene hrvatske fotografije, UPI-2M, Zagreb, ISBN: 9789537703080

2007.

Nataša Ivančević: "Priroda i društvo", Muzej moderne i suvremene umjetnosti, Rijeka, K 15, pojmovnik nove hrvatske umjetnosti, Krešimir Purgar (ur.), tekst Ivana Mance, Kontura, Zagreb

2006.

Berislav Valušek: "Riječka grafička škola", katalog 4. hrvatskog trijenala grafike, HAZU, Kabinet grafike, Zagreb

Milica Djilas: "Kako nastaje grafički list", publikacija Mladi posjetitelji u MMSU, Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka, 2006.

Tanja Dabo: "Video radionica Tanje Dabo", publikacija Mladi posjetitelji u MMSU, Muzej moderne i suvremene umjetnosti Rijeka, 2006.

Radmila Iva Janković: "Ti si prekrasna osoba", Galerija Marino Cettina, Umag, 2006.

2005.

Nataša Ivančević: "Snapshot", katalog izložbe "Nova riječka scena", MMSU, Rijeka, 2005.

2003.

Tanja Dabo, Boris Kajmak: "Molitva", katalog Biennala mladih umjetnika Europe i Mediterana "Kozmos", MMSU, Rijeka, 2003.

Ana Dević: "Prostori rascjepa", Galerija Miroslav Kraljević, Zagreb i Galerija "Križić Roban", Zagreb, 2003.

Vesna Kedmenec Križić: "Kontrapunkt u kontrapostu", katalog 3. hrvatskog trijenala grafike, HAZU, Kabinet grafike, Zagreb

"Zagreb – kulturni kapital Evrope 3000", katalog istoimenog projekta, Centar za dramsku umjetnost, Multimedijalni institut, Platforma 9.81, Što, kako i za koga (WHW), Zagreb, 2003.

Branko Franceschi: "Dnevnici", katalog izložbe 43. Annale, Istarska sabornica Poreč, 2003.

Cosmos, 11th Biennial of Young Artists of Europe and the Mediterranean Countries, katalog Biennala, Atena, 2003.

2002.

Margarita Sveštarov Šimat: "Qua forma placebit ili kako vam drago", katalog izložbe "Tanja Dabo, Jasna Šikanja, Ivana Franke, Mirjana Vodopija"; Galerija Galženica, Velika Gorica, 2002.

Janka Vukmir, Darko Šimičić: "Fokus: Domaćica", Institut za suvremenu umjetnost SCCA, Zagreb, 2002.

Nataša Ilić, Breda Beban: "Imaginary Balkans", katalog istoimene izložbe, Site Gallery, Sheffield 2002. / Cornerhouse, Manchester 2003., Velika Britanija

Femisfera, katalog, STAR Network of World Learning, Poreč, 2002.

"Tanja Dabo: Čistoća", katalog Nagrada Radoslav Putar, SCCA, Zagreb, 2002.

"Imaginary Balkans", publikacija Site Gallery, Sheffield, 2002.

"Tanja Dabo", publikacija Super Channel / Mama Channel, WHW, 2002.

"The Misfits", katalog istoimene izložbe, Berlin, 2002.

2001.

Branko Franceschi, Tanja Dabo & Kevin Kelly: Galerija O.K., Galerija Miroslav Kraljević, katalog izložbe, Zagreb, 2001.

Branko Franceschi: "Blind Date", katalog izložbe Blind Date, Galerija O.K., Rijeka, 2001.

2000.

Marina Baričević: "Predgovor", katalog 2. hrvatskog trijenala grafike, HAZU, Kabinet grafike HAZU, Zagreb, 2000.

Berislav Valušek: "For an Economy of the Eye", katalog istoimene izložbe, MIB School of Management, Comitato Trieste Contemporanea, Trst, 2000.

Nikola Albaneže: "U pomacima dviju nota", HAZU Kabinet Grafike, Zagreb, studeni-prosinac 2000.

1999.

Nataša Ilić: "Odmor", katalog projekta "Odmor" (Tanja Dabo i Igor Grubić), 1999.

Nataša Ivančević, predgovor u katalogu izložbe "Novoprimljeni članovi i kandidati HDLU Rijeka", HDLU Rijeka, 1999.

Boris Toman, predgovor u katalogu izložbe "Novoprimljeni članovi i kandidati HDLU Rijeka", HDLU Rijeka, 1999.

1998.

Ljubica Dujmović Kosovac: Mladi riječki grafičari i njihovi gosti, katalog istoimene izložbe, SDP Rijeka /HDLU Rijeka, Rijeka, 1998.

1997.

Slavica Marković (urednica kataloga): 1. hrvatski trijenale grafike, HAZU, Kabinet grafike HAZU, Zagreb, listopad - studeni, 1997.